

Kunnskap er makt

NHO som aktør i norsk utdanningspolitikk
1988-1994

Eirik Bertelsen

Masteroppgave
ved Institutt for arkeologi, konservering og historie

UNIVERSITETET I OSLO

Høsten 2013

© Eirik Bertelsen

2013

Kunnskap er makt

Eirik Bertelsen

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

Forord

Jeg bestemte meg opprinnelig for å skrive om reformene i norsk utdanningspolitikk på 1990-tallet et historisk perspektiv. I løpet av dette arbeidet fattet jeg interesse for Næringslivets Hovedorganisasjonen sitt engasjement i norsk utdanningspolitikk i første halvdel av 1990-tallet. Jeg bestemte meg derfor for å følge den tråden videre, noe som har vært svært interessant, men også en tilsvarende krevende prosess. Jeg har underveis i oppgaveskrivingen sett at debatten om norsk fag- og yrkesopplæring i samtiden bærer kontinuitet tilbake til 1990-tallet. Hvordan løse problemene med mangel på lærlingplasser og å minske frafallet i norske videregående var like aktuelle spørsmål i perioden 1988-1994, som de er den dag i dag.

Det er flere som skal takkes.

Jeg vil først takke min veileder Kim Gunnar Helsvig for kyndig og tålmodig veiledning i arbeidet med å utforske NHOs historie. Jeg vil også takke NHO og LO for tilgang på arkivene fra perioden 1988-1994 og de jeg har intervjuet i arbeidet med oppgaven.

Stor honnør må rettes til quizlaget «Med viten og vilje» som hver uke har bidratt med humør og glede i den tidvis dystre masteroppgavetilværelsen. Takk til alle kjente og nære på Blindern, og især Tarjei Solberg og Espen Smith-Meyer. Førstnevnte har jeg delt mange minnerike øyeblikk og utallige studiepoeng sammen med siden vi startet på Blindern i 2006. Sistnevnte for hans gode støtte og vennskap på lesesalen i Niels Treschows hus de avsluttende delene av oppgaveskrivingen.

Stor takk til min familie Torleif, Nina og Aslak, og sist men ikke minst min kjære samboer Møyfrid.

Eirik Bertelsen

Oslo, november 2013

Innholdsfortegnelse

1 Innledning	2
Problemstillinger.....	3
Avgrensning av oppgaven	5
Avklaring av aktører	6
Kilder	7
Tidligere forskning.....	9
Oppbygging.....	12
2 En ny retning i norsk utdanningspolitikk?	14
Maktforhold i den norske enhetsskolen.....	15
Den norske ny-radikalismen	16
Skolen – et sted å lære, eller være?.....	17
Debatten om enhetsskolens fundament	18
Kampen om Mønsterplanen.....	19
Omkampen om Mønsterplanen.....	22
3 Nye koster i utdanningspolitikken	24
Kan man ha ambisjoner i Norge	25
Kritikken av det norske utdanningssystemet	27
4 Utdanningssystemets rolle i NHO	30
Næringslivets kompetansebehov	31
Næringslivets kompetansebehov – opprettelsen av Kompetanseprosjektet....	32
Kompetanseprosjektets arbeide	33
Kompetanseprosjektet og forberedelsene til NHOs første årskonferanse.....	35
NHOs første årskonferanse	36

Svein Sjøbergs foredrag på årskonferansen.....	37
Videreføring av Kompetanseprosjektet	39
Ytterligere utvidelse av engasjementet.....	40
5 NHO og LOs første skritt mot reform av fagopplæringen	42
Blegen-utvalget – bakgrunn og sammensetning.....	42
NHO og LO tar initiativ for å sikre innflytelse.....	45
Felleserklæringen fra NHO og LO	47
Blegen-utvalgets konklusjoner	49
Diskusjonen om Blegen-utvalgets innstilling.....	50
6 Organiseringen og styringen av utdanningssektoren	52
Målstyring – den nye medisinen for utdanningssektoren.....	52
NHOs engasjement – Kampen om Rådet for fagopplæring	53
Kunnskapens pris	55
«Kunnskap er makt» og debatten om styring og organisering av skolen.....	57
St meld nr. 37 (1990-91) - Målstyring og nedlegging av sakkyndige råd.....	59
Høringsprosessen	60
Endring i maktforholdene i norsk utdanningspolitikk.....	62
NHO og Los strategi lykkes.....	64
7 Fra intensjon til handling	66
Handlingsplanen fra NHO og LO	66
Handlingsplanen og lærlinglønn som konfliktområde – Hernes griper inn	67
Handlingsplanen - 20 000 lærlingplasser – etablering og finansiering	69
St meld. nr. 33 (1991-92) - Veien til Reform 94	72
Handlingsplanen og Stortingsmelding 33.....	73

8	NHO og LOs videre arbeid mot Reform 94	76
	Arbeidsgivernes refusjonsordning	76
	Kvalitetssikring av utdanningen	78
	Strategien for å skaffe til veie lærlingplasser	81
	Evaluering av lærlingordningen og finansieringsmodellen.....	83
9	Konklusjon	86
10	Kilder og litteratur	90

1 Innledning

I langtidsprogrammet til regjeringen Brundtland i 1986 sto det: «Økt innsats i utdanning og forskning er en nødvendig investering for å skape vekst i norsk næringsliv.»¹ Arbeiderpartiet gikk i 1986 til valg med løfter om å redusere arbeidsledigheten til under 30 000, men da Jan P. Syse fra Høyre dannet regjering i 1989 var arbeidsledigheten økt til 79 000, og 49 500 var på tiltak.² Norsk økonomi var i større grad enn tidligere tilknyttet det internasjonale markedet. En halvering av oljeinntektene, samt svekket konkurransekraft i industrien, hadde ført til mindre offentlige inntekter og lav vekst i økonomien. Ved siden av større reformer i offentlig sektor, for å styrke forholdet mellom inntekter og utgifter, ble utdanningssektorens formål og begrunnelse et viktig felt for styrkingen av norsk økonomi. I partiprogrammene til Høyre og Arbeiderpartiet foran stortingsvalget i 1989, var utdanning sentralt i formuleringene, og det var i tillegg viet betraktelig mer plass enn i tidligere valgprogram. I Høyres valgprogram kunne en lese: «Høyt kunnskapsnivå og velkvalifisert arbeidskraft er de to viktigste forutsetningene for å skape ny vekst i Norge».³ Arbeiderpartiet hadde lignende formuleringer i sitt valgprogram: «Grunnutdanningen må gi solide basiskunnskaper og bredde i allmennutdanning og yrkeskvalifikasjoner. Denne prioritering er nødvendig slik at en kan sette næringslivet i stand til å konkurrere på det internasjonale markedet.»⁴ Året 1989 markerte også starten på et økt engasjement fra næringslivet i norsk utdanningspolitikk. Talen til assisterende direktør Ragnhild Sohlberg i Norsk Hydro, på Næringslivets Hovedorganisasjon sin første årskonferanse den 3. januar 1989, er symbolsk:

«Hvorfor har næringslivet engasjert seg i kompetanse på dette tidspunktet? Tiden er inne. Norsk næringsliv står foran store utfordringer med økte krav til kompetanse. Vi vil stille krav til og bidra i utformingen av en utdanningspolitikk som tjener norsk næringsliv fremover, samt bidra til å sette ut i livet nødvendige tiltak. Norsk næringsliv må være forberedt på at konkurransen blir hardere og hardere fremover; ikke bare ute, men også på hjemmemarkedet. Kravene til kompetanseheving og evne til rask omstilling øker.»⁵

Ett år tidligere hadde Norsk Arbeidsgiverforening, Håndverkerforbundet og Norges Industriforbund vedtatt sammenslåingen av de tre organisasjonene til Næringslivets

---

¹ "Arbeiderpartiets regjeringserklæring", *NTBtekst*, 13.05.1986.

² Karen R. Tjernshaugen, *Hellige kyr på slakterbenken* (Bergen: Tjernshaugen, 2006), s. 41

³ Alfred Oftedal Telhaug, Alf Inge Wallum og Rolf Tønnesen, *Norsk utdanningspolitisk retorikk 1945-2000* (Oslo: Cappelen akademisk forlag, 1999), s. 149

⁴ Telhaug, Wallum og Tønnesen (1999) s. 148

⁵ Ragnhild Sohlbergs tale "La oss gjøre noe med det" på årskonferansen 03.01.1989. Mappe: 710 – Utdanning, opplæring og generelt, NHOs, arkiv.

Hovedorganisasjon. Målet var at organisasjonen skulle representere næringslivets interesser, med deres omtrent 10 000 medlemsbedrifter og 300 000 ansatte.⁶ En felles oppfatning på det politiske nivået var at nytenkning i utdanningspolitikken var nødvendig for at Norge skulle klare overgangen til det man i sosiologisk teori definerte som «kunnskapssamfunnet».⁷ I fremtidens kunnskapssamfunn ville kunnskap være en av de viktigste drivkreftene for verdiskapning og enkeltmenneskets mulighet til å realisere seg selv. De viktigste faktorene for økonomisk vekst var ikke lenger kapital, utstyr eller fabrikker, men menneskene selv.

Problemstillinger

Fra slutten av 1960-tallet hadde den norske progressive, elevsentrerte pedagogikken lagt premissene for den norske utdanningstenkningen. Et hovedtrekk for skolesektoren siden 1945 var skolefolket og lærerorganisasjonenes innflytelse på norsk utdanningspolitikk.⁸ Det hadde vært nære bånd mellom sosialdemokratisk politikk og reform-pedagogikken, men perioden med konsensus i norsk utdanningspolitikk ble på slutten av 1980-tallet erstattet av konfrontasjon.⁹ Siden 1970-tallet hadde den norske pedagogiske ekspertisen betydelig innflytelse over de institusjoner som utformet utdanningspolitikk, og dette hadde ført til at synet på skolens begrunnelse og formål i samfunnet lå nært opp til den progressive pedagogikkens verdier. Det neste tiåret ble det et brudd på spesielt to områder. Reformene på 1990-tallet var både strukturreformer og innholdsreformer.¹⁰

De var strukturreformer fordi de forankret makten hos Stortinget, regjering og departement. Forskeren Tom Are Trippestad beskriver reformene som vesentlige brudd med det tradisjonelle politiske deltakerperspektivet norsk politikk hadde vært bygget på. Lærerorganisasjonene, de pedagogiske fagmiljøene og øvrige berørte parter følte seg satt på sidelinjen i prosessen.¹¹ Reformene var også innholdsreformer, da de etablerte et nytt kunnskapssyn for den norske skolen. Kunnskapene og verdiene som den norske skolen skulle

---

⁶ Thompson, Kjell., *NHO 20 År: Fra strid til samling*, (Oslo: Næringslivets Hovedorganisasjons, 2009), s. 14

⁷ Telhaug, Wallum og Tønnesen (1999) s. 355

⁸ Ingrid Helgøy, *Betydningen av den historiske arv i 1990-tallets skolereformer*, (Bergen: LOS-senteret, 1999) s. 8

⁹ Alfred Oftedal Telhaug og Odd Asbjørn Mediås, *Grunnskolen som nasjonsbygger: fra statspietisme til nyliberalisme* (Oslo: Abstrakt for, 2003) s. 290

¹⁰ Frode Blichfeldt et al, *Utdanning for Alle?* (Oslo: Tano Aschehoug, 1996), s. 73

¹¹ Baune, Tove Aarsnes, *Den skal tidlig krøkes*. (Oslo: Cappelen akademisk forl, 2007), s. 170

formidle ble en del av en tilpasningsprosess til de økonomiske og teknologiske forandringene i samfunnet.¹²

Denne oppgaven vil se på hvordan NHO vokste frem som aktør i norsk utdannings- og skolepolitikk i perioden 1987-1994. Hvorfor fikk utdanningssystemet en sentral rolle for næringslivet på dette tidspunktet? Hvilken strategi fulgte NHO for å vinne innflytelse i norsk utdanningspolitikk? Hvilke interne miljøer og aktører var sentrale i NHO sitt utdanningsengasjement? Hvilken innflytelse fikk NHO på den politiske beslutningsprosessen som ledet frem til Reform 94?

Reform 94 var den store reformen av norsk videregående skole. Reformen hadde sitt tyngdepunkt i fag- og yrkesopplæringen, en del av utdanningssystemet som historisk har vært av stor betydning for næringslivet. Til tross for at det er gjort omfattende forskning både på bakgrunnen og gjennomføringen av 1990-tallets utdanningsreformer, er historien om NHOs rolle i de omfattende reformene begrenset. En konsekvens av at arbeidslivets engasjement i denne sektoren er underkommunisert, er at en mister viktige perspektiv på både beslutningsprosessene som ledet frem til Reform 94 og på oppbyggingen av fag- og yrkesopplæringsmodellen for den norske videregående skolen videre inn på 2000-tallet. Dette til tross for at utdanningspolitikk som næringslivspolitikkk fikk en stadig større plass i partiprogrammene i hele det norske partisystemet fra 1980-tallet og utover. Spesielt Arbeiderpartiet og Høyre ivret utover 1980-tallet for et sterkere samarbeid mellom arbeidslivet og utdanningssystemet; en utvikling som skjøt ytterligere fart på tvers av det norske partisystemet på 1990-tallet.¹³ Gustav E. Karlsen gir en overordnet beskrivelse av forskningen på 1990-tallets reformer i boka «Utdanning, styring og marked – Norsk utdanningspolitikk i et internasjonalt perspektiv». Han skriver at et særtrekk ved den utdanningspolitiske forskningen i Norge på 1990-tallet er at den primært ser på de tradisjonelle aktørene som er etablert i utdanningssystemet forut for 1990-tallet. Med dette menes lærerorganisasjonene, den fagpedagogiske ekspertisen og statsråd Gudmund Hernes sin rolle i Reform 94 og Reform 97 på 1990-tallet. Det gjør, ifølge Karlsen, at andre aktører og institusjoner som er viktige for den utdanningspolitiske virksomheten - og er utenfor de tradisjonelle kanalene for utforming av utdanningspolitikk - overses.¹⁴ Dette er en mulig

---

¹² Sylvi Stenersen Hovdenak, *90-tallsreformene* (Oslo: Gyldendal akademisk, 2000), s. 83

¹³ Telhaug, Wallum og Tønnesen (1999), s. 211

¹⁴ Karlsen, Gustav E. *Utdanning, styring og marked: norsk utdanningspolitikk i et internasjonalt perspektiv*, (Oslo: Universitetsforlaget, 2006), s. 63

forklaring på at større aktører som NHO og Landsorganisasjonen i Norge (LO) sitt engasjement heller ikke er blitt forsket på, til tross for at det er gjennomført inngående studier av perioden både av reformstøttende og reformkritisk art.¹⁵ Dette gjør Norge til et annerledesland, da det i utlandet er en betraktelig større aksept for at forskningen på utdanning «også må omfatte en kontekstuell samfunnsanalyse som innbefatter makt- og interessekamp som politikkenes kjerne.»¹⁶ Blant disse interessene finner en også interesseorganisasjonene i arbeidslivet. Jeg vil i denne oppgaven vise at NHO vokste frem som en tydelig, offentlig aktør i norsk utdanningspolitikk i perioden 1988-1994. I samlingsprosessen av Håndverkerforbundet, Norsk Arbeidsgiverforening og Norsk Industriforbund til Næringslivets Hovedorganisasjon, fikk utdanningssystemet og kompetanse en sentral rolle. I forbindelse med endringene i verdensøkonomien hadde Norge behov for kvalifisert arbeidskraft for å møte de framtidige utfordringene. Organisasjonen engasjerte seg derfor tungt i utdanningssystemet og kompetansepolitikken inn på 1990-tallet. Jeg vil i oppgaven vise at NHO og LO ble de sentrale samarbeidspartnerne i arbeidet rettet mot fag- og yrkesopplæringen. De to partene gikk sammen våren 1990 og arbeidet sammen for å vinne innflytelse på Reform 94, gjennom deltakelse i ulike utredninger, gjennom høringsuttalelser og ved direkte formell og uformell kontakt med regjering, departement og Stortingskomiteer. NHO ble slik sentrale pådrivere for hovedlinjene i Reform 94, og de også ble premissgivere for realiseringen av den.

Avgrensning av oppgaven

1990-tallet var en stor reformperiode i norsk utdanningspolitikk. Gudmund Hernes gjennomførte Høyskolereformen som samordnet universitet- og høyskolesystemet, Reform 94 som innebar en omfattende innholds- og strukturreform av videregående skole, samt Reform 97 som innførte skolestart for seksåringer og utvidet grunnskolen fra ni til ti år.¹⁷ Denne oppgaven vil se på Reform 94, da det var denne reformen arbeidslivet primært engasjerte seg i, men også av hensyn til rammene for en masteroppgave. I innledningen skrev jeg at masteroppgavens tyngdepunkt er i perioden 1987-1994. Til tross for at NHO formelt ble samlet i 1989 vil jeg vise at utdanningssystemets formål og begrunnelse ble en viktig del av samlingsprosessen til de tre organisasjonene i perioden 1987-1989. Prosessen startet våren

---

¹⁵ Karlsen (2006) s. 211

¹⁶ Karlsen (2006) s. 60

¹⁷ Volckmar, Nina. *Fra solidarisk samværskultur til kunnskapssolidaritet*. (Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet: Pedagogisk institutt, 2004), s. 5

1987, og i løpet av det neste halvannet året kom grunnlaget på plass for organisasjonens videre engasjement i utdanningspolitikk inn på 1990-tallet. Sluttåret for oppgaven er satt til 1994 fordi det første kullet med elever etter den nye modellen Reform 94 startet samme år. En innvending kan være at arbeidet med implementeringen av reformen, da spesielt for fag- og yrkesopplæringen, fortsatte gjennom de neste årene frem til det første kullet gikk ut i lære høsten 1996. De viktigste strukturene, forskriftene og strategiene var imidlertid satt i perioden 1990-1994. Jeg vil i avslutningen vie noe plass til den nasjonale evalueringen av reformen som kom i 1998. En annen mer pragmatisk årsak til avgrensningen er rammene for en masteroppgave, da kildematerialet er omfattende og vanskeliggjør en ytterligere utvidelse av tidsspennet. For oppgaven ville det i et historisk perspektiv vært mer interessant å heller utvide perioden bakover enn fremover i tid. En utdanningspolitisk studie av arbeidslivet som aktør i norsk utdanningspolitikk fra 1945 frem mot 1990-tallet ville gitt et enda større perspektiv, med mulighet for å se lange linjer, brudd og kontinuitet.

Avklaring av aktører

I denne oppgaven er NHO samlebetegnelsen på norsk næringsliv. Dette er ikke uproblematisk, da det er en rekke bedrifter og organisasjoner som ikke er organisert i NHO. Det er imidlertid i all hovedsak denne organisasjonen som representerte næringslivets interesser i reformprosessen. Et annet mulig problem ligger i organisasjonsstrukturen til NHO; den er en sammensatt organisasjon, og det kan være et problem å finne et syn på utdanning som er representativt for organisasjonen som helhet. En egenskap ved organisasjonen til NHO er at den ved samlingen satte seg som mål å danne en organisasjonsstruktur som ga makt og selvstendighet til den sentrale ledelse.¹⁸ I denne oppgaven vil jeg derfor ta utgangspunkt i hvordan NHO på sentralplan arbeidet med utdanningspolitiske spørsmål. I oppgaven vil jeg se på samspillet NHO hadde med både formelle og uformelle aktører i norsk utdanningspolitikk. Gustav E. Karlsen definerer begrepet «de formelle aktørene» som en samlebetegnelse for de «formelle politiske og forvaltningsmessige institusjoner som makthaverne til enhver tid kontrollerer».¹⁹ Disse institusjonene defineres som Stortinget, regjeringen, departementet, komiteene, øvrige politiske partier og politikere fra de ulike partiene.²⁰ Det er spesielt samspillet mellom regjeringen, forvaltningen og arbeidslivets aktører som står sentralt i denne oppgaven. Blant

---

¹⁸ Thompson (2009) s. 15

¹⁹ Karlsen (2006) s. 81

²⁰ Karlsen (2006) s. 81

rekken av uformelle aktører finner en representantene fra sivilsamfunnet som representerer en rekke ulike særinteresser. Innenfor utdanningsområdet er det naturlig å trekke frem lærerorganisasjonene, norske fagmiljøer, medier og den andre av arbeidslivets parter; LO. Innenfor utdanningsområdet har også enkeltaktører vokst frem som innflytelsesrike - gjerne som representanter for særinteressene de representerer. Gudmund Hernes er et eksempel på en slik aktør, som i andre halvdel av 1980-tallet utøvde stor innflytelse allerede før han ble Kirke- og undervisningsminister i 1990.²¹ I den senere tid har også internasjonale aktører vokst frem som viktige premissgivere for norsk utdanningspolitikk, blant annet gjennom sammenlignende tester av den norske skolen.

Kilder

Både skriftlige og muntlige kilder er brukt i denne oppgaven. De skriftlige kildene er primært hentet fra arkivene til NHO, Kunnskapsdepartementet og LO. De muntlige kildene er ulike aktører som hadde en rolle i NHO, LO eller departementet på 1980-1990-tallet. Fra NHO sitt arkiv har jeg hentet kilder fra perioden 1989-1994. De skriftlige kildene er blitt avlevert til eget arkiv, og ikke noe arkivalia er blitt gitt videre til Riksarkivet eller øvrige arkiver. Arkivene til Norsk Industriforbund, Håndverkerforbundet og Norsk Arbeidsgiverforening er avgitt til Riksarkivet, men jeg har ikke sett dette kildematerialet. Dette er en mulig svakhet, da det er en viss overlapp i tid mellom avviklingen av de tre organisasjonene til de ble samlet i NHO. I arkivet til NHO er det korrespondanse, rapporter, tidsskrifter, pressemeldinger, referater, protokoller og strategidokumenter. Det er imidlertid tilfeldig hva som er arkivert fra perioden 1989-1994, da det ikke var arkivplikt eller kultur for å gi dokumenter videre til arkivet. Spesielt fra perioden 1993-1994, da det var stor aktivitet i innspurten til Reform 94, har jeg funnet få kilder fra organisasjonens interne arbeid. Både LO og NHO har begrenset med arkivmateriale fra perioden. Kunnskapsdepartementet på sin side har oversiktlige arkiver, men i disse er det ytterst begrenset med kilder som dokumenterer kontakt med LO og NHO. Det begrenser seg hovedsakelig til offentlige høringsuttalelser fra de to organisasjonene. Et viktig trekk ved kontakten mellom de tre partene var at det var mye uformell kontakt og møter mellom sentrale aktører der det ikke ble ført referater. Perioden preges av et hektisk utredningsarbeid på utdanningsområdet. Stortingsmeldinger, offentlige utvalg og andre regjeringsdokumenter har vært viktige for denne oppgaven, og det har vært sentralt å se hvilken innflytelse organisasjonen fikk på disse dokumentene. Mediene har vært en sentral

---

²¹ Karlsen (2006) s. 84

kilde, men har blitt brukt for å gi et tidsbilde på ulike tidspunkter i perioden 1987-1994. Mediene fra perioden er ingen kanal som forteller mye om forhandlingene om reformen; den forløp hovedsakelig internt. Ingen av aktørene jeg har vært i kontakt med har hatt private arkiver som jeg har fått tilgang til. Ettersom mitt forskningsfelt er så tidsnært, er en rekke av ulike aktørene fremdeles i live. Sentralt for oppgaven er intervjuer som jeg har gjennomført med aktører fra perioden, og disse har gitt meg utfyllende informasjon i tillegg til de øvrige kildene. Enkelte av de jeg intervjuet ga meg i ettertid dokumenter som de hadde liggende, så det har også bidratt positivt i arbeidet med å spore opp skriftlige kilder. Det viktigste og mest sentrale er at de muntlige kildene har gitt meg opplysninger som jeg ikke har funnet andre steder.²²

Historikeren Knut Kjeldstadli skriver i «Fortida er ikke hva den en gang var»: «Bruk av intervjuer krever omtanke i mange ledd i arbeidet. Vi må skaffe informanter som er gode og representative.»²³ Jeg har valgt å intervju et utvalg fra ulike parter som var involvert i beslutningsprosessene frem til Reform 94. Fra NHO har jeg intervjuet Sven Erik Skønberg og Kjell Grue. De to var på forskjellige tidspunkter direktører i NHO–Seksjon kompetanse fra 1989-2000. Seksjonen var ansvarlig for organisasjonens utdannings- og forskningspolitikk, og sentral i organisasjonens arbeid rettet mot utdanningspolitikk. Jeg har intervjuet daværende assisterende direktør i Norsk Hydro Ragnhild Sohlberg, som hadde en sentral rolle i samlingsprosessen til NHO fra 1988-1989. Karl Glad, direktør i NHO fra 1991-2000, ga utfyllende informasjon om organisasjonen sitt engasjement i norsk utdanningspolitikk i perioden. Jeg har intervjuet Helge Halvorsen, som den gang var sekretær for arbeidet med kvalitetssikring av fag- og yrkesopplæringen. Halvorsen er i dag seniorrådgiver i NHO-Seksjon kompetanse. Jeg har snakket med professor Svein Sjøberg i naturfagdidaktikk ved Universitetet i Oslo, som også hadde en rolle i NHOs samlingsprosess. Fra LO har jeg intervjuet Per Gunnar Olsen, som var meget sentral i organisasjonens arbeid rettet mot fag- og yrkesopplæring innenfor den perioden jeg ser på. Jeg har intervjuet Yngve Hågensen om LOs overordnede kompetansepolitikk i perioden. Fra departementet har jeg snakket med Gudmund Hernes, Kirke-, utdannings- og forskningsminister i perioden 1990-1995, og Ole Briseid, ekspedisjonssjef i Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet på 1990-tallet. Erik Nessheim, stortingsgruppeseekretær i Høyre, ble intervjuet om perioden 1981-1989. Jeg har intervjuet Theo Koritzinsky, leder av Kirke- og undervisningskomiteen i perioden 1989-1993.

---

²² Kjeldstadli, Knut, *Fortida er ikke hva den en gang var*, (Oslo: Universitetsforl., 1992) , s. 195

²³ Kjeldstadli (1992) s. 195

Jeg har forsøkt å få til et intervju med Egil Myklebust som var direktør i NHO fra 1989-1991, men han ønsket ikke å stille til intervju. Utøvelsen av kildekritikk har vært viktig, spesielt siden mangelen på skriftlige kilder tidvis har gjort intervjuobjekter til sentrale kilder i deler av oppgaven. Bruk av muntlige kilder har spesielt tre kildekritiske utfordringer. Den ene er evnen intervjuobjektet har til å huske hendelser såpass langt tilbake i tid. For alle vil det være innslag av feilerindringer.²⁴ En annen kildekritisk utfordring er det enkelte intervjuobjekts holdninger til fortiden; at det enkelte intervjuobjekt erindrer feil, ubevisst justerer minnene i samsvar med de normene vi har i dag, eller at erfaringene vi har i dag former fortellingen om fortiden. Samspillet mellom intervjuer og informant i intervjusituasjonen kan også være med på å farge innholdet.²⁵

Tidligere forskning

Erling Lars Dale skrev i 1974 boka «Skolereformene og næringslivet», som tok for seg forholdet mellom næringslivet og skolen. Han viste at det på 1960-tallet var et stadig sterkere samarbeid mellom næringslivet og skoleverket, ut fra erkjennelsen av viktigheten av et godt utdanningssystem for økonomisk vekst. Denne kunnskapsorienteringen hadde skutt fart på 1950-tallet, da en konkluderte med at de tradisjonelle økonomiske faktorene kun forklarte en liten del av forutsetningene for økonomisk vekst. Denne restfaktoren ble identifisert som den «menneskelige kapital», og fikk stor oppmerksomhet av ledende økonomer og politikere som for alvor så viktigheten av et godt utbygd utdanningssystem.²⁶ I Norge var spesielt Odd Aukrusts nasjonalregnskapsundersøkelser av stor betydning for den allmenne aksepten i økonomikretser om dette forholdet.²⁷ Alfred O. Telhaug trekker frem hvordan en så det som nasjonaløkonomisk lønnsomt å bygge ut skolesystemet, og at utdanningssektoren var et viktig instrument for å stimulere konkurranseevnen til norsk økonomi. Samordningsnemda for skoleverket skrev i sin avsluttende innstilling fra 1952: «Vår konkurransedyktighet og selvstendighet som folk avhenger i stor utstrekning av undervisningssystemet.»²⁸ Bortsett fra Erling Lars Dale sin forskning på norsk næringsliv på 1950-1960-tallet finnes det begrenset med studier av næringslivets rolle og funksjon i utdanningspolitisk sammenheng. Den videre forskningen på NHO og LO sitt engasjement er i all hovedsak fire bidrag.

---

²⁴ Kjeldstadli (1999) s. 196

²⁵ Kjeldstadli (1999) s. 196

²⁶ Helsvig, Kim G. *Pedagogikkens grenser : kampen om norsk pedagogikk ved pedagogisk forskningsinstitutt 1938-1980*, (Oslo: Abstrakt forl., 2005). s. 168

²⁷ Helsvig (2005) s. 168

²⁸ Telhaug og Mediås (2003) s. 159

Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet nedsatte i 1994 en rekke følgeforskningsprosjekter på Reform 94, som evaluerte reformen. *Kristin Tornes* skriver i sitt bidrag «*Utdanning for alle – evaluering av Reform 94*» kort om NHO og LO sitt bidrag til reformen. Reformen blir av Tornes beskrevet som arbeidslivets utdanningsreform, da det hovedsakelig var strukturen i fag- og yrkesopplæringen som ble berørt. Det var ifølge Tornes et faktum at NHO så vel som LO var viktige pådrivere i arbeidet med utformingen av den endelige hovedmodellen for opplæringen. Blant annet utformet organisasjonene en felleserklæring om fag- og yrkesopplæringen i den norske skolen, som ble lagt med som vedlegg i Blegen-utvalgets (NOU 1991:4) konklusjoner. Blegen-utvalget la grunnlaget for Stortingsmelding nr. 33 (1991-92): «Kunnskap og Kyndighet. Om visse sider ved videregående opplæring». Stortingsmelding nr. 33 var selve meldingen om Reform 94. I felleserklæringen ga NHO og LO uttrykk for at de var bevisst sitt ansvar for at fag- og yrkesutdanning var i samsvar med arbeidslivets reelle behov.²⁹ For å følge opp dette ønsket partene å utvikle et gjensidig forpliktende samarbeid om fag- og yrkesopplæringen, under erkjennelsen av at kompetanse og utdanningssystemet har betydning for norsk næringsliv sin konkurransedyktighet.

I «NHO 20 år. Fra strid til samling», skrevet av Baard Meidell Johannesen, blir NHOs engasjement i norsk utdanningspolitikk sett i et langt perspektiv fra perioden 1989-2010, og deles i tre faser; fra 1989-1995, 1995-2000 og 2000-2010. I den første fasen, fra samlingen av tre ulike kompetansetradisjoner i 1989 frem til 1994, engasjerte NHO seg spesielt i den store reformen av fag- og yrkesopplæring. Dette engasjementet var i samarbeid med LO, men det var også et samarbeid som ikke var friksjonsfritt. Johannesen trekker i likhet med Tornes frem felleserklæringen fra 1990 der partene forpliktet seg til å skaffe nok lærlingplasser til å møte bedriftenes behov, og som formaliserte samarbeidet mellom de to organisasjonene de kommende årene.³⁰ Johannesen skriver:

«NHO og LOs engasjement fikk avgjørende betydning for utformingen av fagopplæringen i Reform 94. Den ville sett annerledes ut hvis politikere og utdanningsbyråkrater hadde fått rådet grunnen alene. Antall lærlinger økte betraktelig etter innføringen av reformen, og de som fikk lærlingplass gjennomførte i all hovedsak læretiden. Den største mangelen ved reformen har vært at den i liten grad har klart å fange

---

²⁹ Kristin Tornes, *Utdanning for alle?* (Oslo: Tano Aschehoug, 1996). s. 24

³⁰ Thompson (2009) s. 82

opp de teorivake og umotiverte elevene. Frafallet fra de to første årene i videregående skole er urovekkende stort.»³¹

De første ti årene av NHOs kompetansepolitikk kjennetegnes av arbeid rettet mot fagopplæring og etter- og videreutdanning. I Johannesen fremstilling blir perioden fra 2000-2009 et tiår der organisasjonens perspektiv på utdanningens formål og begrunnelse vinner frem. Utfordringene til det norske utdanningssystemet med frafall, manglende satsing på realfag og for lavt nivå på fag- og yrkesopplæring, ble nå for alvor satt på dagsorden på tvers av partisystemet i norsk utdanningspolitikk. NHOs årskonferanse i 2008 hadde temaet «Kunnskapslandet Norge», noe som viste at organisasjonen også i fremtiden ville engasjere seg tungt i utdannings- og forskningsspørsmål.³² I både Tornes og Johannesens kortfattede artikler blir topartssamarbeidet mellom LO og NHO trukket frem som sentralt for prosessen som ledet frem til Reform 94. Begge nevner den betydning de to organisasjonenes felleserklæring fra 1990 fikk for den endelige modellen for fag- og yrkesopplæring i norsk utdanningspolitikk.

Universitetslektor Torstein Willes hovedoppgave i pedagogikk ved universitetet i Tromsø fra 1999 «Kringsatt av fiender – utdanningspolitikk i klemme mellom pedagogiske idealer og næringslivets interesser» er rettet mot NHOs innflytelse på norsk utdanningspolitikk. Formålet med hovedoppgaven er å gi en analyse av problemstillinger knyttet til næringslivets innflytelse på norsk utdanningspolitikk, særlig på 1980- og 1990-tallet. Analysen er bygget på et utvalg av litteratur på området; to regjeringsdokumenter og de to NHO-rapportene «Kunnskap er makt» og «Kunnskapens pris» fra 1991 og 1994. Torstein Wille var inspirert av Erling Lars Dales forskning på 1960-tallet, og han hevder at NHO satte seg langsiktige mål på slutten av 1980-tallet for å endre norsk utdanningspolitikk i en retning som samsvarte med næringslivets interesser. Wille konkluderer med at NHOs engasjement i norsk utdanningspolitikk startet i 1991, og at det er rik tilgang på dokumentasjon som viser at næringslivet forsøker å legge premissene for utforming av utdanningspolitikk.³³

NHO hadde et egennyttig motiv, da motivet pekte i retning av å tilpasse utdanningssystemet slik at det kunne bidra til økonomisk vekst for næringslivet. Wille konkluderer følgende om hvorvidt NHO fikk innflytelse på 1990-tallet: Likheten mellom konklusjonen i de offentlige

---

³¹ Thompson (2009) s. 83

³² Thompson (2009) s. 84

³³ Torstein Wille, «*Kringsatt av fiender*»: *utdanningspolitikk i klemme mellom pedagogiske idealer og næringslivets interesse?* (Tromsø: Universitetet i Tromsø, 1999). s. 132

utredningene og NHOs egne strategidokumenter er påfallende. Han viser til at NHO stadig er representert i dokumentene fra disse utvalgene, enten ved vedlegg, kommentarer, litteraturhenvisninger eller som medlemmer. En slik representasjon fører i neste omgang til innflytelse på utdanningspolitikken.³⁴ Det er et nyere bidrag til forskningen på NHO fra 2006. Gustav E. Karlsen skriver i sitt oversiktsverk «Utdanning, styring og marked – Norsk utdanningspolitikk i et internasjonalt perspektiv» om NHO som utdanningspolitisk aktør og premissgiver. Underkapittelet bygger til dels på Torstein Willes hovedoppgave. Karlsen skriver at «det er rimelig å anta at Næringslivets Hovedorganisasjon vil være et talerør for næringslivsinteressene i utdanningspolitikk.»³⁵ Karlsen konkluderer med at på 1990-tallet var NHO en av de viktigste utdanningspolitiske aktørene. Organisasjonen fikk representanter i en rekke sentrale utdanningspolitiske utvalg, var aktive og utadvendte mot norske medier og lyktes med å synliggjøre sine utdanningspolitiske standpunkt.³⁶ Fellestrekk ved den tidligere forskningen er at den ser på de større linjene i organisasjonens engasjement i norsk utdanningspolitikk. Det er ikke tidligere blitt sett på arbeidet internt i organisasjonen vedrørende utdanning og kompetansespørsmål eller på samarbeidet med LO og forhandlingene mellom de ulike partene i prosessen frem mot Reform 94. Den delen av arkivene til LO og NHO som behandler utdanning og kompetanse er heller ikke besøkt.

Oppbygging

Opgaven er delt i ti kapitler, inkludert innledning og konklusjon. I kapittel 2 ser jeg på Høyres periode i regjering fra 1981-86 og vurderer hvorvidt partiet hadde et reformprosjekt i norsk skolepolitikk. NHOs engasjement fra 1988 kan ikke ses isolert fra den generelle utviklingen i norsk utdanningspolitikk. Jeg vil derfor i kapittel 3 redegjøre for utviklingen i norsk utdanningspolitikk fra Arbeiderpartiet danner regjering i 1986 til ca. 1990. Kapittel 4 vil vise at kompetansespørsmål sto sentralt i samlingen av NHO, og at Kompetanseprosjektet nedsatt våren 1988 var med på å legge grunnlaget for organisasjonens kompetansepolitikk inn på 1990-tallet. Kapittel 5 tar for seg NHO sitt engasjement i Blegen-utvalget, et utvalg som tok for seg oppbyggingen av den norske videregående opplæringen. Engasjementet førte til en tilnærming og samarbeide mellom Landsorganisasjonen i Norge og NHO. På samme tidspunkt som Blegen-utvalget utredet den videregående opplæring, ble den norske styringsmodellen for utdanningssektoren evaluert. Jeg vil i kapittel 6 se på NHO og LOs

---

³⁴ Wille (1999) s. 141

³⁵ Karlsen (2006) s. 189

³⁶ NHO-seksjon kompetanse, *Kunnskap er makt* (Oslo: Næringslivets Hovedorganisasjon, 1991) s. 4

engasjement i denne meldingen, da den blant annet berørte organisasjonenes innflytelse på norsk utdanningspolitikk. Fra sommeren 1991 gikk NHO og LO i tospann i utredningsprosessen av Reform 94. Jeg vil i kapittel 7 se på forhandlingene om Handlingsplanen, et felles initiativ fra de to organisasjonene som skulle konkretisere de to partene sin videre deltakelse i norsk utdanningspolitikk. Jeg vil i kapittel 8 følge organisasjonenes arbeid videre opp med Reform 94 på bakgrunn fra forpliktelsene fra Handlingsplanen, før jeg i siste kapittel konkluderer med utgangspunkt i problemstillingene jeg reiste i første kapittel.

2 En ny retning i norsk utdanningspolitikk?

I 1976 uttalte Storbritannias daværende statsminister James Callaghan dette i Ruskin College-talen: «There is no virtue in producing socially well-adjusted members of society who are unemployed because they do not have the skills». ³⁷ Callaghan tok utgangspunkt i arbeidslivets kritikk av de ferdighetene elevene hadde med seg ut i arbeidslivet, og han underkastet den engelske skolens utvikling en kritisk etterprøving. Han fortalte forsamlingen at ut i fra hensyn for landets økonomi, for den fremtidige konkurransevnen og sysselsetting måtte skolen tilpasse seg de økende kravene til kvaliteten på utdanningssystemet. ³⁸ Callaghan var også tydelig på hva han la i begrepet «higher standards». Det var et høyere nivå på de grunnleggende ferdighetene, og hovedsakelig ferdighetene i lesing og matematikk, samt teknologi og naturfag. ³⁹ Margareth Thatcher skulle uttrykke seg i langt krassere ordelag da hun på de konservatives landsmøte i 1987 kritiserte venstresiden og det hun kalte ekstremistiske lærere og deres arbeid for frigjøring av enkeltindivider. ⁴⁰

Den ny-konservative tenkningen som vant frem i Storbritannia vektla grunnleggende faglige kunnskaper, og ønsket å bygge opp skolen til en kulturinstitusjon som skulle gjeninnføre de tradisjonelle verdier og styrke den nasjonale kulturarven. Utviklingen i Storbritannia var en del av en internasjonal bølge i andre halvdel av 1970-tallet. ⁴¹ I Danmark gikk den sosialdemokratiske undervisningsministeren Ritt Bjerregaard til angrep på lærerorganisasjonene og den pedagogiske ekspertisen som rådet ved universitetene. ⁴² Både undervisningsminister Bertel Haarder i Danmark og statsminister Margareth Thatcher i Storbritannia ønsket på 1980-tallet å svekke lærerorganisasjonene og fagprofesjonenes innflytelse over utdanningssystemet, og det ble også et felles prosjekt for venstre- og høyresiden i de to landene. Da Bertel Haarder fra Venstre overtok som undervisningsminister, fulgte han opp kritikken og distanserte seg ytterligere fra den sosialdemokratiske forhandlingsmodellen. ⁴³ Distanseringen fra forhandlingslinja i utdanningspolitikken, der ulike parter fikk innflytelse, var et brudd - og den sterke alliansen

---

³⁷ Alfred Oftedal Telhaug, *Politikk og profesjon : engelsk skoleutvikling 1988-1997* (Oslo: Cappelen akademisk forl., 1997). s. 67

³⁸ Ibid s. 67

³⁹ Ibid s. 68

⁴⁰ Ibid s. 68

⁴¹ Jon Frode Blichfeld et al, *Utdanning for alle?* (Oslo: Tano Aschehoug, 1996). s. 185

⁴² Telhaug og Mediås (2003) s. 292

⁴³ Telhaug og Mediås (2003) s. 292

mellom venstresiden og lærerorganisasjonene i Danmark var tydelig svekket. For både England og Danmark var den nye retningen i utdanningspolitikken i tråd med EUs utdanningspolitiske tenkning, som var en mer næringslivsvennlig politikk med sikte på å styrke det enkelte lands konkurranseevne.⁴⁴ En forklaring på endringene i synet på utdanningssystemets formål og begrunnelse var den samtidige økonomiske krisen i Europa på 1970-tallet. Krisen førte med seg sosial og politisk ustabilitet, noe som bidro til svekket tillit til velferdsstaten og utdanningssystemet.⁴⁵ I følge Alfred O. Telhaug og Odd Asbjørn Mediås bar norsk utdanningspolitikk under Høyres periode i regjering fra 1981-86 preg av ønsket om «ro» i skolepolitikken, da partiet prioriterte reform av andre samfunnsområder.⁴⁶ Men professor i pedagogikk Torstein Harbo mener i motsetning til Telhaug og Mediås at Høyre hadde et klart revisjonsprosjekt for den norske grunnskolen, ettersom partiet hadde et klart formulert ønske om å styrke grunnskolens kunnskapsinnhold.⁴⁷ Med utgangspunkt i de to fremstillingene vil jeg i dette kapitlet se nærmere på Høyres periode i regjering og vurdere hvorvidt partiet hadde et reformprosjekt i norsk skolepolitikk.

Maktforhold i den norske enhetsskolen

Enhetsskolen var sentral i det store sosialdemokratiske prosjektet i Norge etter krigen. Innføringen av den niårige grunnskolen, etter svensk modell, skulle gi alle muligheten til å ta utdanning, og utbyggingen av skolesystemet var en del av den nasjonale velferdspolitikken. Jon Hustad hevder at i 1975 var skolerevolusjonen til Arbeiderpartiet ferdig for denne gang. I kjølvannet av realiseringen av den niårige grunnskolen og utbyggingen av den treårige videregående utdanningen i 1975, uttalte daværende Kirke- og undervisningsminister Bjartmar Gjerde (AP) at «Norge har nå verdens beste skolesystem».⁴⁸ Et trekk ved det norske utdanningssystemet etter 1945 var den makten den norske pedagogiske profesjonen hadde i skolepolitikken. I etterkrigstiden ble det etablert en rekke sakkyndige råd og utvalg, som fikk ansvar for å utrede de innholdsmessige sidene ved skolepolitikken. Det gjaldt i hovedsak utredning av læreplaner og innholdet i lærerutdanningen. Lærerorganisasjonene og pedagogiske interesser var tungt representert i rådene og utvalgene, og rådene var i stor grad

---

⁴⁴ Karlsen (2006) s. 44

⁴⁵ Alfred Oftedal Telhaug og Rolf Tønnessen, *Dansk utdanningspolitikk under Bertel Haarder* (Oslo: Universitetsforlaget, 1992). s. 12

⁴⁶ Telhaug og Mediås (2003). s. 306

⁴⁷ Torstein Harbo, *Norsk skole i et europeisk perspektiv: takt - eller utakt 1945-1997*, vol. B. 2 (Oslo: Tano Aschehoug, 1997), s. 74

⁴⁸ Jon Hustad, "Kunnskapsløysa før og no," *Dag og tid*, 07.12 2007, <http://old.dagotid.no/nyhet.cfm?nyhetid=1189>

fristilt fra politisk kontroll.⁴⁹ Det mektigste av disse rådene var Forsøksrådet som ble opprettet i 1954, og det fikk gjennom Forsøksloven vid fullmakt til å gjøre pedagogisk forskning innen skoleområdet. I perioden etter krigen var rådet nært knyttet opp mot Arbeiderpartiets skolereformer, og fikk en sentral posisjon i reformvirksomheten av skolesektoren frem til rådet ble nedlagt av den borgerlige regjeringen i 1984. Rådet var ment å være et ekspertorgan som hadde som oppgave å gjøre forsøksvirksomhet, slik at myndighetene kunne bygge sine skolepolitiske beslutninger på forskning. Rådet skulle imidlertid i stor grad fungere depolitiserende, slik at det løftet skolepolitikken ut av det politiske sentrum. Arbeiderpartiet brukte rådet for å unngå konflikt og opposisjon mot reformpolitikken.⁵⁰ I 1967 fikk Forsøksrådet et nytt lederskap, og det markerte en ny dreining i rådets virksomhet. Mot slutten av 1960-tallet vokste en ny styringsideologi frem, der forvaltningspolitiske prinsipper om deltakerdemokratiet vant frem. Maktkonsentrasjonen på det sentralpolitiske plan ble avløst. Det skulle nå for alvor svekke Kirke- og undervisningsdepartementet. Med desentraliseringen ble det meste av politikkkutformingene satt ut til de sakkyndige rådene. Det førte effektivt til at departementet mistet kontroll over norsk skolepolitikk, og utover 1970-tallet i større grad ble mer og mer et forvaltningsorgan enn et politikkkutformende organ. Det var derfor organiseringen og styringen av utdanningssektoren, som gjorde det mulig for den norske pedagogiske profesjon og lærerorganisasjonene å vinne så stor innflytelse på norsk utdanningspolitikk på 1970 og 1980-tallet.⁵¹

Den norske ny-radikalismen

Den norske anti-autoritære pedagogikken var et barn av studentopprøret mot slutten av 1960-tallet i Norge. Som i USA og Vest-Europa førte studenteksplosjonen også i Norge til en oppblomstring av ny-radikalisme, spesielt ved universitetene. Med utgangspunkt i positivismekritikken av de samfunnsvitenskapelige og humanistiske vitenskapene, vokste den anti-autoritære pedagogikken frem som en kritikk av den kulturkonservative og fagorienterte pedagogikken som orienterte seg mot kunnskap, streng disiplin og pugging.⁵² Denne nye retningen satte sterkt preg på det pedagogisk-faglige miljøet i Norge på 1970-tallet, og den skulle også være den retningen som dominerte innenfor de sakkyndige rådene på 1970- og

---

⁴⁹ Ingrid Helgøy, *Betydningen av den historiske arv i 1990-tallets skolereformer*, (Bergen: LOS-senteret, 1999) s. 9

⁵⁰ Ibid s. 9

⁵¹ Ibid, s. 8

⁵² Helsvig (2005) s. 15

1980-tallet. Mønsterplanen av 1974 var trolig det viktigste styringsinstrumentet for skolen. Planen ble utredet av Grunnskolerådet, et av de sakkyndige rådene knyttet til departementet. Det var primært fag-pedagoger knyttet til den anti-autoritære pedagogikken som var medlemmer i rådene. Mønsterplanen av 74 reflekterte derfor også datidens ny-radikalisme. Planen var samfunnskritisk og antiautoritær, og den satte elevdemokratiet mer sentralt enn tidligere Mønsterplaner for skolen.⁵³ Den satte trivsel som drivkraft og motivasjon fremfor konkurranse og karakterer, og lærerautoriteten skulle nedtones. Den la vekt på barndommens egenverdi og hvordan elevenes interesser og behov måtte stå i sentrum. Elevene skulle ha ansvar for egen læring, og den la vekt på skolens omsorgsoppgave.⁵⁴

Skolen – et sted å lære, eller være?

Da Høyre i 1981 dannet regjering ble lektor Tore Austad utnevnt til Kirke- og undervisningsminister, og han avløste Arbeiderpartiets Einar Førde som hadde sittet knappe to år som statsråd. Førdes periode som Kirke- og undervisningsminister kjennetegnes, ifølge Frank Rossavik, som en periode uten bevegelse i norsk utdanningspolitikk. Førde viste selv liten interesse for skolepolitikken.⁵⁵ Partiet hadde de ti foregående årene investert mye politisk i utdanningssystemet, med innføring av niårig skole og utbygging av det norske videregående skolesystemet. I Arbeiderpartiets valgkampprogram foran valget i 1981, ble det imidlertid viet lite plass til utdanningssystemet, da partiet var i en reorienteringsfase rent ideologisk. Høyre, på sin side, utfordret Bjartmar Gjerdes (AP) påstand om at Norge hadde verdens beste skole. I sitt skoleprogram før valget i 1981 gikk Høyre til angrep på selve fundamentet for den norske enhetsskolen. I skoleprogrammet sto det at «Skolepolitikken i 1970-årene var bygd på et falskt og virkelighetsfjernt likhetsideal». Partiet lovet at hvis det kom i regjering, så hadde det som målsetning å styrke grunnskolens faglige innhold, og da spesielt på ungdomstrinnet ved innføring av kjernestoff.⁵⁶ Hovedbudskapet var at skolen burde fokusere på det som var dens hovedoppgave – å lære de unge noe.⁵⁷ I 1977 skrev Høyre-politikeren Lars Roar Langslet, som senere ble Kultur- og vitenskapsminister i Willoch 1, boka «Uro i skolen». Langslet argumenterte for behovet for nivåheving i den norske skolen, og boken oppfylte langt på vei motstandernes syn på Høyre som et konservativt parti

---

⁵³ Telhaug og Mediås (2003) s. 220

⁵⁴ Baune (2007) s. 220

⁵⁵ Frank Rossavik, *Stikk i strid* (Oslo: Spartacus, 2008), s. 144

⁵⁶ Harbo (1997) s. 75

⁵⁷ Liv Kari Bondevik Tønnessen, *Norsk utdanningshistorie*, (Oslo: Universitetsforlaget, 1995), s. 133

som ønsket å innføre en kulturkonservativ og fagorientert pedagogikk i den norske skolen. Tore Austad skrev i boka «En skole for alle», som ble gitt ut kort tid før valget i 1981, at den norske skolen måtte legge ytterligere vekt på den konkrete fagkunnskapen.⁵⁸ I opposisjon til den antiautoritære pedagogikkens idealer mente Austad at skolen hadde en plikt til i sterkere grad å legge trykk på verdiene det norske samfunnet sto for, og han argumenterte for en nasjonsbyggende og faglig orientert skole. Austad viste til at norske studenter ved enkelte universiteter i Sveits og Tyskland ble nektet inntak til realfaglige studier med begrunnelsen at de vanskelig kunne se for seg at studentene skulle klare å gjennomføre studiet med utgangspunkt i de ferdigheter de hadde med seg fra det norske utdanningssystemet.⁵⁹ Langslet og Austads kritikk var formulert som et spørsmål om skolens formål og begrunnelse i samfunnet: Er skolen blitt et sted å være, i stedet for et sted å lære? I regjeringserklæringen fra oktober 1981 viste Høyre at de ønsket å være en kraft i norsk utdanningspolitikk de neste årene. Der sto det: «Universiteter, høyskoler og forskning må styrkes i takt med samfunnets økonomiske muligheter. Avgjørende vekt må legges på kravene til kvalitet og høy faglig standard».⁶⁰ Da Høyre dannet regjering i 1981, ga statsminister Kåre Willoch Austad og Langslet ansvaret for å sette Høyres utdanningspolitikk ut i livet.⁶¹

Debatten om enhetsskolens fundament

Etter at Gro Harlem Brundtland overtok som leder i Arbeiderpartiet, ble hennes forgjenger Reiulf Steen utnevnt til leder av Kirke- og undervisningskomiteen.⁶² Reiulf Steen hadde i 1965 ledet Steen-komiteen som utredet utdanning for aldersgruppa 16-19. Steen så enhetsskolen som en institusjon av stor betydning for sosial utjevning og integrasjon.

Det var Arbeiderpartiet som forsvarte den norske utdanningstenkningen, og Høyre var partiet som utfordret den. Lars Roar Langslet pekte allerede i 1977, i «Uro i skolen», på utfordringene Høyre ville møte i et forsøk på reform av norsk skole. Han skrev: «Hver gang noen antyder at det kanskje går den gale veien med det faglige nivå, utløser det regelmessige sterke affekter hos forsvarerne av den etablerte skolepolitikk.»⁶³ I norske pedagogiske kretser fikk ikke Høyre gehør. Kritikken ble sett som et gufs fra den kulturkonservative og fagorienterte pedagogikken. Alfred O. Telhaug, en fremtredende sosialpedagog, skrev i 1983

---

⁵⁸ Baune (2007) s. 220

⁵⁹ Harbo (1997) s. 76

⁶⁰ Kåre Willoch, *Minner og meninger* (Melhus: Lydbokforl., 1989). s. 130

⁶¹ Ibid, s. 130

⁶² Per Kleppe, *Kleppepakke* (Oslo: Aschehoug, 2003). s. 332

⁶³ Lars Roar Langslet, *Uro i skolen* (Oslo: Cappelen, 1977). s. 63

om Høyres syn på utdanningssystemets begrunnelse og formål. Han så den i sammenheng med kritikken rettet fra Callaghan og Haarder mot utdanningssystemet. Det var en kritikk som manglet empirisk belegg.⁶⁴ Tore Austad ble kort tid etter han ble innsatt som statsråd innkalt til interpellasjon i Stortinget. Austad ble bedt om å utdype hva Høyre mente med «nivåsenkning».⁶⁵ Austad redegjorde for Høyre sitt reformprosjekt:

«Regjeringens tar sikte på å innføre kjernestoff i sentrale skolefag. En fremtidsrettet nivådebatt dreier seg ikke bare om grunnleggende kunnskaper, men også at de grunnleggende verdier som skolen hviler på, kommer frem, vektlegges og preger skolens virksomhet slik de burde gjøre. Nivådebatten burde derfor ta sikte på å også være en verdidebatt.»⁶⁶

I lys av dette svaret krevde leder av Kirke- og undervisningskomiteen Reiulf Steen at Austad måtte vise til dokumentasjon for sine påstander om kvaliteten på den norske skolen. Det å ikke kunne dokumentere kritikken som partiet rettet mot utdanningssektoren var en alvorlig hemsko for Høyre. Mindre kjent i ettertid er det at Tore Austad og Høyre bevilget betydelig med midler til et forskningsprosjekt for å delta i den første internasjonale evalueringen av det norske utdanningssystemet. Hensikten var å innhente forskningsbasert materiale som kunne vise at den norske skolen holdt et for lavt nivå.⁶⁷ Det skulle vise seg at norske elevers prestasjoner i de internasjonale undersøkelsene SISS og IEA Reading Literacy Study var under gjennomsnittet. Men resultatene forelå først senere på 1980-tallet og kom for sent til å legitimere Høyres kritikk av nivået på norsk skole.⁶⁸ Ironisk nok skulle Arbeiderpartiet bruke resultatene fra Høyres initiativ for å legitimere sine egne reformer på 1990-tallet.

Kampen om Mønsterplanen

Høyre startet, umiddelbart etter de gikk i regjering, arbeidet med å revidere Mønsterplanen 74. Utredningen av en Stortingsmelding for grunnskolen ble gitt til Forsøksrådet, men forsommeren 1982 fattet rådet et vedtak som ble tolket slik at de ville gjøre betraktelig mer enn det de var bedt om.⁶⁹ Høyre var bevisst Forsøksrådet sin dominerende posisjon i norsk utdanningspolitikk, og regjeringen skulle gjennomføre omfattende institusjonelle endringer da de kom til makten. De delte Kirke- og undervisningsdepartementet i to, ved å føre ansvaret

---

⁶⁴ Telhaug (1984) s. 55

⁶⁵ Harbo (1997) s. 76-77

⁶⁶ Harbo (1997) s. 77

⁶⁷ Samtale med Svein Sjøberg 21.02.2013

⁶⁸ Baune (2007) s. 169

⁶⁹ Harbo (1997) s. 63

for kultur og høyere utdanning til et eget Kultur- og vitenskapsdepartementet, da under ledelse av Lars Roar Langslet. Partiet la også Forsøksrådet ned, med begrunnelsen at rådet hadde gått langt utenfor sitt mandat i utredningen av Stortingsmeldingen om grunnskolen. Alfred O. Telhaug forklarer nedleggelsen av Forsøksrådet med dets posisjon som pådriver for tidligere radikale reformer. Av rådets representanter hadde 2/3 av medlemmene sosialistiske sympatier.⁷⁰ Fra departementets side førte dette til et ønske om en sterkere styring av prosessen frem mot Stortingsmelding nr. 62: «Om Grunnskolen» (1982-1983). Høyre ga raskt det nedlagte Forsøksrådets mandat videre til Grunnskolerådet. Utredningen ledet frem til Stortingsmelding nr. 62: «Om Grunnskolen» (1982-1983). Da Høyre regjeringen i 1983 ble utvidet til en koalisjonsregjering med Kristelig Folkeparti og Senterpartiet, ble Kjell Magne Bondevik utnevnt til Kirke- og undervisningsminister. Kort tid etter Bondevik ble statsråd uttalte han:

«Kirke- og undervisningsdepartementet vil snart begynne å arbeide med en revisjon av mønsterplanen for grunnskolen. Gjeldende mønsterplan er ca. 10 år gammel. I løpet av disse årene er det skjedd store endringer - både i pedagogikk og i samfunnet forøvrig. Utfordringene for skolen har følgelig endret seg. En revisjon av mønsterplanen er derfor nødvendig».⁷¹

Grunnskolerådet for skoleverket fikk i tråd med loven ansvaret for å utrede det som skulle bli kjent som Mønsterplanen 85. To bøker, delt i en generell del og en fagplandel, ble sendt ut på høring i starten av 1985.⁷² Etter høringsrunden ble planen på nytt bearbeidet av Grunnskolerådet, før det endelige forslaget ble sendt tilbake til Kirke- og undervisningsdepartementet i august 1985. Kristelig Folkeparti og Høyre var misfornøyd med Grunnskolerådets forslag til ny Mønsterplan. Grunnskolerådet hadde ikke tatt hensyn til Høyre sitt forslag om mer kjernestoff, og det ble derfor tatt en beslutning om å sette ned et statsrådutvalg for å gjøre revideringer av planen slik at den passet bedre til regjeringens intensjoner. Departementet forsikret Grunnskolerådet, Stortinget og lærerorganisasjonene at det kun var mindre språklige og redaksjonelle endringer som skulle gjøres.⁷³ Revisjonsgruppen bestod av Bondevik, Kultur- og vitenskapsminister Lars Roar Langslet, statssekretær Erik Nessheim (Høyre) og fiskeriminister Svein Sundsbø (SP). Erik Nessheim var Willochs representant. Willoch selv var kraftig misfornøyd med grunnskolerådets forslag,

---

⁷⁰ Telhaug, hentet fra Kim G. Helsvig, "Pedagogikkens grenser : kampen om norsk pedagogikk ved pedagogisk forskningsinstitutt 1938-1980" (Oslo: Abstrakt forl., 2005). S. 332

⁷¹ Thorleif Andreassen, "Bondevik: revisjon av skolens innhold," *Aftenposten*, 19.08 1983.

⁷² Svein Sjøberg, *Kampen om M85* (Oslo: Universitetsforlaget, 1986). s. 5

⁷³ *Ibid.* s. 5

men dette var synspunkter han ikke la frem offentlig, da han ikke ville falle Bondevik i ryggen.⁷⁴ Etter en rekke møter ble det enighet innad i komiteen om en revidert mønsterplan.⁷⁵ Etter behandlingen i komiteen ble kjernestoff (som var vesentlig for Høyre) skrevet inn og gitt en mer sentral plass, og det ble også foretatt endringer i de ulike fagplanene for skolen.⁷⁶ Den 15. januar 1986 ble omsider den reviderte Mønsterplanen presentert på Ruseløkka skole i Oslo med Bondevik symbolsk plassert bak kateteret. I Aftenposten kunne en lese:

«Det har stått strid om den nye mønsterplanen siden grunnskolerådet startet sitt revideringsarbeid for to år siden. En skolepolitisk urokråke er den blitt kalt. Men på pressekonferansen forsikret statsråd Bondevik at han var villig til å forsvare den nye planen fra A til Å dersom det ble nødvendig».⁷⁷

Det ble Bondevik snart også nødt til. Koalisjonsregjeringens revidering av Grunnskolerådets forslag førte til stor oppstandelse, og våren 1986 var skole spørsmål førstesidestoff i norske aviser.⁷⁸ Det store stridstemaet var endringene i ordlyden til formålsparagrafen for den norske skolen. Revisjonsgruppen hadde skrevet ordet «humanistisk» ut av skolens overordnede formålsparagraf, noe som tidligere var sidestilt med «kristen». Ved å endre formålsparagrafen gikk regjeringen imot det en enstemmig Kirke- og undervisningskomité hadde vedtatt i Stortingsmelding nr. 62 (1982-83).⁷⁹ Det som også fikk kritikk var at Bondevik hadde fått inn omtale av kreasjonisme i naturfaget og svekket Darwins evolusjonsteori sin plass i pensum. Skolen skulle nå opplyse om at det ikke forelå noen endelige vitenskapelige svar når det gjaldt menneskeslektens historie, og at det ikke behøvde å være noe motsetningsforhold mellom naturvitenskapelige teorier og Bibelens lære om skapelsen. Snart kom Darwin og Bibelen opp i Stortingets spørretime, og Arbeiderpartiets Haakon Blankenborg sa fra talerstolen at «Kjell Magne Bondevik må snart innse at også han stammer fra apene».⁸⁰ «Ape-debatten», fikk oppmerksomhet langt utover Norges grenser.⁸¹ I spørsmålet om formålsparagrafen hadde det tydelig vært uenighet i komiteen. Stortingsgruppesekretær Erik Nessheim, som var Høyres representant sammen med Lars Roar Langslet, forteller i ettertid at man innad i Høyre oppfattet det slik at det for Bondevik var viktigere å få til endringer når det gjaldt Darwin og utviklingslæren enn å få gjort noe

---

⁷⁴ Bodil Nævdal, *Dager etter dette: et politisk portrett av Kåre Willoch* (Oslo: Grøndahl, 1987). s. 170

⁷⁵ Lars Roar Langslet, *Fra innsiden: glimt fra et halvt liv i politikken* (Oslo: Cappelen, 1994). s. 281

⁷⁶ Gustav E. Karlsen, *Desentralisert skoleutvikling* (Trondheim: UNIT, 1991). s. 178

⁷⁷ "Bedre faglig kvalitet og kunnskap," *NTBtekst*, 15.01 1985.

⁷⁸ Sjøberg (1986) s. 57

⁷⁹ Sjøberg (1986) s. 24

⁸⁰ Ukjent, "Tragikomisk Bondevik," *Aftenposten aften*, 18.04 1986, s. 4

⁸¹ Sjøberg (1986) s. 57

vesentlig når det gjaldt svakhetene i den gamle Mønsterplanen.⁸² Naturfagdidaktikeren Svein Sjøberg, som samme år skrev boka «Kampen om Mønsterplanen» - en krass kritikk av koalisjonsregjeringens reformforsøk, gikk så langt i en kronikk i september 1985 at han påsto at Kristelig Folkeparti hadde gått bak Høyre og Senterpartiets rygg i spørsmålet om formålsparagrafen.⁸³

Støtten Bondevik fikk fra Høyre våren 1986, gjaldt i all hovedsak det positive ved kjernestoffet i Mønsterplanen. I et forsøk på å komme kritikken mot det kristne verdigrunnlaget i møte svarte Høyre at formålsparagrafen ikke representerte noen realitetsendring, og viste til Grunnlovens bestemmelse om landets religion. Striden rundt Mønsterplanen ebbet ut på samme tid som koalisjonsregjeringen gikk av i mai 1986.⁸⁴ Da den gikk av markerte det slutten på mønsterplanprosessen som hadde startet høsten 1981. Høyres kritikk av den norske grunnskolen hadde klare ny-konservative trekk. En viktig forskjell fra den ny-konservative utdanningstenkningen var at Høyre hovedsakelig hadde et fokus på sterkere kunnskapsnivå i skolen, men i liten grad fokus på sammenheng mellom økonomisk vekst og kvaliteten på utdanningssystemet. Kristelig Folkeparti betonte et sterkere verdigrunnlag for den norske skolen, men fikk liten støtte fra resten av koalisjonsregjeringen.

Omkampen om Mønsterplanen

Regjeringen gikk av 9. mai 1986, og Bondeviks Mønsterplan var gyldig en knapp måned. For den 27. mai 1986 kunngjorde den nye Kirke- og undervisningsminister Kirsti Kolle Grøndahl at Arbeiderpartiet aktet å revidere Høyre og KrFs versjon av Mønsterplanen. Utnevnelsen av Kirsti Kolle Grøndahl til Kirke- og undervisningsminister signaliserte en kontinuitet i Arbeiderpartiet sin tradisjonelle linje i utdanningspolitikken. Alfred O. Telhaug og Odd Asbjørn Mediås skriver at Kolle Grøndahl hadde lang erfaring som lærer i grunnskolen, og hun identifiserte seg med den sosialdemokratiske og elevsentrerte pedagogikken.⁸⁵ Kolle Grøndahl hadde i opposisjon som representant i Kirke- og undervisningskomiteen kritisert Høyres skolepolitikk og hevdet at partiet ønsket å innføre en puggeskole og var ensidig opptatt av de skoleflinke elevene.⁸⁶ I tråd med opposisjonspolitikken informerte Kolle Grøndahl Stortinget i mai om at regjeringen aktet å gjøre en ytterligere revidering av

---

⁸² Samtale med Erik Nessheim 15.11 2012.

⁸³ "Sjøberg: Bondevik førte Høyre og Sp bak lyset," *NTBtekst*, 09.10 1986.

⁸⁴ Sjøberg (1986) s. 17

⁸⁵ Telhaug og Mediås (2003) s. 310

⁸⁶ Willoch (1990) s. 129

koalisjonsregjeringens Mønsterplan, til store protester fra Tore Austad, Lars Roar Langslet og Kjell Magne Bondevik. Kolle Grøndahl reverserte Høyres innføring av kjernestoff og tydeliggjorde at skolens formålsparagraf skulle være kristen-humanistisk.⁸⁷ Etter tre regjeringer og tre ministre ble så den endelige Mønsterplan 87, nå med nytt navn, presentert av Kolle Grøndahl våren 1987. Første kull skulle samme høst ta planen i bruk. Fra høringsutkastet av M85 fra Grunnskolerådet til den endelige versjonen som ble behandlet av Stortinget i 1987 var det små endringer, så koalisjonsregjeringens revisjon var mer en omvei enn en faktisk revisjon.⁸⁸ Sett fra en pedagogisk synsvinkel var M87 et typisk sosialpedagogisk produkt.⁸⁹ Lars Roar Langslet og Erik Nessheim fra Høyre forteller senere om nederlaget med Mønsterplanen. Nessheim forteller at frustrasjonen var stor i Høyre, for da Arbeiderpartiet igjen kom i regjeringsposisjon begynte Kolle Grøndahl å fjerne de få forbedringer revisjonskomiteen hadde gjennomført.⁹⁰ Lars Roar Langslet forholdt seg i ettertid noe mer pragmatisk til det hele, og slo fast at «en del av våre forbedringer hadde selv ikke hun (Grøndahl) oppdaget, så de ble allikevel stående».⁹¹ Mønsterplan 87 innebar ingen ny retning i norsk grunnskolepolitikk; den sto for videreføringen av utdanningspolitikken ført på 1970-tallet.

---

⁸⁷ Harbo (1997) s. 74

⁸⁸ Helgøy (1999) s.76

⁸⁹ Baune (2007) s. 155

⁹⁰ Samtale med Nessheim 1511. 2012.

⁹¹ Langslet (1994). s. 281

3 Nye koster i utdanningspolitikken

Utdanningsutvalget i Arbeiderpartiet arrangerte den 18-19. januar 1987 en utdanningskonferanse på Sørmarka konferansesenter.⁹² Konferansen hadde som hovedtema å vurdere hvilken kunnskap det norske utdanningssystemet måtte legge vekt på å formidle de neste tjue årene. En rekke sentrale aktører i Arbeiderpartiet var samlet på denne konferansen. De viktigste var daværende partisekretær Thorbjørn Jagland, senere Kirke- og undervisningsminister Mary Kvidal og Haakon Blankenborg, leder av Stortingets Kirke- og undervisningskomité. Videre deltok professor i sosiologi Gudmund Hernes og medlem av Kirke- og undervisningskomiteen Kari Helliesen.⁹³ Målet for konferansen var ikke i første omgang å vinne innflytelse på den samtidige revisjonen av Mønsterplanen, som på dette tidspunktet var i ferd med å ferdigstilles, men den forteller om at det på dette tidspunktet foregikk en debatt om utdanningssystemets formål og begrunnelse innad i partiet. Kjell Eide, tidligere ekspedisjonssjef i Kirke- og undervisningsdepartementet, innledet sammen med Gudmund Hernes konferansen med foredraget «Hva slags kunnskap skal skolen formidle?»⁹⁴ Konferansen organiserte arbeidsgrupper som arbeidet med ulike problemstillinger, deriblant hvorvidt det norske utdanningssystemet formidlet de kunnskapene framtidige generasjoner ville ha bruk for. Ivaretok en behovene til næringslivet og høyere utdanningsinstitusjoner?⁹⁵ Dokumentet «Kunnskap for framtida» sto etterpå igjen som resultatet av arbeidet til de seks ulike arbeidsgruppene. I konklusjonene kunne en lese:

«Arbeiderpartiets utdanningspolitikk skal være med å forme framtida [...] Nye yrker utvikles stadig, og vi vet ikke hvilke nye yrker som vil komme i stedet for mange av de vi kjenner i dag. Moderne teknologi og vitenskap har endret dette. De yrkesfagrettede studieretninger i videregående skole har ikke klart å følge med utviklingen av arbeidslivet. Det vil kreve økonomisk satsing, dersom skolene skal utstyres slik at de alltid er på høyde med de teknologiske nyvinninger i arbeidslivet. Det som har skjedd og fortsatt skjer er at elevene blir utdannet til «gårsdagens arbeidsliv» istedenfor morgendagens arbeidsliv. Kan vi tenke oss et nærmere samarbeid mellom skole og arbeidsliv for å nå fram til god fagutdanning?»⁹⁶

---

⁹² Skolekonferanse på Sørmarka-konferansesenter. ARK-1006 Arbeiderpartiets stortingsgruppe, serie Ge boks 17. Arbeiderbevegelsens arkiv

⁹³ Vidar Helgesen og Høyre, *Partiet, makten og staten* (Oslo: Høyres hovedorganisasjon, 1995).

⁹⁴ Skolekonferanse på Sørmarka-konferansesenter. ARK-1006 Arbeiderpartiets stortingsgruppe, serie Ge boks 17. Arbeiderbevegelsens arkiv.

⁹⁵ Ibid.

⁹⁶ Skolekonferanse på Sørmarka-konferansesenter. ARK-1006 Arbeiderpartiets stortingsgruppe, serie Ge boks 17. Arbeiderbevegelsens arkiv

Analysen la vekt på arbeidslivets utfordringer, og betonte viktigheten av et utdanningssystem som måtte være tilpasningsdyktig til fremtidens utfordringer. Bakteppet for nødvendigheten av endringene var de krav som moderne teknologi og vitenskap stilte til samfunnet, og at det daværende utdanningssystemet var dårlig stilt i møte med disse utfordringene.

Kan man ha ambisjoner i Norge?

Gudmund Hernes hadde kort tid før konferansen skrevet kronikken «Kan man ha ambisjoner i Norge?» som ble trykket i Dagbladet 31. desember 1986. Hernes hadde vendt hjem fra et lengre forskningsopphold ved Harvard, og han kritiserte i kronikken norske universiteter for å holde et for lavt internasjonalt nivå. «Hva kunne vi lære om vi snudde kikkerten mot Harvard», spurte Hernes. Kronikkens hovedbudskap var at kvaliteten på det som ble produsert ved de norske universitetene ikke holdt mål, og at ambisjonsnivået var for lavt ved de norske universitetene.⁹⁷ Kritikken var startskuddet for en omfattende debatt om høyere utdanning som vedvarte utover våren 1987. En rekke akademikere svarte på kronikken, deriblant Gunnar Skirbekk, Bernt Hagtvet, Vilhelm Aubert og rektor ved Universitetet i Oslo, Inge Lønning.⁹⁸ Hernes avsluttet debatten i mai 1987, og i kronikken «Farvel Universitetsdebatt» holdt han fast på sin kritikk av den norske høyere utdanning: «Dagens opplegg veies og finnes for lett. Fremtidens behov krever organisatorisk og faglig fornyelse.»⁹⁹

Hernes ble professor i sosiologi ved Universitetet i Bergen i 1971 etter et lengre forskningsopphold i USA. Han hadde siden 1970-tallet engasjert seg i skole spørsmål, og i 1976 utredet han og Knud Knudsen grunnskolen i NOUen «Utdanning og ulikhet» NOU 1976:46.¹⁰⁰ Knudsen og Hernes gikk gjennom karakterene ved østkantskoler og vestkantskoler i Oslo, og de viste hvordan karakterene reproduserte sosial klasse. Slik ble også klasseforskjellene i arbeidsmarkedet opprettholdt.¹⁰¹ Hernes var historiker, men hadde også sosiologi og økonomi som deler av sin fagkrets, og han hadde på 1970-tallet ledet den første maktutredningen i Norge.¹⁰² Han hadde også vært en sentral aktør for Arbeiderpartiets ideologiske reorientering på 1980-tallet, først som statssekretær i planleggingssekretariatet

---

⁹⁷ Gudmund Hernes, "Kan man ha ambisjoner i Norge?", *Dagbladet*, 31.12.1986.

⁹⁸ Nina Volckmar (2004) s. 113

⁹⁹ *Ibid.* s. 113

¹⁰⁰ Gudmund Hernes og Knud Knudsen, *Utdanning og ulikhet*, vol. NOU 1976:46 (Oslo: Statens forvaltningstjeneste. Informasjonsforvaltning, 1976).

¹⁰¹ Liv Mjelde, "Myter om likhet og utdanning," *Manifest*, <http://www.manifesttidsskrift.no/myter-om-likhet-og-utdanning/>.

¹⁰² Telhaug og Mediås (2003) s. 312

ledet av Per Kleppe i 1980-1981, og videre var han viktig i utvalget som utformet Arbeiderpartiets prinsippprogram i 1981.¹⁰³ I perioden 1981-1986 var Hernes, ifølge ham selv, ikke tungt engasjert i utdanningspolitikk, men forskningsoppholdet på Harvard i høsten 1986 ble et vendepunkt.¹⁰⁴ Kun noen måneder etter konferansen på Østmarka konferansesenter tok Statsråd Halvard Bakke i Kultur- og vitenskapsdepartementet kontakt med Hernes. Bakke spurte om Hernes kunne tenke seg å utrede det norske universitets- og høyskolesystemet, noe han valgte å gjøre.¹⁰⁵ Bakke hadde selv i 1979 i en interpellasjon i Stortinget kritisert den norske skolen for å holde et lavt nivå, da uten å få gehør.¹⁰⁶ Nedsettelsen av det som ble kjent som Hernes-utvalget fikk stor oppmerksomhet i norske medier. I Aftenposten sto det:

«Det var Hernes som satte i gang den omfattende debatten om den høyere utdanning i Norge som raste tidligere i år. Blant annet hevdet Hernes at Universitetet i Oslo er en middelmådig utdanningsinstitusjon.»¹⁰⁷

Hernes sto relativt fritt til både å utforme utvalgets mandat og utforme hvordan arbeidsformen til utvalget skulle være.¹⁰⁸ Med seg i utvalget fikk Hernes en rekke personer fra akademia, deriblant Reidun Aale, Bernt Hagtvet, Narve Bjørge og Jens Erik Fenstad. Høyre var representert med stortingsrepresentantene Kjell Magnus Arholm og Ruth Kleppe.¹⁰⁹ Et særtrekk ved medlemmene, noe som må betraktes som et brudd med tidligere utredninger av utdanningssystemet, var at det var få med bakgrunn i pedagogikk eller personer med posisjoner i det norske utdanningssystemet.¹¹⁰ Etter 19 møter, med et samlet antall møtedager på 34, ble en enstemmig innstilling som var ferdig 24. september 1988 gitt til Kultur- og vitenskapsdepartementet.¹¹¹ Til tross for den brede sammensetningen av utvalget og antall møtedager, hevder Hernes at han skrev omtrent 70-80% av utredningen selv.¹¹² Utredningsarbeidet tok i hovedsak for seg den høyere utdanningen, men den hadde innledningsvis en programerklæring av mer generell karakter:¹¹³

---

¹⁰³ Rune Slagstad, *De nasjonale strateger* (Oslo: Pax, 2001), s. 441

¹⁰⁴ Gudmund Hernes (statsråd i Kud), i samtale med Bertelsen, 30.01.2013.

¹⁰⁵ Samtale med Hernes 30.01.2013

¹⁰⁶ Francis Sejersted, *Sosialdemokratiets tidsalder: Norge og Sverige i det 20. århundre*, (Oslo: Pax, 2013).s. 442

¹⁰⁷ Lederplass, Aftenposten. "Skole for fremtiden." *Aftenposten morgen*, 28.11 1987, s. 4

¹⁰⁸ Samtale med Hernes 30.01.2013

¹⁰⁹ Universitets- og høyskoleutvalget, Hernes m/fer, "Med viten og vilje," (Oslo: Forvaltningstjenestene, Statens trykningskontor, 1988).

¹¹⁰ Universitets- og høyskoleutvalget, Hernes m/fer (1988)

¹¹¹ Harbo (1997) s. 82

¹¹² Samtale med Hernes 30.01.2013

¹¹³ Tønnessen, *Norsk utdanningshistorie : en innføring; norsk utdanningshistorie:en innføring med fokus på grunnskolen utvikling* (Bergen: Fagbokforl., 2011). s. 144

«Utfordringen for norsk kunnskapspolitik er at landet ikke får nok kompetanse ut av befolkningens talent. De resultater som nås, er ikke på høyde med de ferdigheter som kan utvikles. Dette er ikke bare et spørsmål om å heve prestasjonene hos dem som har høyere utdanning, men om bedre å utnytte evnene hos alle.¹¹⁴ [...] I et land med liten befolkning og begrensede naturressurser må kunnskapspolitikken spille en stor rolle. For det som sikrer nasjonens fremtid, er den evnen til å vinne ny kunnskap, den dømmekraft til å treffe humane valg og den innsikt til å beherske teknologi som landet gir sine innbyggere».¹¹⁵

Det er blitt skrevet at amerikanernes satsing på utdanning og forskning i løpet av 1960-tallet ble utløst av det såkalte Sputniksjokket.¹¹⁶ Guro Hansen argumenterer for at Norge i 1986 gikk igjennom et lignende «sjokk», da det store fallet i oljeprisene det samme året førte Norge ut i en dyp økonomisk krise.¹¹⁷ I perioden 1981-1986 gikk Arbeiderpartiet gjennom en ideologisk reorientering som slo ut i full blomst etter at partiet mislykkes med å komme i regjering etter valget i 1985. Tove Tjernshaugen skriver om den såkalte «Frihetskampanjen» som for alvor førte til en ny retning for partiet, og den markerte at partiet ikke lenger kunne ta utgangspunkt i fagbevegelsen ved utformingen av politikk.¹¹⁸ Partiretorikken som hadde rådet over flere tiår tilbake ble erstattet av en diskurs der det var legitimt å snakke «næringslivets og arbeidsgivernes sak i partiets ledersjikt».¹¹⁹ På landsmøtet i 1987 ble hamskiftet fullført da partiet symbolsk slaktet flere av de hellige kyrene til sosialdemokratiet, blant dem statsmonopolene.¹²⁰

Kritikken av det norske utdanningssystemet

I perioden 1985/1986 fikk ideen om «Kunnskapssamfunnet» tilslutning på det politiske nivå, og utdanning og forskning sto sentralt for å møte fremtidens utfordringer. I regjeringserklæringen til regjeringen Brundtland for 1986-1989 ble det understreket at «Økt innsats i utdanning og forskning er en nødvendig investering for å skape vekst i norsk næringsliv.»¹²¹ Konklusjonene i «Med viten og vilje» må ses i lys av disse omveltningene. Til tross for at Hernes-utvalget i all hovedsak var ment å berøre høyere utdannelse, kom også grunnskolen under lupen. Hernes henviste til både nasjonal og utenlandsk forskning for å vise

---

¹¹⁴ Universitets- og høyskoleutvalget, Hernes m/fer, (1988) s. 7

¹¹⁵ Universitets- og høyskoleutvalget, Hernes m/fer, (1988) s. 7

¹¹⁶ Helsvig (2005) s. 160

¹¹⁷ Guro Hansen, *1990-Årenes danningsdiskurs, eller humanismens vilkår i vår tid*, vol. nr 55 (Oslo: Rådet, 1996), s. 15

¹¹⁸ Tjernshaugen (2006) s. 58

¹¹⁹ Hansen, (1996) s. 15

¹²⁰ Slagstad (1999) s. 431

¹²¹ Slagstad (1998) s. 431

at norsk skole i et internasjonalt komparativt perspektiv ikke holdt mål. Spesielt Hans-Jørgen Gjessing sin «Bergensundersøkelse» av elevers utvikling sto sentralt. Gjessing konkluderte med at den norske skolen ikke bare hadde underpresterende elever og elever som ikke fikk utnyttet sine evner og forutsetninger, men også hele klasser som var klart underdytende.¹²² «Med viten og vilje» ble innenfor et kort tidsrom fulgt av ytterligere utredninger av utdanningssystemet, og den skulle stå som et sentralt bakgrunnsdokument for flere av dem. Et sentralt dokument var også Stortingsmelding nr. 43 «Mer kunnskap til flere» (1988-1989) der begrepet kunnskap ble satt i en samfunnsmessig sammenheng. Ett mål var at flest mulig skulle få delta i det store kunnskapsløftet. Med det skulle man styrke videreutdanningen for voksne, og på det videregående nivå var målsetningen å gi alle som tok videregående opplæring eller fag- og yrkesopplæring muligheten til å oppnå studiekompetanse eller fagbrev.¹²³ På samme tidspunkt vant også internasjonal forskning innpass i norsk utdanningspolitikk. Norske elevers prestasjoner i de to internasjonale undersøkelsene (SISS og IEA Reading Literacy Study) vakte stor bekymring.¹²⁴

I 1989 kom OECD-rapporten nedsatt i 1987, som evaluerte det norske utdanningssystemet og konkluderte med at grunnskolen var desentralisert og uoversiktlig. OECD konkluderte med at organiseringen og styringen av det norske utdanningssystemet ga vide fullmakter til lærerne, noe som førte til at det var svært store forskjeller fra skole til skole i faglig innhold og arbeidsmåter.¹²⁵ Rekken av rapporter om det norske utdanningssystemet og konklusjonene deres gav næring til en utbredt kritikk av både den norske utdanningstenkningen og styringen av den norske utdanningssektoren. Norsk pedagogikk var raske med å avvise konklusjonene til Hernes. Den norske pedagogikken forholdt seg meget kritisk til de samtidige utredningene som kritiserte det norske utdanningssystemets verdigrunnlag. Forsvarerne for den norske utdanningstenkningen, og da især den norske pedagogiske profesjonen, beskrev kunnskapssynet i «Med viten og vilje» som økonomisk instrumentelt og underlagt markedskreftene. Orienteringen mot markedet som ledestjerne ble betraktet som en trussel mot den barnenære og elevsentrerte pedagogikken, der barndommens egenverdi og elevenes interesser og behov sto i sentrum.¹²⁶ I norsk pedagogisk tidsskrift kritiserte Tor Vidar

---

¹²² Universitets- og høyskoleutvalget, Hernes m/fer, (1988) s. 25

¹²³ Kirke- og undervisningsdepartementet, "Mer kunnskap til flere", i St. meld. nr. 43 (1988-1999) (Oslo: Kirke- og undervisningsdepartementet, 1989), s. 7

¹²⁴ Tove Aarsnes Baune (2007) s. 169

¹²⁵ Ibid.

¹²⁶ Telhaug og Mediås (2003) s. 322

Eilertsen, Gunnar Grepperud og Tom Tiller Hernes for at han gikk god for synspunkter som han burde visst sto i klar motsetning til den norske skolens grunnverdier.¹²⁷ Gudmund Hernes og Arbeiderpartiet sto imidlertid ikke alene som talsmenn for en ny kurs i norsk utdanningstenkning.¹²⁸ Erik Nessheim forteller at en innad i Høyre var svært positiv til konklusjonene i «Med viten og vilje», og at utredningen fikk stor innflytelse på partiets utdanningstenkning.¹²⁹ Arbeiderpartiets Rune Gerhardsen etterlyste mer disiplin og karakterer i skolen, på samme tid som han ønsket en nivåheving.¹³⁰ Byrådsleder Hans Svelland fra Høyre argumenterte for opprettelse av eliteskoler i Oslo, og Karsten Alnæs oppsummerte tidsstemningen ved å slå fast at «skolen måtte rustes opp».¹³¹ Norsk utdanningstenkning tok nå en ny retning. Konklusjonene i «Med viten og vilje» viser at utdanningspolitikk også ble næringslivspolitik. I Brundtlands tale på Arbeiderpartiets landsmøte i 1987 var dette tydelig, da hun slo fast at næringslivets samlede konkurranseevne startet i skoleverket – fra førskole til høyskole.¹³² For norsk næringsliv var behovet for omstilling stort, og det bunnet i en ny samfunnsanalyse der konkurransedyktighet handlet i større grad om kunnskap. Med Hallvard Notaker sine ord; det var blitt tydelig at «Norges konkurranseevne skulle drives frem av noe annet enn olje og fossefall.»¹³³ Det innebar at det norske utdanningssystemet måtte tilpasse seg næringslivets behov for kompetanse.

---

¹²⁷ Tor Vidar Eilertsen, Gunnar Grepperud og Tom Tille, «Lærekompentanse og utdanningskvalitet», Norsk pedagogisk tidsskrift nr. 71 (Oslo: Universitetsforlaget, 1989), s. 243

¹²⁸ Telhaug og Mediås (2003) s. 319

¹²⁹ Samtale med Nessheim, 15.11. 2012.

¹³⁰ Gunn Imsen, *Nok er nok : perspektiver på norsk lærerutdanning : festskrift til Per Østeruds 70-årsdag* (Oslo: Opplandske bokforlag, 1998). s. 89

¹³¹ Ibid. s. 89

¹³² Slagstad (1998) s. 507

¹³³ Hallvard Notaker, *Høyres historie 1975-2005* (Oslo: Cappelen Damm, 2012), s. 386

4 Utdanningssystemets rolle i NHO

Næringslivets Hovedorganisasjon (NHO) ble stiftet den 1. januar 1989 ved en sammenslåing av de tre organisasjonene Norsk Arbeidsgiverforening (N.A.F.), Norges Industriforbund og Norges Håndverkerforbund. Allerede i februar 1984 var det lagt frem en innstilling fra Næringslivets komité angående en fremtidig samarbeids- og organiseringsordning mellom Norsk Arbeidsgiverforening (NAF), Norges Industriforbund (NI) og Norges Håndverkerforbund (NH). Spørsmålet om samarbeidsform var blitt drøftet siden 1960-tallet, men først på 1980-tallet ble spørsmålet på nytt aktuelt. Én årsak var at organisasjonene i ulik grad hadde beveget seg inn i et felles interessefelt, og at LO hadde utvidet sitt virkeområde. Det ble stadig mer kompliserte tariffoppgjør med sterkere innslag av næringspolitikk, skatter og avgifter.¹³⁴ Inntektsoppgjøret i 1986 hadde vært en katastrofe for arbeidslivet, med påfølgende lock-out, og det var enighet om at næringslivet ville vært tjent med en koordinert strategi på arbeidsgiversiden.¹³⁵ Forberedelsen av samlingen av de tre organisasjonene i 1989 startet våren 1987, under navnet «NHOs etableringsprosjekt», med representanter fra de ulike organisasjonene. Sentralt sto Kjell Grue som høsten 1987 ble fritatt fra stillingen som direktør og leder av utviklingsavdelingen i Norsk Arbeidsgiverforening. Han skulle på heltid arbeide som prosjektkoordinator for NHOs etableringsprosjekt under en styringskomité ledet av Ragnar Halvorsen, senere president i NHO.¹³⁶ I dette kapitlet vil jeg se på samlingen av de tre organisasjonene, og vise at utdanningssystemet og kompetanseutvikling fikk en sentral rolle i samlingsprosessen. I februar 1988 var beslutningsgrunnlaget for den nye organisasjonen klargjort og NHOs etableringsprosjekt presenterte det som senere har blitt kjent som «den blå boken». Den klargjorde anvisningen for fremgangsmåten ved oppløsningen av de tre organisasjonene, og en beskrivelse av den nye organisasjonens formål og grunnsyn.¹³⁷

---

¹³⁴ Thompson (2009) s. 9

¹³⁵ Trond Bergh, Landsorganisasjonen i Norge og Næringslivets hovedorganisasjon, *Avtalt spill* (Oslo: LO/NHO, 2010), s. 274

¹³⁶ Thompson (2009) s. 15

¹³⁷ Thompson (2009) s. 15

Næringslivets kompetansebehov

Ifølge NHO-president Ragnar Halvorsen var det i samlingsprosessen mest konflikt rundt tilknytningsformen, beregning av kontingent for medlemskap og representasjonsordningen i den nye organisasjonen. Felles for de tre organisasjonene var behovet for kvalifisert arbeidskraft i en brytningstid der norsk næringsliv søkte konkurranseevne på internasjonale markeder. Forandringene i arbeidsmarkedet hadde vært dyptgripende, og norsk næringsliv hadde behov for arbeidstakere med mer utdanning enn tidligere.¹³⁸ Baard Meidell Johannesen skriver i NHOs historie «Fra strid til samling» at organisasjonen var opptatt av kunnskap som grunnlag for verdiskapning, og at dette var et felt de tre organisasjonene hadde felles.¹³⁹ Utdanningssystemet og kompetansebehovet fikk derfor en sentral plass i samlingsprosessen.¹⁴⁰ Kompetanse- og utdanningsfeltet kunne de tre organisasjonene enes om, selv om de hadde en noe forskjellig innfallsvinkel. Industriforbundet var industrielt orientert, og i den grad forbundet hadde spesifikk kompetanse, så var den knyttet opp mot Norges Tekniske Høyskole (NTH). Norsk Arbeidsgiverforening sitt skolepolitiske engasjement hadde primært vært vendt mot fagopplæringen, der de sammen med LO engasjerte seg i forskning på organisering og arbeid i yrkeslivet.¹⁴¹ Håndverkerforbundet på sin side tilhørte en lang tradisjon bakover, helt tilbake til laugene i middelalderen.¹⁴² Et sentralt spørsmål ble derfor hvorvidt man kunne finne et felles kompetansebegrep og syn på formålet med utdanningssystemet som kunne ivareta interessene til de ulike fagtradisjonene. Kjell Grue forteller i ettertid:

«Vi ønsket å løfte frem kompetanse som en sentral del av den nye organisasjonens virksomhet. Vi tok veldig tidlig i prosessen avgjørelsen om at kompetanse skulle være selve markeringsstemaet for den nye organisasjonen».¹⁴³

Utdanningssystemet, og utdanningssystemets viktighet for organisasjonen, skulle tjene både næringslivets interesser utad, men også få en samlende funksjon innad. Sven Erik Skjønberg, som på 1990-tallet skulle bli direktør i NHO-Seksjon kompetanse, går enda lenger:

«Det ledelsen i NHO samlet seg om var at utdanningsfeltet og kompetansespørsmål skulle være «kittet» som samlet de tre organisasjonene, slik at de etter hvert begynte å jobbe seg sammen mot en organisasjon».¹⁴⁴

---

¹³⁸ Erling Lars Dale, *Fellesskolen* (Oslo: Cappelen akademisk, 2008). s. 370

¹³⁹ Thompson (2009) s. 82

¹⁴⁰ Kjell Grue (daværende direktør i NHO-seksjon kompetanse), i samtale med Bertelsen, 26.02. 2013.

¹⁴¹ Thompson (2009) s. 82

¹⁴² Arne S. Dolven, "Laug," i store norske leksikon, (2013), <http://snl.no/laug>

¹⁴³ Kjell Grue (daværende direktør i NHO-seksjon kompetanse), i samtale med Bertelsen, 26.02.2013.

Høsten 1987 var deler av organisasjonsstrukturen satt for den fremtidige organisasjonen, og administrerende direktør i Norsk Arbeidsgiverforening Egil Myklebust ble utnevnt til leder for den fremtidige sammenslutningen, nå kjent under navnet Næringslivets Hovedorganisasjon.¹⁴⁵ Myklebust ville vært en interessant kilde, men han ønsket ikke å stille til intervju om sin periode i NHO.

Næringslivets kompetansebehov – opprettelsen av Kompetanseprosjektet

Den 8. februar 1988 informerte Myklebust i et brev til ledelsen i de tre organisasjonene at næringslivets kompetansebehov og bedriftenes egne kompetansebehov ville bli ett av NHOs viktigste arbeidsområder i årene fremover.¹⁴⁶ Han informerte organisasjonene om at det skulle nedsettes et eget prosjekt utenfor etableringsprosjektet som skulle utrede utdanningssystemet og legge grunnlaget for den fremtidige organisasjonens kompetansepolitikk. Prosjektet hadde fått navnet «Kompetanseprosjektet», og valget til å lede dette hadde falt på assisterende direktør Ragnhild Sohlberg i Norsk Hydro. Hun var engasjert frem til mars 1989, og hun skulle i perioden ha permisjon fra Norsk Hydro. Sohlberg hadde studert sosialøkonomi ved University of Wisconsin, og hadde mange års erfaring med forskning ved amerikanske institutter og universiteter. Hun hadde også en allsidig erfaring fra norsk industri og næringsliv. Etter returen fra USA satt hun som nestformann i Fondet for fremme av bransjeforskning, og var medlem av diverse styrer og utvalg. Da hun ble hentet til Kompetanseprosjektet var hun stabsdirektør i Olje- og gassgruppen ved Norsk Hydro.¹⁴⁷ Egil Myklebust kjente Sohlberg godt via Norsk Hydro.¹⁴⁸ Hun hadde også tidligere vært mye i kontakt med Kjell Grue, og blitt brukt i utredningsarbeid for Norsk Arbeidsgiverforening.¹⁴⁹ Sohlberg skulle være prosjektleder, men fagmiljøene som arbeidet med utdanning i NAF, NH og NI skulle også trekkes inn i prosjektarbeidet.

Kompetanseprosjektets arbeid ble fulgt av en styringsgruppe bestående av representanter fra de tre organisasjonene, samt ressurspersoner utenfor næringslivet. Styringsgruppen ble samlet én til to ganger i måneden, i Norske Veritas' lokaler på Høvik, for oppdateringer fra

---

¹⁴⁴ Sven Erik Skønberg (daværende leder for NHO-seksjon kompetanse), i samtale med Bertelsen, 18.11.2012.

¹⁴⁵ Thompson (2009) s. 18

¹⁴⁶ Brev fra Egil Myklebust til Styringsgruppe, prosjektleder utpekt for NHO--prosjektet "Norsk næringslivs kompetansebehov frem mot århundreskiftet", dato 02.02. 1988. Mappe: *Kompetanseprosjektet*, NHO. Ark.

¹⁴⁷ Tell-Christian Wagle, *Med skolen på dagsorden!: En intervju-samling* (Oslo: Kommuneforlaget, 1989). s. 47

¹⁴⁸ Samtale med Kjell Grue, 26.02.2013.

¹⁴⁹ *ibid*

Sohlberg.¹⁵⁰ Styringsgruppen ble ledet av Svein Ullring, direktør i Norske Veritas. Det var en målsetning at gruppen skulle representere ulike interesser, fra små til større bedrifter og ulike regioner i Norge.¹⁵¹ På det konstituerende møtet for Kompetanseprosjektet den 19. april 1988 presenterte Sohlberg prosjektmandatet for styringsgruppen. Hun sa at næringslivets kompetansebehov og bedriftenes egen kompetanseutvikling ville bli ett av NHOs viktigste arbeidsområder de kommende årene, og at det var årsaken til at dette ble satsingsprosjektet i forbindelse med etableringen av NHO.¹⁵² Sohlberg forteller i ettertid:

«Det var helt klart besluttet at når de tre organisasjonene skulle slås sammen til én og ha en eller annen flaggsak, så var det kompetansebehovet fremover. Så det var utgangspunktet for at Kompetanseprosjektet ble nedsatt».¹⁵³

Kompetanseprosjektets arbeide

Det er skrevet lite om Kompetanseprosjektet tidligere. I NHOs egen historie er det ikke omtalt, og i NHOs arkiver finnes det ingen rapport fra prosjektet. Tore Wille skriver heller ikke om Kompetanseprosjektet i sin hovedoppgave. Han setter startpunktet for NHOs engasjement i utdanningspolitikk til 1991, men jeg vil her vise at det startet med Kompetanseprosjektet allerede i 1988. Kompetanseprosjektets mandat var bredt, da det var ment å klargjøre NHOs fremtidige rolle i norsk utdanningspolitikk. Det skulle berøre temaene forskning, utvikling, fagopplæring og videre-/etterutdanning. Kompetanseprosjektet var i utgangspunktet ment å berøre hele utdanningssystemet, men etter hvert som mandatet ble mer konkretisert ble det klart at hovedfokuset ville ligge på videregående skole. I møtereferatet fra møtet i styringsgruppen den 10. mai foreslås det at prosjektet primært skulle fokusere på fremtidens fagopplæring; en avgjørelse som fikk oppslutning i styringsgruppen.¹⁵⁴ Opprinnelig var også høyere utdanning en del av prosjektet, men tidspresset var stort. Gudmund Hernes arbeidet på samme tid med å utrede det norske universitets- og høyskolesystemet, og Sohlberg anbefalte styringsgruppen at det var en bedre strategi å avvente utvalgets konklusjoner. Slik kunne en unngå dobbeltarbeid.¹⁵⁵ Etter at Sohlberg hadde en samtale med Gudmund Hernes 14. juli 1988, ble det endelig avgjort at prosjektet

---

¹⁵⁰ Møtereferat fra styringsgruppens konstituerende møte, 19.04.1988. Mappe: 710 – Utdanning, Opplæring og generelt. NHO, arkiv.

¹⁵¹ Brev fra Egil Myklebust til styringsgruppe. Utnevning av prosjektleder for NHO-prosjekt "Norsk næringslivs kompetansebehov frem mot århundreskiftet". 09.02.1988, mappe: *Kompetanseprosjektet*. NHO, arkiv.

¹⁵² Brev fra Sohlberg til styringsgruppe om fremdrift i prosjektet, 19.04.1988, mappe: *Kompetanseprosjektet*, NHO, arkiv.

¹⁵³ Ragnhild Sohlberg (assisterende direktør Norsk Hydro), i samtale med Bertelsen, 18.02. 2013.

¹⁵⁴ Møtereferat fra møte 10.05.1988, mappe: *Kompetanseprosjektet*, NHO, arkiv.

¹⁵⁵ Møtereferat fra styringsgruppens 3. Møte. 14.06.1988, mappe: *Kompetanseprosjektet*. NHO, arkiv.

skulle se bort fra høyere utdanning, i hvert fall i første omgang.¹⁵⁶ Ragnhild Sohlberg forteller om flere møter med Hernes.¹⁵⁷ Hernes bekrefter at det var kontakt de to imellom, og at han og Sohlberg snakket mye om universitets- og høyskolesystemet.¹⁵⁸ En ytterligere kilde som bekrefter denne kontakten er professor i naturfagsdidaktikk Svein Sjøberg ved Institutt for lærerutdanning og skoleforskning ved Universitet i Oslo. Han forteller at Hernes, Solberg og han deltok sammen på konferansen «Kompetanse – fra vugge til grav» i Trondheim, og at de hadde forberedelsesmøter sammen i forkant av konferansen.¹⁵⁹ Sjøberg husker at de tre hadde god kontakt og sto på en veldig lik linje i synet på utdanning.¹⁶⁰ Den nevnte konferansen er bare en av en rekke konferanser Sohlberg deltok på i arbeidet med Kompetanseprosjektet. Hun hadde også en rekke møter med ulike institusjoner og aktører knyttet til utdanning. Hun holdt foredrag og deltok i debatter frem mot oktober 1988.¹⁶¹ Hun hadde møter med blant annet Næringsdepartementet og Kirke- og undervisningsdepartementet, uten at jeg har funnet protokoller eller referater fra disse møtene.¹⁶² Hennes reisevirksomhet var stor, og hun bygget seg opp et stort kontaktnettverk, noe som senere ble viktig i hennes arbeid for NHO.¹⁶³ Etter hvert som prosjektet ble gradvis mer omfangsrikt, arbeidet hun på heltid med prosjektet.¹⁶⁴

Allerede på det konstituerende møtet til prosjektet i mars, kunngjorde Sohlberg at konklusjonene til Kompetanseprosjektet skulle presenteres på nyåret 1989. Det var derfor forventet at prosjektet i løpet av 1988 skulle konkretisere sine konklusjoner og legge fram forslag til en handlingsplan for organisasjonens arbeid innenfor kompetanse og utdanning de kommende årene.¹⁶⁵ Egil Myklebust hadde kort tid før informert Sohlberg om at Kompetanseprosjektet skulle presentere sine konklusjoner på NHOs første årskonferanse. Så sent som sensommeren 1988 ble det fastslått at man fremdeles var i en arbeidsfase med prosjektet, og at innholdet på konferansen først skulle konkretiseres i starten av september.¹⁶⁶

---

¹⁵⁶ Møtereferat fra styringsgruppens konstituerende møte 19.04.1988 Ragnhild Sohlberg, Mappe: *Utdanning Opplæring Generelt*. NHO, arkiv.

¹⁵⁷ Samtale med Ragnhild Sohlberg 18.02. 2013.

¹⁵⁸ Gudmund Hernes i e-post til Bertelsen, 28. mars 2013.

¹⁵⁹ Samtale med Sjøberg 21.03.2013.

¹⁶⁰ Ibid.

¹⁶¹ Ragnhild Sohlberg sin reiseplan for 1988 , mappe: *Kompetanseprosjektet*. NHO, arkiv.

¹⁶² Dokument med oversikt over Ragnhild Sohlbergs møter fra 01.03.1988 – 15.12.1988, mappe: 710 - *utdanning opplæring og generelt*. NHO, arkiv.

¹⁶³ Samtale med Sohlberg 18.02.2013.

¹⁶⁴ Ibid

¹⁶⁵ Orientering om arbeidet til Sohlberg, 16.03.1988, mappe: *Kompetanseprosjektet*, NHO, arkiv.

¹⁶⁶ Møtereferat fra styringsgruppens 3. Møte. 14.06.88. Mappe: *Kompetanseprosjektet*. NHO, arkiv.

Kompetanseprosjektet og forberedelsene til NHOs første årskonferanse

En sentral konklusjon i Kompetanseprosjektet var at fagopplæringen i norsk skole var blitt forsømt. Mangel på fagkompetanse svekket norske bedrifters muligheter for økt produksjon og større deltakelse på de internasjonale markedene. Byråkratiet rundt fagplanene måtte reduseres, og det måtte arbeides for en effektivisering av organiseringen og styringen av sektoren sentralt.¹⁶⁷ Synet på utdanningssystemets formål og begrunnelse var langt på vei felles med Hernes-utvalgets konklusjoner. Det var klart at kravene til kompetanseheving og evne til rask omstilling økte, og at dette satte nye krav til det offentlige skolesystemet. Ifølge Sohlberg hadde den norske skolen forlatt kunnskapstilegnelsen som en prioritert oppgave, og selve organiseringen og styringen av utdanningssystemet kom også under kritikk.¹⁶⁸ Strukturen med sakkyndige råd utenfor departementet førte til at beslutningsprosessene ofte var kompliserte og unødig tidkrevende. NHO sitt syn på utdanningssystemets formål og begrunnelse var lite kontroversielt. Det var i tråd med - og hadde fellestrekk med - den allmenne kritikken rettet mot det norske utdanningssystemet i andre halvdel av 1980-tallet. Dette kunnskapssynet sto i klar opposisjon til den norske reformpedagogikkens syn på skolens formål og begrunnelse.

Det var spesielt én pedagog som ifølge Sohlberg ble viktig for Kompetanseprosjektet. Daværende Førsteamanuensis i naturfagsdidaktikk Svein Sjøberg var på dette tidspunktet medlem i utvalget som utarbeidet utredningen «For et lærerikt samfunn», NOU 1988:32, som vurderte den norske lærerutdanningen. I andre halvdel av 1980-tallet var Sjøberg en synlig kritiker av den norske skolen. Han hadde i en artikkel i Aftenposten i 1985 hevdet at norske elevers nivå i realfag hadde svekket Norges konkurransevne.¹⁶⁹ I 1986 skrev han boka «Kampen om M85», der han gav en krass kritikk av koalisjonsregjeringens svekkelse av naturfaget.¹⁷⁰ Høsten 1988 kom boka «Krise i skolen» der Sjøberg i sitt bidrag kritiserte den norske skolen for å mangle grunnleggende fagkunnskap.¹⁷¹ Det var tydelig at Sohlberg fant ham interessant, og han ble i september 1988 invitert til å holde foredrag om grunnskolen, krisen i realfagsundervisningen og lærerutdanningen, for styringsgruppen til

---

¹⁶⁷ ibid

¹⁶⁸ Ragnhild Sohlbergs tale "La oss gjøre noe med det" på årskonferansen 03.01.1989. Mappe: 710 - *Utdanning Opplæring Generelt*, NHOs, arkiv

¹⁶⁹ Tone Myklebost, "Vi får dårlig konkurransevne: naturfagene må inn i skolen" Aftenposten aften, 13.11 1985. s. 19

¹⁷⁰ Sjøberg (1986) s. 104

¹⁷¹ Arne Bergersen, *Skolen i krise?* (Oslo: Gyldendal, 1988), s. 150

Kompetanseprosjektet.¹⁷² På styringsgruppemøte den 4. oktober ble den tentative agendaen for NHOs årskonferanse presentert.¹⁷³ I arkivet til NHO finnes ett av flere slike ulike utkast til årskonferansen, og de viser forslag til en rekke mulige foredragsholdere. Sohlberg foreslo å invitere Gudmund Hernes og Hans-Jørgen Gjessing til å holde foredrag. Hernes hadde bygget grunnskolekapittelet i «Med viten og vilje» på Gjessings pedagogiske forskning.¹⁷⁴ I sin forskning hadde Gjessing konkludert med at kompetansepotensialet i den norske skolen på ingen måte ble oppfylt, og at dette rammet både de skoleflinke og de skolesvake.¹⁷⁵ Hverken Hernes eller Gjessing deltok på årskonferansen, og det finnes ingen kilder til hvorfor.¹⁷⁶ Ingen fremtredende norske pedagoger ble invitert. I slutten av november kunne en lese i Fellesnevner'n at «kompetanseprosjektet har avdekket materiale fra skoleverket som er av skjellsettende betydning å ta fatt i for NHO.»¹⁷⁷ At Kompetanseprosjektet søkte oppmerksomhet i forbindelse med gjennomføringen av konferansen var tydelig. Det ble satt et mål om at de norske mediene skulle få en invitasjon som var såpass interessant at de valgte å møte.¹⁷⁸ Ved siden av medlemsbedriftene skulle man sende invitasjoner til politikere, organisasjoner, bedriftsrepresentanter, NHOs styre og forvaltningen lokalt og sentralt. I takt med målet om å komme den mangfoldige organisasjonen i møte, satte man som mål at ikke bare storindustri men også mindre bedrifter i næringslivet skulle være representert.¹⁷⁹

NHOs første årskonferanse

Den 3. januar 1989 var det duket for NHOs første årskonferanse. Kong Olav, Kronprins Harald, statsminister Gro Harlem Brundtland, regjeringen, Stortingets presidentskap og samtlige komitéformenn og parlamentariske ledere var tilstede på åpningen i Universitetets aula.¹⁸⁰ Etter den formelle åpningen gikk ferden videre til Scandinavia Hotell i Oslo, der konklusjonene fra Kompetanseprosjektet ble presentert. Administrerende direktør i NHO, Egil Myklebust, åpnet konferansen, og han fulgte opp med å dele ut den nylig opprettede «Årets opplæringspris» til Kværner Rosenberg verft i Stavanger. Opplæringsprisen var

¹⁷² Møteinnkalling til styringsgruppen, 19.09.1988. Mappe: 710 - Utdanning Opplæring Generelt. NHO, arkiv.

¹⁷³ ibid

¹⁷⁴ Universitets- og høyskoleutvalget, Hernes m/fer, (1988) s. 25

¹⁷⁵ Ibid. s. 25

¹⁷⁶ Ragnhild Sohlberg sitt forslag til program for årskonferansen, 25.10.1988. Mappe: *Kompetanseprosjektet*. NHO, arkiv.

¹⁷⁷ Artikkel i Fellesnevner'n om «Kompetanseprosjektet». Tidsskriftet til N.A.F, Håndverkerforbundet og Norsk Industriforbund, ukjent dato i desember 1988. Mappe: 710 -Utdanning Opplæring Generelt. NHO, arkiv.

¹⁷⁸ Ragnhild Sohlberg sitt forslag til program for årskonferansen, 25.10.1988. Mappe: *Kompetanseprosjektet*. NHO, arkiv.

¹⁷⁹ Ibid.

¹⁸⁰ Thompson (2009) s. 23

knyttet til bedriftens arbeid innen fagopplæring, videreutdanning av ansatte og samarbeid med grunnskolen.¹⁸¹ Svein Ullring i styringsgruppa for Kompetanseprosjektet introduserte deretter Kompetanseprosjektet for forsamlingen. Her ble arbeidet internt i gruppen presentert som et fellesprosjekt, med Sohlberg som viktig for prosjektet.¹⁸² Sohlbergs presentasjon gikk over 45 minutter, og hun presenterte konklusjonene fra arbeidet som hadde startet våren 1988:

«Hensikten med Kompetanseprosjektet er å legge grunnlag for NHOs innsats på kompetanseområdet i de nærmeste årene, og prosjektet er bygget på mange av utredningene som foreligger. Vi vil stille krav til og bidra i utformingen av en utdanningspolitikk som tjener norsk næringsliv fremover, samt bidra til å sette ut i livet nødvendige tiltak».

Hun slo fast at grunnskolen var fundamentet for utdanningssystemet, da det er der basiskunnskapene og de grunnleggende holdningene dannes. Skolen måtte i fremtiden gi elevene tilstrekkelig med teori og kunnskaper, slik at de kan beherske en komplisert virkelighet og forholde seg kritisk til informasjon man får. Kravene til elevene kunne også med fordel heves, og da på en måte slik at lysten til å lære mer skulle bli mer stimulert enn i dagens skole. Budskapet nådde frem. Dagen etter oppsummerte Aftenposten Sohlbergs foredrag:

«Direktør Ragnhild Sohlberg sendte kraftig skyts mot landets utdanningspolitikk under åpningen av NHO i går. Grunnen til NHOs styrkede engasjement i utdanningspolitikken er næringslivets økte krav til kompetanse for å klare seg i morgendagens internasjonale konkurranse. Ifølge Ragnhild Sohlberg får næringslivet i dag langt fra god nok hjelp fra utdanningssystemet. Kunnskap er ikke lenger et mål».¹⁸³

Svein Sjøbergs foredrag på årskonferansen

Blant foredragsholderne var Svein Sjøberg som holdt foredrag om den norske grunnskolen. Han tok innledningsvis for seg skoledebatten i Norge i andre halvdel av 1980-tallet:

«Ord som lenge har vært banneord i skoledebatten trekkes fram igjen, de kommer i partiprogrammet, også der man minst kunne vente det. De skrives i offentlige innstillinger, de hviskes i korridorene. Ordene er kunnskap, kvalitet, nivå og kompetanse. Og framtidssamfunnet omtales som et informasjons- og kunnskapssamfunn».¹⁸⁴

---

¹⁸¹ Program fra årskonferansen 03.01.1989. Mappe: *Kompetanseprosjektet*, NHO, arkiv.

¹⁸² Sven Ullring "Introduksjon Av Kompetanseprosjektet" 03.01 1989. Mappe: 710 – *utdanning, opplæring og generelt*. NHO, arkiv.

¹⁸³ "Næringslivet med bredside mot norsk utdanning", *NTB--tekst*, 03.01 1989.

¹⁸⁴ Svein Sjøbergs sitt foredrag "Skolen som kompetanseutvikler" på årskonferansen 03/01-1989. Mappe: 710 – *utdanning, opplæring og generelt*, NHO, arkiv.

Sjøberg tok i løpet av foredraget for seg en lang rekke problemstillinger knyttet til den norske skolens fortid og fremtid. Norske pedagoger og skolefolk ble kritisert for det han kalte «Det norske kunnskapssynet». Det ble beskrevet som kunnskapens jantelov, som nedvurderte vitenskap, teori og refleksjon, og var anti-intellektuelt og anti-akademisk. Årsaken til at dette kunnskapssynet sto sterkt var fagpedagogenes sentrale posisjon i den norske skolen, i de sakkyndige rådene ved universitetene og høyskolene som utdannet lærere. Denne ideologien hadde skjovet kunnskapsformidlingen i bakgrunnen til fordel for en rekke andre funksjoner. Lærerne var i ferd med å bli sosialarbeidere. Sjøberg argumenterte for en skole som var bygget på kunnskapsformidling. Dette betød ikke en autoritær og gammeldags enveiskommunikasjon eller vekt på enkle og målbare faktakunnskaper, men en vekt på begreper, sammenhenger og tenkemåter som skulle gjøre elevene i stand til å gripe og forstå verden.¹⁸⁵ Sjøberg sin kritikk dro opp en konfliktlinje som ikke var av ny dato, og han satte denne på spissen da han innledningsvis også beskrev sitt foredrag som det å «banne i kjerka». Med det mente Sjøberg at han kritiserte den institusjonaliserte, progressive pedagogikken som siden slutten av 1960-tallet hadde lagt premisene for den norske utdanningspolitiske tenkningen.

Sjøbergs kritikk reflekterte grunnleggende trekk ved frontene i det pedagogiske fagmiljøet i Norge på 1980-tallet.¹⁸⁶ Konflikten kunne føres tilbake til 1970-tallet til Pedagogisk forskningsinstitutt, og gjenspeilet konflikten mellom den konservative og antiautoritære pedagogikken. I etterkrigstiden frem til slutten av 1960-tallet var den liberal-progressive retningen ledende ved Pedagogisk forskningsinstitutt ved Universitetet i Oslo.¹⁸⁷ Denne retningen søkte å utvikle pedagogikk som akademisk empirisk-pedagogisk-psykologisk disiplin, forankret i naturvitenskaplig metode. Den kristen-konservative tradisjonen med vekt på fagkunnskap og tradisjon, og den antiautoritære pedagogikken, hadde til dels gått i allianse på starten av 1970-tallet mot den liberal-progressive retningen.¹⁸⁸ Da den liberal-progressive retningen, som følge av konflikt med disse, mistet sin dominerende posisjon, viste det seg at det kun hadde vært en midlertidig allianse. Dette fordi forholdet mellom de ulike pedagogiske tradisjonene var svært polarisert ved inngangen til 1980-tallet. Pedagogen Hans Tangerud innledet våren 1983 sin tale på et symposium i regi av Norsk pedagogikklag med å adressere

---

¹⁸⁵ Svein Sjøberg, "Perspektiv skolen trenger ny kurs!," *Aftenposten morgen* 06.02 1989. s. 2

¹⁸⁶ Helsvig (2005) s. 279

¹⁸⁷ Ibid. s. 288

¹⁸⁸ Kim Gunnar Helsvig, «SYMPOSIUM: Norsk reformpedagogikk i historisk perspektiv», *Nytt Norsk Tidsskrift*, 02/2004, http://www.idunn.no/ts/nnt/2004/02/symposium_norsk_reformpedagogikk_i_historisk_perspektiv

forsamlingen «venner og fiender», og fulgte det opp med å si: «Det har etter hvert blitt mest ærlig å si det på den måten når fagpedagoger møtes».¹⁸⁹ Svein Sjøbergs kritikk ble ikke forbigått i stillhet. Tre uker etter NHOs årskonferanse svarte ekspedisjonssjef Kjell Eide i Kirke- og undervisningsdepartementet på Sjøbergs kritikk i *Aftenposten*. Eide hadde siden 1950-tallet vært sentral i norsk utdanningspolitikk, som Norges representant i OECD, med ulike roller i departementet og som fremtredende forsker på utdanningsområdet. Eide hadde også ledet Planleggingsavdelingen i Kirke- og undervisningsdepartementet. Planleggingsavdelingen hadde vært klart orientert mot sosialpedagogiske perspektiver, og hadde stått i klar opposisjon til den liberal-progressive retningen.¹⁹⁰ Eide skrev:

«Det har vært vanskelig å få tak på hva Sjøberg mener, fordi han der først og fremst synes å være opptatt av å ta livet av innbilte motstandere, som neppe noen annen enn han selv har møtt i det virkelige liv. [...] Det synes som om han ønsker seg tilbake det linjedelte gymnasium vi hadde i mellomkrigstiden og litt ut i etterkrigstiden. Det er et greit standpunkt, men det ville kanskje gjort debatten enklere om Sjøberg hadde gjort dette klart noe tidligere. Det gamle gymnasiet hadde mange iherdige forsvarere i gamle dager».¹⁹¹

Sjøberg blir også i ettertid trukket frem som én av de pedagogene som var med på å bidra til panikkstemningen som preget norsk utdanningsdebatt på slutten av 1980-tallet.¹⁹² Han var i gjentatte debatter i *Norsk pedagogisk tidsskrift*, og han ble beskyldt av blant andre pedagogene Tor Vidar Eilertsen, Gunnar Grepperud, Tom Tiller og Karl Jan Solstad for å gå god for det kunnskapssynet Gudmund Hernes la til grunn i «Med viten og vilje».¹⁹³ Dette er med på å illustrere de skarpe konfliktene i norsk pedagogikk på slutten av 1980-tallet.

Videreføring av Kompetanseprosjektet

Ragnhild Sohlberg var opprinnelig engasjert for å arbeide frem til årskonferansen med Kompetanseprosjektet, men på et tidspunkt ble det besluttet at prosjektet skulle videreføres. Kompetanseprosjektet som hadde startet våren 1988 var ment å avsluttes våren 1989, men det ble etter årskonferansen bestemt at det trengte videre oppfølging. Engasjementet ble på

---

¹⁸⁹ Helsvig (2005) s. 280

¹⁹⁰ Ibid. s. 252

¹⁹¹ Kjell Eide, "Ny eller gammel kurs for skolene? Dagens system gir et vidt spektrum," *Aftenposten*, 01.02 1989. s. 9

¹⁹² Imsen, Gunn. *Nok er nok : perspektiver på norsk lærerutdanning : festskrift til Per Østeruds 70-årsdag*. Opplandske bokforlag, 1998. s. 88

¹⁹³ Tor Vidar Eilertsen, Gunnar Grepperud og Tom Tille, *Lærekompentanse og utdanningskvalitet» i norsk pedagogisk tidsskrift* nr. 71 (Oslo: Universitetsforlaget, 1989.), s. 243

bakgrunn av dette forlenget. Kjell Grue, som på dette tidspunktet var direktør for NHO-Seksjon kompetanse, forteller:

«Kompetanseprosjektet hadde allerede da fått et ganske stort omfang, og hadde et veldig bredt spekter av aktiviteter bygget opp rundt seg i kraft av Ragnhilds arbeid. Da vi kom til 1.1.89, så var det helt tydelig at behovet for oppfølging ble stort, og Ragnhild fortsatte jo med det. Vi fikk engasjert henne for en periode videre».¹⁹⁴

Innad i NHOs arkiver finnes det i denne perioden lite om videreføringen av selve Kompetanseprosjektet. Men i et interndokument, sendt fra Ragnhild Sohlberg 7. juli 1989 til styringsgruppe som nå bestod av Egil Myklebust og Kjell Grue, evaluerte Sohlberg Kompetanseprosjektet. Hun konstaterte at forståelsen for næringslivets problemstillinger utad i samfunnet var økt kraftig, og man hadde fått et mer positivt omdømme blant sentrale politikere og organisasjoner. For det andre slo hun fast at hun «tror ikke det finnes en avis eller et tidsskrift i Norge som ikke har skrevet om Kompetanseprosjektet eller har intervjuet meg». Medietrykket mot Sohlberg hadde vært omfattende i perioden etter årskonferansen, og hun hadde blitt NHOs ansikt utad i utdanningsspørsmål, noe som hadde gjort henne svært interessant for norsk media, næringslivet og fagorganisasjonene. Eksempler på dette er hennes bidrag i boka «Skolen på dagsorden», en antologi med en rekke bidrag fra deltakere i den samtidige utdanningsdebatten.¹⁹⁵ Sohlberg la i sin evaluering særlig vekt på hvordan organisasjonens kompetansebegrep bestående av treenigheten «Kunnskap, ferdigheter og holdninger» hadde møtt forståelse og aksept, og en slutning var at årskonferansen hadde vært vellykket innad og utad.

Ytterligere utvidelse av engasjementet

Innledningsvis i forhandlingene om samlingen av de tre organisasjonene var det samtaler om å lage en tenketank. Men dette utgikk, til tross for at det sommeren 1987 ble vedtatt at de tre snart sammenslåtte organisasjonene skulle opprette et kompetansesenter. Ovenfor Høyres Avis uttalte Ragnar Halvorsen at det var et «klart behov for næringslivet å etablere et forsknings- og utredningscenter». Kjell Grue forteller: «Det vi diskuterte en periode var om vi skulle ha en egen utredningsenhet som gikk mye bredere enn kompetanse, mot den næringspolitiske siden av vårt engasjement, men det ble det ikke noe av».¹⁹⁶ Det var først 20 år senere at det ble opprettet en slik tenketank under navnet Civita, finansiert av blant andre

---

¹⁹⁴ Samtale med Kjell Grue 26.02. 2013.

¹⁹⁵ Tell-Christian Wagle, *Med skolen på dagsorden!: en intervjusamling* (Oslo: Kommuneforlaget, 1989), s. 47

¹⁹⁶ Samtale med Kjell Grue 26.02. 2013.

Rederiforbundet, NHO og en gruppe velstående personer.¹⁹⁷ På samme tidspunkt som Sohlberg arbeidet med Kompetanseprosjektet, var det i NHOs etableringsprosjekt blitt enighet om opprettelse av det som skulle få navnet NHO-Seksjon Kompetanse. Dette var avklart tidlig på høsten 1988, og det var en videreføring av de tre tidligere forskningsenhetene til de tre organisasjonene. Kjell Grue ble direktør med ansvar for utdanningspolitikk, forskningspolitiske spørsmål og bedriftsintern kompetanseutvikling.¹⁹⁸ Grue sa i et intervju med Norsk Skoleblad at den nye enheten «skulle være organisert som en sterkere enhet, som systematisk skulle arbeide med utdanning fra grunnskole til høyskole».¹⁹⁹

---

¹⁹⁷ Notaker, (2012) s. 352

¹⁹⁸ Samtale med Kjell Grue 26.02. 2013.

¹⁹⁹ *ibid*

5 NHO og LOs første skritt mot reform av fagopplæringen

Kapittel 3 viste at utdanning og kompetanse sto sentralt i samlingen av NAF, NI og NH til NHO. Engasjementet og initiativet tok form i perioden 1988-1989, og NHO viste gjennom sin årskonferanse i 1989 både innad og utad at den ønsket å bli en utdanningspolitisk aktør som tok opp spesifikke næringspolitiske spørsmål. Sentralt sto arbeidet til Kompetanseprosjektet og Ragnhild Sohlberg som hadde lagt grunnlaget for organisasjonens videre engasjement inn på 1990-tallet. Den 5. april 1989 ga NHO-Seksjon kompetanse anbefaling til ledelsen i NHO om en videre strategi for engasjementet i utdanningspolitikken frem til sommeren 1990.²⁰⁰ Satsing på fagopplæring, kvaliteten på lærerutdanning og arbeidet for en effektivisering av organiseringen av utdanningssektoren skulle alle være viktige satsingsområder frem mot våren 1990. Ledelsen i NHO fulgte anbefalingene og strategien, og planene ble kort tid etter vedtatt i arbeidsutvalget i NHO.²⁰¹ Det kommende året skulle NHO, i tråd med arbeidsutvalgets vedtak, engasjere seg kraftig i satsingen på fagopplæringen, organiseringen og styringen av utdanningssektoren. I dette kapittelet vil jeg se på videreføringen av NHOs arbeid med utdanningssystemet i etterkant av Kompetanseprosjektet. Innledningsvis vil jeg se på utfordringene for det norske fagopplæringssystemet. Videre ser jeg på hvordan det i løpet av 1990 ble lagt grunnlag for et felles initiativ sammen med Landsorganisasjonen i Norge (LO) for å vinne innflytelse på den norske fag- og yrkesopplæringsmodellen.

Blegen-utvalget – bakgrunn og sammensetning

Fra høsten 1989 til våren 1991 deltok Ragnhild Sohlberg i arbeidet med NOU 1991:4, «Veien videre til studie- og yrkeskompetanse for alle», senere kjent som Blegen-utvalget. Sohlberg ble nominert til å delta i utvalget sommeren 1989 som representant for NHO, en nominasjon som i NHO hadde bakgrunn i hennes synlighet i Kompetanseprosjektet.²⁰² Blegen-utvalget var nedsatt av statsråd Mary Kvidal (AP) i Kirke- og undervisningsdepartementet.²⁰³

---

²⁰⁰ Innstilling fra administrasjonen vedtatt i arbeidsutvalgets møte 05.04.1989. Mappe: *Kompetanseprosjektet*, NHO, arkiv.

²⁰¹ Ibid

²⁰² Samtale med Kjell Grue 26.02 2013.

²⁰³ Ragnhild Sohlberg sin evaluering av Kompetanseprosjektet 06.07.1989, mappe: *Utdanning Opplæring Generelt*. NHO, arkiv.

Utredningen ble ledet av Arbeiderpartipolitiker og rådmann i Gjøvik Karl Blegen. Utvalget fikk som mandat å utrede hvordan all ungdom kunne sikres et tilbud om opplæring som enten ga studiekompetanse og/eller yrkesopplæring. Utvalget skulle videre utrede strukturen i det norske utdanningssystemet, og hvordan en best kunne sikre en samordning mellom de ulike fagretningene og bedre bruk av ressursene en hadde tilgjengelig. Videregående opplæring omfattet opplæring både for ungdom og voksne i skole, samt fagopplæring i arbeidslivet. Utvalgets mandat var en videreføring av Stortingsmelding nr. 43 (1988-1989), «Mer kunnskap til flere», og målet med den var å utforme en utdanningsmodell som skulle sikre at alle fikk tilbud om opplæring som gav studiekompetanse og/eller fagutdanning.²⁰⁴ Dette var en stortingsmelding som NHO hadde gitt sin tilslutning til på alle punkter.²⁰⁵

Utfordringen for den videregående opplæringen i Norge var stor. Ungdommer gikk imellom ulike grunnkurs, mange maktet ikke å fullføre og mange fikk ikke læringsplasser.²⁰⁶ I en analyse av kullet som startet på videregående i 1988, og som var en følgeundersøkelse av dem to år senere, var resultatet nedslående. Over 24% befant seg utenfor videregående opplæring, kun 4% hadde lærlingkontrakt, 47% befant seg i videregående kurs II og resten vandret horisontalt i utdanningsløpet.²⁰⁷ Den videregående opplæringen var sist utredet ved Reiulf Steen-komiteen i 1975. Den førte til vedtaket «Lov om videregående opplæring». Den videregående opplæringen skulle være åpen for alle, uavhengig av den enkeltes elevs tidligere karakterer, og i utgangspunktet skulle valget av utdanningsvei videre inn i den videregående skolen være fritt.²⁰⁸ På videregående nivå var ordningen todelt. Den videregående skolen tok ansvaret for opplæringen i skole, inklusive yrkesopplæringen, mens arbeidslivet tok ansvaret for opplæringen i bedriftene. Det var regulert av to lover og to ulike administrative systemer.²⁰⁹

De skolerettede fag i den videregående skolen var lagt under «Lov om videregående opplæring». Loven som særlig angikk næringslivet var «Lov om fagopplæring», som ble vedtatt i 1980 og gjort gjeldende året etter. Den sikret arbeidslivet en egen lov og et råds- og

---

²⁰⁴ Thor Ola Engen, *Fagopplæring i arbeidslivet* (Hamar): Østlandsforskning : Oplandske bokforl., 1991). s. 3

²⁰⁵ Kommentarer til St. Mld. Nr. 43 "Mer kunnskap til flere" Hovedmappe: *Utdanning Opplæring Generelt*. NHO, arkiv.

²⁰⁶ Kari Blegen, "Veien videre til studie- og yrkeskompetanse i NOU 1991: 4 (Oslo: Statens forvaltningstjeneste, Seksjon Statens trykning, 1991), s. 13

²⁰⁷ Alfred Oftedal Telhaug, *Utdanningsreformene* (Oslo: Didakta norsk forl., 1997). s. 164

²⁰⁸ Ibid. s. 163

²⁰⁹ Kirke- utdannings- og forskningsdepartementet, «Om organisering og styring i utdanningssektoren,» i St.meld. nr. 37 (1990-1991) (Oslo: departementet, 1991). s. 20

nemnds-system som skulle sikre arbeidslivets medinnflytelse. Loven forutsatte at elevene etter en viss tid i skole gikk inn i bedriftsopplæringstid.²¹⁰ Dette ville si at opplæringen foregikk i en bedrift, og skulle gi elevene/lærlingene en realistisk oppfatning av arbeidslivets forventninger og krav, samt tilegnelse av ferdigheter igjennom deltakelse i arbeidsoppgavene. Fagopplæringen ble avsluttet ved en fagprøve, men fagbrev kunne også oppnås gjennom §20-ordningen som innebar en dokumentasjon av ervervet praksis.²¹¹ Til tross for at Blegen-utvalget ble nedsatt for å utrede videregående opplæring som helhet, fikk yrkesopplæringen og fagopplæringen en sentral plass. Årsaken til det var at fagopplæringen i norsk skole led under mangel på læreplasser.²¹²

Professor Trond Nordby gjør et skille mellom det han kaller to ulike former for korporativ organisering.²¹³ Dette kan brukes til en analyse av sammensetningen av Blegen-utvalget. Den ene formen for korporatisme er knyttet til forvaltningen, der partsstyre eller interesserepresentasjon står sentralt. Den andre formen er forhandlingskorporatisme der arbeidsgiverorganisasjoner møter staten til forhandlinger om lønn og arbeidsmessige forhold.²¹⁴ Blegen-utvalget ble et partssammensatt utvalg, der ulike parter som hadde interesse for utdanningssystemet var representert.²¹⁵ Utvalgets leder Kari Blegen var rådmann i Gjøvik, mens ekspedisjonssjef Haktor Helland representerte Kirke- og undervisningsdepartementet. Blant de øvrige representantene var Eli Telhaug fra Finansdepartementet, Magne Songvoll fra Norsk Faglærerlag og Hilde Borgir fra Norsk Undervisningsforbund. Skolesekretær Jan Løkken representerte LO, og fra NHO møtte Ragnhild Sohlberg. Slik var en rekke ulike partsinteresser representert; den pedagogiske tradisjon gjennom lærerorganisasjonene, den økonomiske ved finansdepartementet, den forvaltningsmessige ved Arbeids- og administrasjonsdepartementet og arbeidslivet ved NHO og LO.²¹⁶ Selv om Sohlberg var NHOs representant i utvalget, var resten av den nylig opprettede NHO-seksjon kompetanse engasjert i arbeidet. Direktør Kjell Grue forteller:

«Jeg engasjerte meg sterkt i arbeidet knyttet til Blegen-utvalget, da det var der den store utfordringen sto. Vi måtte sikre at vi fikk innflytelse og ble premissgiver i

---

²¹⁰ Hanne Bogen, *Fagopplæring i kommunesektoren* (Oslo: Fafo, 1996). s. 10

²¹¹ Kari Blegen (1991) s. 37

²¹² Ole Briseid (Daværende Ekspedisjonssjef I Kirke- Og Undervisningsdepartementet), i samtale med Bertelsen, 11.02. 2013.

²¹³ Hansen, (1996) s. 77

²¹⁴ Ibid

²¹⁵ Ibid.

²¹⁶ Ibid.

fagopplæringen. Vi ønsket at næringslivet skulle ha en avgjørende rolle innenfor fagopplæring».²¹⁷

NHO og LO tar initiativ for å sikre innflytelse

Arkivmaterialet til Blegen-utvalgets arbeid er gått tapt i Kunnskapsdepartementets arkiver, så dokumentasjon av det interne arbeidet i utvalget er ikke tilgjengelig. Men i NHO og LOs arkiver finnes det kildemateriale om forhandlingene innad; da hovedsakelig fra arbeidslivets ståsted. I juli 1989 uttrykkes det positivitet i NHOs interne tidsskrift «Fagaktuelt» når det gjelder NHOs utbytte av deltakelse i utvalget. Men mot slutten av 1990 finner en i det samme tidsskriftet en betraktelig mer pessimistisk fremstilling av utviklingen innad i Blegen-utvalgets arbeid.²¹⁸ I et brev sendt til Blegen-utvalget 11. oktober, fire måneder før innstillingen ble avlevert, kritiserte Sohlberg kvaliteten og fremdriften i utvalgets arbeid:

«Konklusjonen min er blant annet at de prinsipielle og viktige spørsmålene utvalget skal ta stilling til blir borte i detaljerte saksfremstillinger, og at utvalget mangler data og analyser som er grunnleggende og avgjørende for utvalgets beslutninger».²¹⁹

Bekymringen for utvalgets arbeid oppsto på vårparten 1990. Innad i NHO og LO var det tydelig utover våren at de mente de var i ferd med å miste innflytelse i utvalget. Utvalget var i ferd med å trekke konklusjonen at «Lov om fagopplæring» skulle avvikles, og at fag- og yrkesopplæringen skulle legges inn under skoleverket. Sohlberg og Løkken rapporterte at flere av lærerorganisasjonene, rådene, politikere og fylkespolitikere ønsket at skoleverket og fylkeskommunene skulle stå fritt til å organisere lærlingordningen uavhengig av arbeidslivets parter.²²⁰ Og Blegen-utvalget hellet i den retning at de ønsket å legge ned Loven om fagopplæring. Den interne korrespondansen i LO og NHO tyder på at dette var en utbredt oppfatning, og det var en situasjonsbeskrivelse som var med på å legge grunnlaget for et samlet engasjement fra de to organisasjonene. Daværende førstesekretær i LO, Per Gunnar Olsen, forteller:

«Vi opplevde at vi utover våren 1990 og høsten 1990 var i ferd med å bli satt helt på sidelinjen i arbeidet til Blegen-utvalget. At det var krefter i utdanningssystemet som var av

---

²¹⁷ Samtale med Kjell Grue 26.02. 2013.

²¹⁸ Artikkel i Fagaktuelt om utviklingen i Blegen-utvalget, 12.04.1990 Mappe: *Utdanning, Opplæring, Generelt* NHO, arkiv

²¹⁹ NHOs representant Ragnhild Sohlberg sitt brev til Blegen-utvalget, 11.10.1990, mappe: *Utdanning Opplæring Generelt*, NHO, arkiv.

²²⁰ Brev fra Per Gunnar Olsen til tillitsvalgte i LO om moderniseringen av fag- og yrkesopplæringen, 02.07.1990 Mappe: 670.01 - 670.13 - *LOs forum for utd.politikk. skole og fagbevegelse*. LO, arkiv.

den oppfatning at arbeidslivets parter ikke skulle få delta i utdanningspolitikk. Vi bestemte oss derfor for å jobbe sammen med NHO». ²²¹ I et møte mellom Kjell Grue og Per Gunnar Olsen i juni 1990 var det enighet om at LO og NHO var kommet på defensiven i forsvaret av lærlingeordningen. ²²² De var av den oppfatning at to organisasjoner ble overkjørt i arbeidet med Blegen-utvalget og i den kommende politiske behandlingen av meldingen. Det ble derfor argumentert for at de to organisasjonene umiddelbart etter sommerferien måtte starte et arbeid med sikte på en modernisering/nystrukturering av fagopplæringen, både i skole og arbeidsliv. ²²³ Målet var å vinne tilbake innflytelsen i utvalget over utviklingen av fagopplæringen i både skole og arbeidsliv. Den 23. august 1990 nedsatte Grue og Olsen en arbeidsgruppe som skulle formulere et felles utdanningspolitisk standpunkt for NHO/LO. ²²⁴ Arbeidsgruppens konklusjoner skulle videreføres til Ragnhild Sohlberg og Jan Løkken, slik at de kunne bringe disse synspunktene inn i Blegen-utvalget. ²²⁵ LO sentralt godkjente konklusjonene den 31. august og informerte NHO og Kjell Grue om avgjørelsen. ²²⁶

Til tross for at NHO var en organisasjon med en sterk sentralisert struktur, ville en beslutning om å gå sammen med LO kreve legitimitet i organisasjonen som helhet. I oktober 1990 innkalte NHO-Seksjon kompetanse, samtlige av NHO sine underorganisasjoner for å drøfte utviklingen i Blegen-utvalgets arbeid. Det ble beskrevet som dramatisk og at organisasjonen nå sto ved et veiskille. ²²⁷ I referatet fra møtet kan en lese at «spørsmålet er nå om NHO vil ta en aktiv rolle sammen med LO for å sikre en fremtidsrettet fag- og yrkesopplæring. Uten et sterkt og samlet initiativ fra NHOs side vil utviklingen raskt komme ut av vår kontroll». ²²⁸ I alt møtte 49 arbeidsgiverrepresentanter fra ulike landsforeninger. ²²⁹ En rekke ulike potensielle stridspunkter knyttet til Blegen-utvalget var oppe til felles diskusjon, men det som sto igjen var avgjørelsen om å gå sammen med LO. ²³⁰ Synspunktene var imidlertid delte, og Grue

---

²²¹ Per Gunnar Olsen (daværende førstesekretær i LO), i samtale med Bertelsen, 15.09. 2013.

²²² Brev fra Per Gunnar Olsen til tillitsvalgte i LO 02.07.1990, mappe: 670.01 - 670.13 - *LOs forum for utd. politikk, skole og fagbevegelse*, LO, arkiv.

²²³ Møte om videregående opplæring 08.01.1990, mappe: 670.01 - 670.13 - *LOs forum for utdanningspolitikk, skole og fagbevegelse*, LO, arkiv.

²²⁴ Brev fra Per Gunnar Olsen til administrasjonen om nedsettelse av arbeidsgruppe, 27.08.1990, mappe: 670.01 - 670.13 - *LOs forum for utdanningspolitikk, skole og fagbevegelse*, LO, arkiv.

²²⁵ Ibid.

²²⁶ Brev til Kjell Grue om modernisering av fagopplæring i skole og arbeidsliv, 31.08.1990, mappe: 670.01 - 670.13 - *LOs forum for utdanningspolitikk, skole og fagbevegelse*, LOs. Ark.

²²⁷ Referat fra NHO-seksjon kompetanse sitt møte med NHOs landsforeninger 11.10.1990. Mappe: 710 – *fagopplæring, læringsordninger og yrkesutdanning*, NHO, arkiv.

²²⁸ Referat fra møte om NHOs videre politikk innen yrkesfaglig opplæring 11.10.1990, mappe: *Fagopplæring læringsordninger yrkesutdanning*, NHO, arkiv.

²²⁹ Ibid.

²³⁰ *ibid.*

forteller senere i et notat hvordan det både i NHO og LO hadde vært konflikter knyttet til et samarbeid.²³¹

Felleserklæringen fra NHO og LO

Etter drøftinger mellom NHO og LO, om behovet for en videreutvikling av det nasjonale utdanningssystemet for fag- og yrkesopplæringen, vedtok partene en felles erklæring i slutten av oktober 1990. Kari Blegen mottok 29. oktober 1990 Felleserklæringen, undertegnet Yngve Hågensen og Knut Lofstad.²³² Her anmodet de Blegen-utvalget om å ta hensyn til partenes synspunkter i sitt videre arbeid.²³³ I felleserklæringen står det at de to, NHO og LO, som representerer arbeidsgiver- og arbeidstakersiden, gikk inn for et felles syn på utdanningssystemets formål og begrunnelse. Det var ingen forbehold i erklæringen der begge organisasjonene sluttet opp om det som var Kompetanseprosjektets grunnleggende konklusjon: «Konkurrenseevnen og produktiviteten avhenger av et utdanningssystem som holder høy kvalitet». Videre ble det slått fast at «en hovedutfordring for fag- og yrkesopplæringen er antallet lærlings- og praksisplasser. Det er videre behov for å stabilisere ordningene og gjøre dem mindre konjunkturavhengige».²³⁴ For å vinne tilbake innflytelsen ga partene store løfter om forpliktelser fra arbeidslivet i fremtiden, slik at man kunne styrke kvaliteten på fag- og yrkesopplæringen. LO og NHO skulle derfor markere, på det politiske nivået og innad i sine respektive organisasjoner, at utfordringene fremover i fag- og yrkesopplæringen krevde et aktivt arbeid fra LO og NHO.

Partene skulle derfor utvikle et gjensidig, forpliktende samarbeid om fag- og yrkesutdanningen.²³⁵ Løsningene var i Felleserklæringen skissert i store linjer. Utfordringene med lavkonjunktur og høykonjunktur var en akilleshæl for den norske fag- og yrkesopplæringsmodellen. I dette lå det en erkjennelse av at bedrifter primært er økonomiske virksomheter, og at inntaket av lærlinger hang sammen med de produksjonsmessige og økonomiske rammebetingelsene.²³⁶ Det norske fagopplæringssystemet var sårbart for de

---

²³¹ Kjell Grue sitt foredrag «Trusler og muligheter i fag- og yrkesopplæringen», mappe: *Fagopplæring lærlingsordninger yrkesutdanning*. NHO, arkiv.

²³² Brev til Blegen-utvalget fra NHO og LO om fag- og yrkesopplæringen i skole og arbeidsliv, 29.10.1990.

Mappe: *Blegen-utvalget*. NHO, arkiv.

²³³ Ibid.

²³⁴ "Landsorganisasjonen i Norge og Næringslivets Hovedorganisasjon "Felleserklæring om fag og yrkesopplæring i skole og arbeidsliv" 29.10.1990, mappe: 670.01 - 670.13 - *LOs forum for utdanningspolitikk, skole og fagbevegelse*, LO, arkiv.

²³⁵ Ibid.

²³⁶ Tornes (1996) s. 55

økonomiske svingningene, og inntak av lærlinger fulgte tilstanden i norsk økonomi som helhet. Senere direktør i NHO, Karl Glad, forteller at «vi var meget bevisst på at når det går veldig bra i næringslivet er det mange plasser. Går det dårlig er det færre plasser. Vi måtte tenke langsiktig, lærlingordningen kunne ikke være konjunkturavhengig». ²³⁷ I Felleserklæringen fikk Blegen-utvalget både løfter og synspunkter på den fremtidige fag- og yrkesopplæringsmodellen fra NHO/LO. Det mest sentrale var at NHO/LO skulle garantere et visst antall lærlingplasser til hvert årskull, slik at alle som valgte fag- og yrkesopplæring skulle få tilbud om opplæringsplass. LO og NHO skulle sette kvantitative mål for antall lære- og praksisplasser i de forskjellige bransjer, og utvikle tiltak for å nå disse målene.²³⁸ For å lykkes med dette skulle de opprette felles informasjonsvirksomhet overfor bedriftene om viktigheten av fag- og yrkesutdanningen for bedriftenes resultater. Dette var mer eller mindre en garanti til Blegen-utvalget, og som de håpet skulle gi partene innflytelse på den endelige innstillingen. Partene krevde at også yrkesfaglig opplæring i den videregående skolen skulle ha en kombinasjon av skole og opplæring på arbeidsplasser. Felleserklæringen må ses som en intensjonserklæring, og skulle den realiseres ville den innebære stor forpliktelse fra begge partene i arbeidslivet.

Til tross for dette fikk erklæringen knapt nok oppmerksomhet i norske aviser. En viktig årsak er trolig at i det tidsrommet som Felleserklæringen ble gitt til utvalget, gikk koalisjonsregjeringen ledet av Jan P. Syse-regjeringen av. Norske aviser var primært opptatt av regjeringsskiftet, og innenfor utdanningssektoren var de fokusert på utnevnelsen av Gudmund Hernes til ny Kirke- og undervisningsminister. For å konkretisere forpliktelsene fra Felleserklæringen, varslet partene at de ville starte arbeidet med å konkretisere en felles handlingsplan for utvikling av fag- og yrkesutdanning i løpet av 1991.²³⁹ Handlingsplanen skulle gis til departementet høsten 1991. Sentralt i denne prosessen ble bestillingen av et forskningsprosjekt til Fagbevegelsens senter for forskning, utredning og dokumentasjon (FAFO). Forsker Thore K. Karlsen ble satt til å utrede utredningen av fagopplæringen i arbeidslivet, og konklusjonene han trakk ble sentrale i forhandlingene om hvilken modell en skulle få for fagopplæring i Norge.²⁴⁰

---

²³⁷ Karl Glad (direktør i NHO 1991-2000), i samtale med Bertelsen, 28.10. 2012.

²³⁸ Felleserklæringen fra LO/NHO, 12/04-1990, Mappe: 710 – utdanning, opplæring og generelt. NHO, arkiv"

²³⁹ Ibid.

²⁴⁰ Thore K. Karlsen, *Fagopplæring i arbeidslivet* (Oslo: Fagbevegelsens senter for forskning, utredning og dokumentasjon, 1991).

Blegen-utvalgets konklusjoner

Gudmund Hernes hadde sittet i tre måneder som statsråd da han den 31. januar 1991 mottok innstillingen NOU 1991:4 «Veien videre – til studie og yrkeskompetanse» fra utvalgets leder Kari Blegen. Hernes uttalte til Aftenposten:

«Innstillingen er en viktig del av en samlet strategi for norsk utdanningspolitikk i 90-årene; et tiår hvor norsk skole vil gjennomføre store reformer fra alder ved skolestart til høyere utdanning».²⁴¹

Hernes hadde i november avklart med statsminister Gro Harlem Brundtland at han skulle få frie hender til å gjennomføre en stor reform av den norske skolen.²⁴² I innledningen til Blegen-utvalgets utredning var behovet for en reform av den videregående opplæringen klar. Norge beveget seg nå inn i det kunnskapsbaserte samfunn, og Norges åpne økonomi og utviklingen i EF og Europa for øvrig ville gi større konkurranse og krav til lønnsomhet i næringslivet i årene fremover.²⁴³ Blant rekken av konklusjoner fra utvalget som skulle være med på å forandre den norske grunnskolen, var målet om å lovfeste retten til 3-årig utdanning for ungdommer mellom 16 og 19 år. Dette ville i praksis være den største utvidelsen av rett til utdanning siden lovfestingen av den 9-årige utdanningen i 1969. Et mindretall i utvalget, bestående av Sohlberg og Eli Telhaug fra Finansdepartementet, tok dissens i spørsmålet om lovfestet rett til 3-årig utdanning. De mente det ikke var tilstrekkelig utredet. NHO mente at en heller burde prøve ut veiledning, rådgivning og oppfølging av den enkelte før en i så fall gikk inn for en egen lovfestet rett. Bekymringen i NHO var at denne utviklingen ville legge et press på næringslivet for å garantere et stort antall lærlingplasser. LO på sin side stilte seg positive til lovfesting, og dette hadde stått sentralt i organisasjonens handlingsprogram for perioden 1990-1993.²⁴⁴

I NOU 1991:4 sitt kapittel om lærlingplasser var det enighet om behovet for å danne et samarbeid mellom skoleverk og arbeidsliv som gjorde det mulig å tilfredsstille arbeidslivets behov. Utvalget konkluderte med at «det er nødvendig å skaffe opplæringstilbud til alle, som passer til deres evner og interesser og som er tilpasset arbeidslivets behov».²⁴⁵ Blegen-utvalget konkluderte med at fag- og yrkesopplæringen i den videregående skolen skulle ha en kombinasjon av skole og opplæring på arbeidsplasser. Utvalget konstaterte at det aller største

---

²⁴¹ Liv Berit Tessem, "Vil gi ungdom lovfestet skolerett," *Aftenposten morgen*, 01.02.1991. s. 3

²⁴² Samtale med Gudmund Hernes 30.01.2013.

²⁴³ Blegen (1991) s. 9

²⁴⁴ Innstilling fra intern arbeidsgruppe i LO, 16.10.1992. Mappe: 670.20 videregående skole, LO arkiv.

²⁴⁵ Blegen (1991) s.108

behovet for endringene lå hos fag- og yrkesopplæringen, og at det å øke tilgangen på lærlingplasser sto sentralt.²⁴⁶ Utvalget trakk her frem forpliktelsene i Felleserklæringen fra NHO/LO som sentralt for å klare å realisere denne målsetningen. Det ble trukket frem erfaringer fra andre land som, ifølge utvalget, tydet på at lærlingordningen sto og falt på arbeidslivets deltakelse i fag- og yrkesopplæringsmodellen.²⁴⁷ Utvalget anbefalte videreføring av «Lov om fagopplæring» for å ivareta partene i arbeidslivet sin innflytelse på ordningen. Felleserklæringen ble vedlagt utredningen som et sentralt bakgrunnsdokument.²⁴⁸

Diskusjonen om Blegen-utvalgets innstilling

I de ulike høringsuttalelsene fra partene utenfor arbeidslivet, ble det reist kritikk mot den sterke vekten på næringslivets deltakelse i et fremtidig fagopplæringssystem. Norsk Undervisningsforbund var i sin høringsuttalelse kritisk til Blegen-utvalgets forslag om å legge ansvaret for fagopplæringen til LO og NHO. De mente at dette primært skulle være et ansvar for sentrale politiske myndigheter.²⁴⁹ Norsk Lærerlag nevnte Fag- eller yrkesopplæring i sin høringsuttalelse, og kom hovedsakelig med innspill til utvalgets konklusjoner om allmennfagene.²⁵⁰ Akademikernes Fellesorganisasjon stilte i sin høringsuttalelse spørsmålsteget ved at arbeidslivets parter skulle få et såpass stort ansvar for fag- og yrkesopplæringsmodellen. De var av den oppfatning at arbeidslivets parter også måtte inkludere lærerorganisasjonene.²⁵¹ Kort tid etter at høringsuttalelsene var innhentet, inviterte Håkon Bjørnes den 19. april 1991 NHO og LO til et møte i Kirke- og undervisningsdepartementet. Departementet var nå begynt med videreføring av arbeidet til Blegen-utvalget, og på bakgrunn av felleserklæringen til de to organisasjonene ville en i fellesskap diskutere videre hva som kunne gjøres. Bjørnes skriver: «Departementet betrakter NHO og LO som viktige medspillere i arbeidet som nå trolig skal gjøres». Fremover skulle det arrangeres jevnliges kontaktmøter mellom de to organisasjonene og departementet.²⁵²

---

²⁴⁶ Blegen (1991) s. 11

²⁴⁷ Ibid. s. 119

²⁴⁸ Ibid.

²⁴⁹ NUFO høringsuttalelse til Blegen-Utvalget 08.04.1991, mappe: *høringsuttalelser til Blegen-utvalget*, Kunnskapsdepartementets arkiv.

²⁵⁰ Lærerlagets høringsuttalelse til Blegen-utvalget 26. April 1991, mappe: *høringsuttalelser til Blegen-utvalget* Kunnskapdepartementets arkiv.

²⁵¹ Akademikernes Fellesorganisasjon, høringsuttalelse til Blegen-utvalget 23.04.1991, mappe: *høringsuttalelser til Blegen-utvalget*, Kunnskapsdepartementets arkiv.

²⁵² Brev adressert til /Jan Løkken og Sven Erik Skønberg. Mappe: Ligger sammen med høringsuttalelsene til Kirke- undervisnings og forskningsdepartementet, «Kunnskap og kyndighet. Om visse sider ved videregående opplæring» i St.meld. nr. 33 (1991-1992) (Oslo: Regjeringen, 1992) i Kunnskapsdepartementets arkiv, Oslo.

Jeg har i dette kapitlet vist at utviklingen fra høsten 1989 til våren 1991 markerer starten på samarbeidet mellom LO og NHO. Da NHO/LO kom på defensiven i Blegen-utvalget våren 1990, medførte det at partene kom sammen og tok et felles initiativ igjennom Felleserklæringen. Dette dokumentet ble tatt inn i utredningen og ble en viktig døråpner til et videre samarbeid med departementet. Blegen-utvalget la stor vekt på Felleserklæringen som varslet klare forpliktelser fra NHO og LO, og den finnes som vedlegg bak i utredningen. I Blegen-utvalgets innstilling vies det spesielt mye oppmerksomhet til punkt 2 i felleserklæringen, der næringslivet satte seg som mål å sette «kvantitative mål for antall lære- og praksisplasser i de forskjellige bransjer og utvikle tiltak for å nå disse målene».²⁵³ Løftene om å stille til rådighet et stort antall lærlingplasser, satte NHO og LO sentralt i realiseringen av den kommende reformen av den norske videregående opplæringen. Et annet sentralt punkt, som var en seier for arbeidslivet, var at Blegen-utvalget konkluderte med at Loven om fagopplæring skulle videreføres. Felleserklæringen var hovedsakelig en intensjonserklæring, og partene forpliktet seg også til å følge den opp med en handlingsplan som skulle konkretisere lovnadene til de to organisasjonene.²⁵⁴

---

²⁵³ Blegen (1991) s. 77

²⁵⁴ NUFO-høringsuttalelse til Blegen-utvalget 8.April 1991, Kunnskapsdepartementets arkiv, Oslo.

6 Organiseringen og styringen av utdanningssektoren

I 1987 ga Finansdepartementet oppdrag til OECD om å evaluere styringen og organiseringen av det norske utdanningssystemet. OECDs rapport, som kom i 1989, konkluderte med at den norske styringsmodellen var desentralisert og uoversiktlig.²⁵⁵ Det politiske nivå hadde liten kontroll over utformingen av norsk utdanningspolitikk, da makten var spredt ut til de sakkyndige rådene og forvaltningsnivå på kommune- og fylkesplan.²⁵⁶ De sakkyndige rådene representerte, ifølge OECD, interesser som vanskelig kunne forenes med departementets og regjeringens ansvar for utforming av utdanningspolitikk.²⁵⁷ Kort tid etter at OECD-rapporten kom, ble Statskonsult bedt av Kirke- og undervisningsdepartementet om å vurdere styringen av den statlige undervisningsadministrasjonen. Statskonsults rapport 1989:4 «Områdegjennomgang av den statlige undervisningsadministrasjon» konkluderte med at det norske systemet var ineffektivt og hadde vesentlige mangler som styringssystem. Ifølge rapporten bar departementet mer preg av å være et forvaltnings- og administrasjonsorgan, og var ikke i stand til å utforme og styre utdanningspolitikken.²⁵⁸ Statskonsult anbefalte videre å legge ned samtlige råd med unntak av Rådet for fagopplæring i arbeidslivet. Jeg vil i dette kapittelet se på NHO sitt engasjement i utarbeidelsen av Stortingsmelding 37 (1990-1991). Hvorfor engasjerte NHO seg i prosessen, hvilken innflytelse fikk NHO på meldingen og hvilke konsekvenser fikk meldingen for NHOs posisjon i norsk utdanningspolitikk?

Målstyring – den nye medisinen for utdanningssektoren

Ingrid Helgøy skriver at rapportene fra OECD og Statskonsult trakk i en sentralistisk retning. De konkluderte begge med at det var et stort behov for reform for å begrense interesseorganisasjonenes innflytelse, og sørge for at det var de sentrale myndigheter som hadde ansvar for utdanningspolitikken.²⁵⁹ Kritikken av styringen og organiseringen av utdanningssektoren må også ses som en del av de generelle utviklingstrekk i offentlig sektor i andre halvdel av 1980-tallet. For allerede i 1984 hadde Finansdepartementet i sin utredning

---

²⁵⁵ Baune (2007) s. 169

²⁵⁶ Kirke- utdannings- og forskningsdepartementet, «Om organisering og styring i utdanningssektoren,» i St.meld. nr. 37 (1990-1991) (Oslo: Departementet, 1991), s. 10

²⁵⁷ Ibid.

²⁵⁸ Statskonsults Rapport 4:1989 - Høringsuttalelse fra RFA og NHO, 07.03.1989, mappe: *utdanning, opplæring generelt*. NHO, arkiv.

²⁵⁹ Helgøy (1999) s. 13

«Produktivitetsfremmende reformer i Statens budsjettssystem» lansert målstyring som styringsprinsipp for norsk offentlig forvaltning.²⁶⁰ Målstyring innebar at overordnet myndighet formulerte mål, formidlet målene nedover systemet og analyserte hvorvidt målene ble oppnådd. Departementet måtte videre legge forholdene til rette rent administrativt og ressursmessig, slik at målene kunne nås. Oppfølging og resultatvurdering av virksomheten i underliggende organer sto sentralt.²⁶¹ Høsten 1989 startet Blegen-utvalget sitt arbeid med å utrede oppbyggingen av den norske videregående utdannelsen. Våren 1990 startet Kirke- og undervisningsdepartementet, ledet av Einar Steensnæs (KrF), utredning av styringen og organiseringen av den norske utdanningssektoren.²⁶² Departementet tok utgangspunkt i tidligere utredninger, og i takt med den generelle utviklingen i offentlig forvaltning var det tidlig klart at departementet ville følge opp anbefalingene om innføring av målstyring også for utdanningssektoren. En grunnleggende forutsetning for målstyringsprinsippet var at makten over utdanningspolitikken var forankret hos departementet og regjering. Da rådsstrukturen streid mot de grunnleggende prinsippene for målstyring, var det også klart at reformen ville berøre rådernes posisjon i norsk utdanningspolitikk. Stortingsmelding nr. 37 (1990-1991), «Om organisering og styring av utdanningssektoren», ble gitt til Kirke- og undervisningskomiteen i april 1991.

NHOs engasjement – Kampen om Rådet for fagopplæring

Et av de første dokumentene som konkret omhandlet styringen og organiseringen av utdanningssektoren var Statskonsults rapport 1989:4: «Områdegjennomgang av den statlige undervisningsadministrasjon».²⁶³ Forventningene til denne rapporten var store i NHO, og den ble trukket frem av Ragnhild Sohlberg på NHOs årskonferanse i 1989 som et sentralt dokument for den videre reformen av utdanningssektoren.²⁶⁴ I mars 1989 innkalte NHO sentralt de ulike landsforeningene til et møte for å drøfte rapporten og for å utarbeide en felles høringsuttalelse.²⁶⁵ I høringsuttalelsen gikk NHO inn for å støtte de generelle punktene i Statskonsults rapport, men de la spesielt vekt på at Rådet for fagopplæring (RFA) måtte

---

²⁶⁰ Kjell Eide, *Økonomi og utdanningspolitikk* (Oslo: Utredningsinstituttet, 1995). s. 154

²⁶¹ Kirke- og undervisningsdepartementet, «*Om organisering og styring i utdanningssektoren,*» i St.meld. nr. 37 (1990-1991) (Oslo: Departementet, 1991), s. 15

²⁶² Volckmar (2004) s. 135

²⁶³ St. meld. nr. 37 (1990-1991) s. 10

²⁶⁴ Ragnhild Sohlbergs tale "La oss gjøre noe med det" på årskonferansen 03.01.1989. Mappe: 710 - Utdanning Opplæring Generelt. NHOs, arkiv.

²⁶⁵ Brev til landsforeninger om konklusjonene til statskonsults rapport. Mappe: 710 - Utdanning Opplæring Generelt. NHO, Arkiv

videreføres og gis stor innflytelse i utformingen av utdanningspolitikk, især i utformingen av kunnskapsmålene for yrkes- og fagopplæringen.²⁶⁶ RFA hadde siden opprettelsen i 1980 vokst til å bli det sentrale organet for ivaretagelse av arbeidslivets interesser i norsk utdanningspolitikk. RFA skulle etter Loven om fagopplæring bistå departementet med råd og fremme initiativ knyttet til fagopplæring. Majoriteten av medlemmene i rådet representerte arbeidslivet.²⁶⁷ Under RFA lå det totalt 53 opplæringsråd som representerte de ulike fagområdene innenfor fag- og yrkesopplæring, og de hadde ansvar for å utrede og utforme læreplaner for opplæringen. Rådet sto sentralt i NHOs engasjement i Stortingsmelding nr. 37. Arbeidslivet kunne ikke risikere at omorganisering av sektoren svekket rådets betydning for fag- og yrkesopplæringsmodellen. Ole Briseid, ekspedisjonssjef i departementet, var sentral i arbeidet med stortingsmeldingen, og han forteller at det var mye kontakt med LO/NHO under utredningsarbeidet i departementet. RFAs viktige betydning for arbeidslivet gjorde at LO og NHO satte inn store ressurser for å få innflytelse på meldingen.²⁶⁸

Per Gunnar Olsen, førstesekretær i LO, forteller også at det var viktig for organisasjonene å styrke rådet, da det var den fremste kanalen for direkte innflytelse på fag- og yrkesopplæringen i den norske videregående skolen.²⁶⁹ I NHO var det også en klar oppfatning av at en reform av sektoren måtte innebære en svekkelse av de tradisjonelle partenes innflytelse i norsk utdanningspolitikk, da disse vanskeliggjorde en større reform av utdanningssektoren. I et NHO-notat fra våren 1989 står det at det i den daværende utdanningsadministrasjonen var lærere og lærerorganisasjonene som hadde den avgjørende innflytelsen gjennom sin representasjon i rådene.²⁷⁰ Kjell Grue, direktør i NHO-Seksjon kompetanse, forteller at man innad i NHO var bevisst den innflytelsen lærerorganisasjonene og fagprofesjonen hadde innenfor den daværende styringsmodellen, og at det vanskeliggjorde en reform av utdanningssektoren.²⁷¹ I høringsuttalelsene til Statskonsults rapport fra NHO og

---

²⁶⁶ Statskonsults Rapport 4:1989 - Høringsuttalelse fra RFA og NHO, 07.03.1989, mappe: *utdanning, opplæring generelt*. NHOs arkiv.

²⁶⁷ St. meld. nr. 37 (1990-1991) s. 11

²⁶⁸ Innkallingsskriv til NHOs landsforeninger, 22.02.1989. Mappe: *710 – utdanning, opplæring og generelt*. NHO, arkiv.

²⁶⁹ Per Gunnar Olsen (daværende førstesekretær i LO), i samtale med Bertelsen, 15.09.2013.

²⁷⁰ Vurdering av Statskonsults Rapport, 23.02.1989. Mappe: *710 – utdanning, opplæring og generelt*. NHO, arkiv

²⁷¹ Samtale med Kjell Grue 26.02.2013.

RFA i 1989 anbefalte de derfor nedleggelse av samtlige sakkyndige råd utenfor departementet, med unntak av RFA.²⁷²

Kunnskapens pris

Høsten 1989 ansatte Kjell Grue den unge sosiologen Sven Erik Skønberg. Han hadde sittet med ansvar for forskning og utformingen av langtidsprogrammet for utdanning i Finansdepartementet.²⁷³ Skønberg var også tidligere engasjert i OECDs evaluering av utdanningssystemet, og hans betydelige kunnskap om budsjettene i utdanningssektoren ga ham gode forutsetninger for videre analyser av det norske utdanningssystemet. Det var denne kompetansen NHO søkte da de ansatte Skønberg, og han ble sentral i oppbyggingen av NHO-Seksjon kompetanse de kommende årene.²⁷⁴ På samme tidspunkt som statsråd Steensnæs satte departementet til å utforme Stortingsmelding nr. 37, startet Skønberg og Seksjon – kompetanse i mars en parallell utredning av styringen og organiseringen av det norske utdanningssystemet.²⁷⁵ Skønberg var fra før godt kjent med det norske utdanningssystemet som budsjettansvarlig for utdanningssektoren i Finansdepartementet.

Rapporten ble skrevet av Skønberg og fikk navnet «Kunnskapens pris».²⁷⁶ Den konkluderte med at til tross for at en gjennom 1980-tallet hadde bevilget økte ressurser til skolen, visste en for lite om ressursbruken i utdanningssystemet. Med henvisning til målsetningene om større reformer i utdanningssektoren, var forutsetningene for å gjennomføre disse blitt dårligere i løpet av tiåret. Den politiske styringen var for svak, og dette gjorde det vanskelig å utforme en nasjonal utdanningspolitikk bygget på solide faglige analyser og grunnleggende strategiske vurderinger.²⁷⁷ Rapporten «Kunnskapens pris» skulle være den første i en publikasjonsserie om det norske utdanningssystemet. Kjell Grue skrev i forordet at rapportens formål var å legge til rette for en debatt som kunne bidra til forbedringer av det norske utdanningssystemet.²⁷⁸ Kompetanseprosjektet hadde i sin tid lykket med å skaffe medieoppmerksomhet rundt NHOs engasjement, og rapporten «Kunnskapens pris» var også en del av en omfattende mediestrategi som skulle synliggjøre organisasjonen utad i

---

²⁷² Statskonsults Rapport 4:1989 - Høringsuttalelse fra RFA og NHO, 07.03.1989. Mappe: 710 - utdanning, opplæring og generelt. NHOs, arkiv.

²⁷³ Samtale med Sven Erik Skønberg 18.11.2012.

²⁷⁴ Samtale med Kjell Grue 26.02. 2013.

²⁷⁵ Samtale med Sven Erik Skønberg 18.11.2012

²⁷⁶ NHO - seksjon kompetanse, *Kunnskapens pris - hovedtrekk ved ressursbruken i det offentlige utdanningssystemet på åttitallet* (Oslo: NHO, 1990).

²⁷⁷ Ibid. s. 3-5

²⁷⁸ Ibid. s. 4

samfunnet. «Kunnskapens pris» ble bevisst utformet på en slik måte at den kunne være interessant i et mediebilde. Formålet var å få oppmerksomhet, noe NHO anså som en forutsetning for å få gjennomslag for sine

synspunkter.²⁷⁹ At dette sto sentralt for organisasjonen blir tydelig ved å studere planleggingsdokumentene for lanseringen av «Kunnskapens pris» den 14. september 1990. Rapporten ble gitt til mediene, politikere og øvrige aktører i et løp over tre dager, og organisasjonen prøvekjørte lanseringen på forhånd for å være sikker på at lanseringen av rapporten gikk etter planen.²⁸⁰ Rapporten ble i løpet av 18.-19. september 1990 levert til nøkkelposisjoner i praktisk talt hele utdanningssektoren. Kirke- og undervisningskomiteen, samtlige statsråder, lærerorganisasjonene og fagbevegelsen fikk den levert med bud i løpet av én dag.²⁸¹ Og den 19. september ga Egil Myklebust rapporten til Statsminister Syse under en offisiell overlevering på statsministerens kontor, med et påfølgende presseseminar. I Aftenposten kunne en lese:

«Et uhyre interessant skrift. Det er et viktig spørsmål hvordan vi kan få mer ut av ressursene i skolen og skape en ny vinkel for hele utdanningspolitikken, sa statsminister Jan P. Syse etter å ha fått en rask innføring av NHO-direktør Myklebust».²⁸²

I samme rom satt Kjell Grue og Sven Erik Skjønberg, som i forkant hadde et lengre møte med Syse om rapporten.²⁸³ På presseseminalet etterpå tok Myklebust frem storslegga: «Det finnes svært lite av faktisk informasjon. Oversikten over de økonomiske konsekvensene av politiske beslutninger når det gjelder skoleverket, er ekstremt dårlige».²⁸⁴ Det var tydelig at Egil Myklebust ønsket å løfte frem rapporten.²⁸⁵ I oktober 1990 startet NHO-Seksjon kompetanse arbeidet med en ny rapport som var konkret rettet mot styringen og organiseringen av utdanningssektoren. I Felleserklæringen til LO/NHO fra november 1990 fikk ikke arbeidet rettet mot den kommende stortingsmeldingen om organiseringen og styringen av sektoren noen plass. En årsak kan være at hovedprioriteten til arbeidsgruppen som utformet felleserklæringen var å vinne innflytelse på Blegen-utvalget. En annen årsak kan være at utviklingen i stortingsmeldingen som utredet organiseringen og styringen på langt nær var så

---

²⁷⁹ Samtale med Kjell Grue 26.02. 2013.

²⁸⁰ Lanseringsplanen for Kunnskapens pris, 14.09.1990. Mappe: 710 - Utdanning Opplæring Generelt NHOs arkiv.

²⁸¹ Ibid.

²⁸² Lars Christian Wegner, "NHO kritikk av skolen," *Aftenposten morgen*, 19.09 1990. s. 15

²⁸³ Samtale med Skjønberg 18.11. 2012.

²⁸⁴ "Kritisk søkelys på ressourcen i skoleverket," *NTBtekst*, 19.09 1991.

²⁸⁵ Samtale med Sven Erik Skjønberg 18.11.2012.

dramatisk som utviklingen i Blegen-utvalget, der NHO og LO fikk store problemer med å vinne innflytelse.

«Kunnskap er makt» og debatten om styring og organisering av skolen

Det var stor grad av enighet blant de fleste aktørene i norsk utdanningspolitikk at det norske utdanningssystemet hadde behov for reformer av styringssystemet. Statskonsults rapport og OECD-rapporten hadde sammenfallende konklusjoner. Sånn sett slo NHO inn åpne dører med sin rapport. I slutten av januar 1991 kom Blegen-utvalgets innstilling. Den slo fast at det som kom til å bli Reform 94 i all hovedsak skulle bli en reform av fag- og yrkesopplæring. Kort tid etter at Blegen-utvalget ga sin innstilling, kom NHO-Seksjon kompetanse sin andre rapport. Rapporten hadde navnet «Kunnskap er makt», og var vesentlig mer omfattende enn den forrige rapporten. I «Kunnskap er makt» ble viktigheten av et velfungerende styringssystem for utdanningssektoren understreket innledningsvis. En måtte utvikle et styringssystem som gjorde det mulig å realisere de målsetningene en satte seg for utdanningspolitikken.²⁸⁶ «Kunnskapens pris» hadde synliggjort at datagrunnlaget som lå til grunn for utforming av norsk utdanningspolitikk var for svakt. Som analyse var «Kunnskap er makt» en samfunnsvitenskapelig, juridisk og historisk gjennomgang av organiseringen og styringen av det norske utdanningssystemet. Der «Kunnskapens pris» ga en generell analyse av organiseringen og styringen av det norske utdanningssystemet, ga NHO i «Kunnskap er makt» en konkret anbefaling om innføring av målstyring, og hvilke grep som etter NHOs syn måtte tas for å få et bedre styringssystem for den norske utdanningssektoren.²⁸⁷ Våren 1991 hadde Karl Glad overtatt for Egil Myklebust som direktør for NHO. Glad fremhever i ettertid «Kunnskap er makt» og «Kunnskapens pris» som svært viktige for konkretiseringen av organisasjonens engasjement.²⁸⁸ I likhet med «Kunnskapens pris» fikk den nye rapporten stor oppmerksomhet i norske medier, og den ble også gitt til statsråd Gudmund Hernes på en seremoniell måte den 10. mars 1991.²⁸⁹ Ved overrekkelsen av rapporten til Hernes sa Glad:

«Landets barn og unge befinner seg ombord i en supertanker med uklart bestemmelsessted, manglende ratt og radar, en rekke kapteiner og et mannskap uten klare instruksjoner».²⁹⁰

---

²⁸⁶ NHO - seksjon kompetanse, *Kunnskap er makt* (Oslo: Næringslivets Hovedorganisasjon, 1991).s. 6

²⁸⁷ Ibid

²⁸⁸ Samtale med Karl Glad 28.10 2012.

²⁸⁹ Lars Kluge, "NHO: Skolen uten styring," *Aftenposten Aften* 14.03 1991. s. 5

²⁹⁰ Ibid.

Da Hernes mottok rapporten, svarte han:

«Jeg skal ikke eneveldig styre norsk skole. Men styringssystemene må forbedres, og det er vi i gang med. NHO har i rapporten påpekt en rekke ting som vi også arbeider med her i departementet».²⁹¹

NHO-seksjon kompetanse lykkes med sin mediestrategi. «Kunnskap er makt» fikk etter lanseringen stor oppmerksomhet fra de mer etablerte aktørene i norsk utdanningspolitikk. Norsk Lærerlag, som i september hadde vært positivt innstilt til «Kunnskapens pris», var betraktelig mer kritisk innstilt til «Kunnskap er makt».²⁹² Viktig var det nok at «Kunnskap er makt» i sterkere grad kom med konkrete anbefalinger til styringen av den norske utdanningssektoren. Det substansielle i kritikken mot rapporten var rettet mot NHOs målstyringsbegrep og en problematisering av hvorvidt målstyring var egnet for skolesektoren. Det gikk også på forholdet mellom NHOs kunnskapsbegrep og valg av styringsprinsipp. Per Wøien, leder i Norsk Lærerlag, skrev i Aftenposten:

«NHO vurderer skolen ut fra dens evne til å forsyne arbeidslivet med mennesker med relevant kunnskap. Men det er bare én viktig del av skolens oppgave. Den skal også gi lære for livet. Skolen skal ha verdi i seg selv. Den kan derfor ikke på samme måte styres etter klare mål som en bedrift. Vi produserer ikke varer. Måling av produktivitet og styring blir derfor mer komplisert».²⁹³

Norsk Undervisningsforbund stilte seg noe mer positive til rapporten og var enig i NHOs analyse av styringsproblemene i den norske skolen, men de hadde i likhet med Norsk Lærerlag forbehold om målstyringens egnethet for utdanningssektoren.²⁹⁴ Det er tydelig at spørsmålene «Kunnskap er makt» reiste, og kritikken av rapporten synliggjorde, en konflikt mellom lærerorganisasjonene og næringslivet. Hvilket kunnskapsbegrep var det egentlig NHO sto for? Hvilke verdier mente NHO at skolen skulle formidle? Og hvordan kunne et målstyringssystem vurdere alle sider av skolens virke? Men reaksjonene på «Kunnskap er makt» var også positive. Aftenposten skrev på lederplass at lærerorganisasjonene måtte sette til side sin skepsis til næringslivets engasjement på det feltet, og fremhevet de to utredningene som gode bidrag til debatten om det norske utdanningssystemet.²⁹⁵

---

²⁹¹ Lars Kluge, "Skolen får bedre styring," *Aftenposten morgen* 15.03.1991. s. 11

²⁹² Lars Kluge, "NHO: - skolen uten styring," *Aftenposten Aften* 14.03 1991. s. 5

²⁹³ Ibid.

²⁹⁴ "NHO-rapport med forslag om bedre opplæring", *NTBtekst*, 14.03.1991

²⁹⁵ Lederplass, "Skoledebatten: NHO og kunnskapsbegrepet," *Aftenposten morgen*, 05.06 1991. s. 2

St meld nr. 37 (1990-91) - Målstyring og nedlegging av sakkyndige råd

En måned etter «Kunnskap er makt» ble overlevert til statsråden, ble Stortingsmelding nr. 37 (1990-1991) «Om organisering og styring av utdanningssektoren» gitt til Kirke- og undervisningskomiteen i Stortinget. Stortingsmeldingen anbefalte innføring av målstyring for utdanningssektoren. I stortingsmeldingen ble det anbefalt at ansvaret for utdanningspolitikken helt og holdent skulle forankres hos regjeringen og departementet.²⁹⁶ Som et ledd i dette, anbefalte også departementet nedleggelse av de sakkyndige rådene i utdanningssektoren, med unntak av Rådet for fagopplæring, Samisk utdanningsråd og Foreldreutvalget for grunnopplæring. For å ivareta interessene til lærerorganisasjoner og andre berørte parter skulle det arrangeres faste konferanser og nedsettes ad-hoc-utvalg i forbindelse med fremtidige utdanningsspørsmål.²⁹⁷ Det skulle også opprettes et nasjonalt læremiddelsenter. Det skulle styres av departementet, og det skulle overta oppgaver som tidligere var de sakkyndige rådene sitt ansvar.²⁹⁸ De ansatte i rådene skulle få nye arbeidsplasser i departementet og det nasjonale læremiddelsenteret, senere utdanningsdirektoratet, slik at en kunne ivareta den faglige kompetansen i departementet etter reorganiseringen. Departementet skulle nå utarbeide og prioritere de overordnede mål og delegere ansvaret for gjennomføring ut til de ulike styringsnivåene fra fylkeskommune til den enkelte skole. Deretter skulle de ulike styringsnivåene rapportere tilbake til departementet om hvorvidt en nådde målsetningene.²⁹⁹

I hvilken grad kan en si at departementet tok hensyn til kritikken rettet mot målstyring fra lærerorganisasjonene? I innledningen av Stortingsmelding nr. 37 var det formulert forbehold knyttet til innføring av målstyring. Departementet åpnet der for at den kritikken som var reist mot målstyring måtte tas på alvor. Og innledningsvis slo en fast at valg av styringssystem måtte tilpasses sektorens egenart.³⁰⁰ Det var en utfordring i utdanningssektoren at målene var såpass mangfoldige. Det var ikke gitt at utvikling av kunnskap, ferdigheter og holdninger uten videre kunne evalueres med målenheter. Disse reservasjonene kan ses som et forsøk på å komme kritikken i møte, men i meldingen som helhet vies denne problematiseringen liten plass. Departementet holdt fast ved todelingen av den videregående opplæringen. At næringslivet fikk stor innflytelse over fagopplæringen gjennom Rådet for fagopplæring i

---

²⁹⁶ St. meld. nr. 37 (1990-1991) s. 21

²⁹⁷ Ibid. s. 7

²⁹⁸ Helgøy (1999) s. 15

²⁹⁹ Bjørg Brandtzæg Gundem, *Mot en ny skolevirkelighet?* (Oslo: Ad Notam Gyldendal, 1993). s. 90

³⁰⁰ St. meld. nr. 37 (1990-1991) s. 15

arbeidslivet var positivt.³⁰¹ Som et ledd i å ivareta NHO og LO sine interesser i den nye organisasjonsmodellen, sto det i meldingen at Rådet for fagopplæring i arbeidslivet skulle videreføres, og at rådet under seg fortsatt skulle ha egne opplæringsråd med ansvar for ulike fagområder. Departementet signaliserte at arbeidslivet skulle ha en vesentlig innflytelse på utformingen av lærerplaner for yrkesopplæring, og her skulle rådet fortsatt ha en sentral posisjon. Den eneste endringen var forslaget om at sekretariatet skulle legges under det nye departementet i den nye organisasjonsstrukturen. Arbeidslivets parter skulle ha en særlig innflytelse på opplæringens innhold, og departementet hadde behov for å høre deres syn på fagopplæring.³⁰² På den måten var dette en videreføring av rådets tradisjonelle rolle i norsk utdanningspolitikk.

Høringsprosessen

Høringsprosessen til Stortingsmelding nr. 37 startet i april 1991. Kritikken som ble reist mot departementets anbefalinger var i likhet med kritikken av «Kunnskap er makt» mot målstyringsprinsippets egnethet for utdanningssektoren. Skolenes Landsforbund uttrykte en viss skepsis til målstyring, og la vekt på at de oppfattet målstyring som en «moteretning» og at det hadde svakheter som styringssystem.³⁰³ Organisasjonen hadde imidlertid ikke motforestillinger mot en ny, nasjonal modell for styring av utdanningssektoren. Norsk Lærerlag hadde vært blant de klareste kritikerne av «Kunnskap er makt», men skulle interessant nok forholde seg ukritisk til Stortingsmelding nr. 37. Norsk Lærerlag aksepterte delen om målstyring i stortingsmeldingen nærmest uten forbehold. De ga ikke uttrykk for motstand mot en omorganisering av sektoren, og målstyring fikk heller ingen plass i høringsuttalelsen.³⁰⁴ Norsk Lærerlag skulle senere bli en av de skarpeste kritikerne av målstyringsprinsippet utover 1990-tallet.³⁰⁵ I NHOs høringsuttalelse til selve stortingsmeldingen henvises det i all hovedsak til konklusjonene i «Kunnskapens pris» og «Kunnskap er makt».³⁰⁶ Leder av Kirke- og undervisningskomiteen Theo Koritzinsky, som behandlet stortingsmeldingen, kan ikke huske at det var kontakt med NHO og LO i selve

---

³⁰¹ Ibid. s. 20

³⁰² St. meld. nr. 37 (1990-1991) s. 38

³⁰³ Skolenes landsforbunds høringsuttalelse til St.meld. nr. 37. Alle høringsuttalelser til meldingen ligger i Stortingsarkivet.

³⁰⁴ Norsk lærerlag, høringsuttalelse til St. meld. nr. 37, Stortingsarkivet

³⁰⁵ Telhaug (1997). s. 87

³⁰⁶ NHO høringsuttalelse St. mld. nr. 37, Stortingsarkivet

høringsprosessen til meldingen.³⁰⁷ I Stortingsarkivet finnes det et brev der Kjell Grue ber om et møte med komiteen for å redegjøre for NHOs synspunkter på meldingen.³⁰⁸ LO og NHO hadde et fellesmøte med Kirke- og undervisningskomiteen den 24. april 1991, men det finnes ikke referat fra møtet.³⁰⁹ I den første åpne høringen om Stortingsmelding nr. 37, den 23.-24. april 1991, representerte Skønberg og Grue NHO, men det finnes ingen referater fra høringen.³¹⁰ Til tross for at stortingsmeldingen var av stor viktighet for NHO, er det lite som tyder på at NHO gjorde større forsøk på å påvirke Kirke- og undervisningskomiteen. En forklaring på dette gir ekspedisjonssjef i departementet Ole Briseid. Han forteller at det var relativt åpne kanaler mellom departementet og LO/NHO før de kom med sine formelle høringsuttalelser til meldingen.³¹¹

Høringsprosessen til Kirke- og undervisningskomiteen fremstår mer som en formalitet, der synspunktene til organisasjonene er avklart før meldingen gikk til behandling. Denne arbeidsformen synes å ha skapt lite splid innad i NHO; dette i motsetning til i LO der det kom til konflikt med Fellesforbundet og LO sentralt. Fellesforbundet skrev i et brev til LO sentralt at de opplevde at LO sentralt ikke hadde konferert med de ulike underorganisasjonene i arbeidet med meldingen, og heller ikke i forkant av høringsuttalelsen til Kirke- og undervisningskomiteen.³¹² Denne konflikten varte fra våren frem til sent i 1991. Først da kom det en forklaring fra LO sentralt. Sekretær i LO, Per Gunnar Olsen, skrev til Fellesforbundet at «en høringsrunde og eventuell offentlig debatt ville ha en fullstendig ødeleggende virkning på en arbeidsform hvor vi har blitt gitt mulighet til å komme med innspill i forbindelse med den interne behandling av saker på politisk nivå i departementet».³¹³ LO ville ikke risikere at prosessen med Stortingsmelding nr. 37 ble revet ned av interne stridigheter.³¹⁴

---

³⁰⁷ Theo Koritzinsky (leder for Kirke- og undervisningskomiteen 1989-1993), i samtale med Bertelsen, 01.09.2012

³⁰⁸ Forespørsel fra NHO om møte med Kirke- og Undervisningskomiteen, 1991. Ligger sammen med høringsuttalelser til st. meld. nr. 37, Stortingsarkivet.

³⁰⁹ Fellesforbundet sin klage på LOs behandling av St. mld nr. 37. 06.05.1991. Mappe: nr. 670.20 - *videregående skoler*. LO, arkiv.

³¹⁰ Høringer tirsdag 23. og onsdag 24 april. Ligger blant høringsuttalelsene til st.meld. nr. 37 i Stortingsarkivet.

³¹¹ Ole Briseid (daværende ekspedisjonssjef i Kirke- og undervisningsdepartementet), i samtale Bertelsen, 11.02.2013.

³¹² Brev fra fellesforbundet til LO om behandling av St. Meld. Nr. 37. 20.08.1991. Mappe: 670.20 Videregående Skoler. LO, Arkiver,

³¹³ Svar til Fellesforbundet fra Per Gunnar Olsen. 20.12.1991. Mappe: 670.20 *Videregående Skoler*. LO, arkiv.

³¹⁴ Samtale med Per Gunnar Olsen 15.09.2013.

Endring i maktforholdene i norsk utdanningspolitikk

I ettertid har kritikken av Stortingsmelding nr. 37 i sterkere grad gått på hvilke konsekvenser innføring av målstyring fikk for maktforholdene i utdanningssektoren. Tom Are Trippestad beskriver målstyring som en brekkstang for å bryte opp de tradisjonelle korporative kanalene, ved at man presset rådene og lærerorganisasjonene ut.³¹⁵ De sakkyndige rådene hadde lenge spilt en stor og viktig rolle i skoleverket, da de hadde gitt lærerprofesjonen og den pedagogiske ekspertisen rike muligheter for å markere og påvirke departementets arbeid. Torunn Lauvdal peker på at endringen i maktforholdene må ses i et større perspektiv og som ledd i et ønske om å redusere profesjonens maktstilling i norsk utdanningspolitikk.³¹⁶ Bekymringen hos lærerorganisasjonene og den pedagogiske profesjonen for at en skulle bli holdt utenfor i de fremtidige politiske beslutningsprosessene ved nedleggelse av rådene, var nærmest fraværende i den politiske debatten rundt meldingen. Theo Koritzinsky viser at tonen ikke endret seg før i 1992 og at det kom debattinnlegg som kritiserte reformen, men dette var først etter at den var vedtatt og innført.³¹⁷ Det var få som våren 1991 ventet at lærerorganisasjonene og den pedagogiske profesjonen skulle bli satt såpass på sidelinjen i de videre reformene på 1990-tallet. Det kom tvert imot overraskende på lærerorganisasjonene at Gudmund Hernes og departementet i så sterk grad valgte å kutte ut råd og innspill, og at det heller ikke ble inkludert i de videre utredningsgruppene nedsatt av departementet.³¹⁸ Hernes er i ettertid klar på hva som var hensikten med Stortingsmelding nr. 37:

«De sakkyndige rådene utenfor departementet levde sitt eget liv, og det var vi bevisst. Disse rådene hadde heller ikke noe særlig kontakt med hverandre, da de hadde egne konferanser, noe som vanskeliggjorde en reform av utdanningssystemet. Jeg ville legge ned rådene, og deretter kunne departementene arbeide og implementere utdanning».³¹⁹

Den samme begrunnelsen hadde hans forgjenger Einar Steensnæs (KrF) ett år tidligere.³²⁰ En annen årsak til at det trolig ikke var for mye refleksjon over de potensielle konsekvensene av meldingen, var det store antallet utredninger som kom våren 1991. Blegen-utvalget fikk stor oppmerksomhet, det samme gjorde Stortingsmelding nr. 40 (1990-1991): «Fra visjon til virke». Den fulgte opp anbefalingene fra «Med viten og vilje»-utvalget om reformer i høyere

---

³¹⁵ Tom Are Trippestad, «Idealisme, utopisme og retorikk i 1990-årenes utdanningsreformer», i *Årbok for Norsk Utdanningshistorie, vol. 16. årgang*, red. Torill Scharning Lund, Alfred Oftedahl Telhaug og Knut Jordheim (Oslo: Stiftelsen – skolen, 1988), s. 38-39

³¹⁶ Torunn Lauvdal sitert i Wille (1999). s. 56

³¹⁷ Theo Koritzinsky, *Pedagogikk og politikk i L97* (Oslo: Universitetsforl., 2000). s. 58

³¹⁸ Ibid. s. 67

³¹⁹ Samtale med Gudmund Hernes 30.01 2013.

³²⁰ Koritzinsky (2000). s. 62

utdannelse.³²¹ Det som trolig var den viktigste årsaken til at motstanden ikke ble større, var imidlertid at en i departementet var meget bevisst den potensielle sprengkraften som lå i nedleggelse av de sakkyndige rådene. Ekspedisjonssjef Ole Briseid forteller at denne prosessen skulle gjennomføres delvis i det skjulte:

«Arbeidet med Stortingsmelding nr. 37 var lukket mot omverden, og da i mye større grad enn andre meldinger jeg har hatt ansvar for. Den ble håndtert internt og politisk i departementet, i forhold til Storting, og da den kom dit var den i stor grad avklart. Årsaken var alle de ulike aktørene involvert. Hvis det hadde kommet ut hva vi skulle gjøre, så hadde rådssystemet torpedert hele opplegget. Så prosessen med stortingsmeldingen var altså lukket».³²²

Dette kommer også til uttrykk i behandlingen av meldingen hos Stortingskomiteen. Sekretæren i Kirke- og undervisningskomiteen, Alice Brodland, forteller i ettertid at arbeidet med denne meldingen bar preg av den omfattende arbeidsbyrden Kirke- og undervisningskomiteen hadde våren 1991.³²³ Utover den åpne høringen til meldingen som ble gjennomført den 23.-24. april 1991, brukte komiteen kun tre dager på å behandle meldingen.³²⁴ Kirke- og undervisningskomiteen var dominert av Arbeiderpartiet og Høyre, og disse partiene sto under hele behandlingen sammen og inntok en lik posisjon i synet på målstyring for sektoren.³²⁵ Gruppesekretær i Høyre, Erik Nessheim, forteller at man i Høyre var helt klare på at de ville legge ned rådene som utover hele 1980-tallet hadde skapt problemer for Høyre i perioden de satt i regjering.³²⁶

I juni 1991 kom innstillingen fra Kirke- og undervisningskomiteen, og i all hovedsak støttet den opp om konklusjonene i stortingsmeldingen. Innstillingen ledet frem til Stortingsproposisjon nr. 75 «Om omorganisering av utdanningsadministrasjon» (1991-1992) og Odelstingsproposisjon nr. 7 «Om lov om endring i lov 13. juni 1969 nr. 24 om grunnskolen og i nokre andre lover» (1991-1992). Alle fagrådene ble nedlagt, med unntak av Rådet for fagopplæring, Foreldreutvalget for grunnskoleopplæringen og Samisk utdanningsråd.

---

³²¹ Universitets- og høyskoleutvalget, Hernes m/ler (1988)

³²² Samtale med Ole Briseid 11.02.2013

³²³ Oversikt over Kirke- og undervisningskomiteens tidsplan vår 1991. Alice Brodland (sekretær i komiteen) i e-post til Bertelsen, mai 2012.

³²⁴ Ibid.

³²⁵ Koritzinsky, *Pedagogikk og politikk i L97*. s. 61

³²⁶ Samtale med Erik Nessheim 15.10.2012

NHO og Los strategi lykkes

Blegen-utvalget skisserte våren 1991 konturene av en ny fag- og yrkesopplæringsmodell. Stortingsmelding nr. 37 skulle på sin side signalisere store endringer i maktforholdene i norsk utdanningspolitikk. Konsekvensen av meldingen var en tydelig begrensning av makten til de tradisjonelle interesseorganisasjonene i norsk utdanningspolitikk. Stortingsmeldingen svekket lærerorganisasjonene og styrket departementet og statsråden sin posisjon i det norske utdanningssystemet. NHO hadde grovt sett satt seg to målsettinger våren 1990; målsettinger som representerer kontinuitet tilbake til «Kompetanseprosjektet». NHO ønsket å bevare Rådet for fagopplæring og argumenterte for innføring av målstyring for utdanningssektoren. Sentralt for innføring av målstyring sto nedleggelse av de sakkyndige rådene. Nedleggelse så de som en forutsetning for videre reform av den norske utdanningssektoren. NHO lyktes med at Rådet for fagopplæring fortsatt skulle stå utenfor departementet, og at det ble videreført som arbeidslivets organ i norsk utdanningspolitikk. Under hele utredningsprosessen våren og høsten 1990 støttet NHO opp om departementets arbeid. Spesielt deres to rapporter «Kunnskapens pris» og «Kunnskap er makt» ga situasjonsbeskrivelser som var med på å bygge opp under departementets arbeid for en reorganisering av utdanningssektoren.

7 Fra intensjon til handling

I Felleseklæringen fra november 1990 forpliktet LO og NHO seg til å utforme en felles handlingsplan. De to organisasjonene hadde lyktes med sin målsetning om å beholde Rådet for fagopplæring i arbeidslivet og «Lov om fagopplæring». Sentralt for at loven og rådet skulle bli videreført var at partene hadde lovet departementet å utarbeide en handlingsplan som skulle konkretisere partenes videre forpliktelser i henhold til det som sto i Felleseklæringen. Jeg vil i dette kapitlet se på NHO og LO sin konkretisering av forpliktelsene fra Felleseklæringen. I januar 1991 startet også departementet arbeidet med oppfølging av Blegen-utvalgets konklusjoner, et arbeid som ledet frem til Stortingsmelding nr. 33 (1991-1992) «Om kunnskap og kyndighet», som var selve meldingen om Reform 94. Departementets og partenes arbeid skjedde parallelt, og jeg vil derfor se på i hvilken grad Handlingsplanen til NHO og LO ble trukket inn departementets konklusjoner i meldingen.

Handlingsplanen fra NHO og LO

NHO og LO startet arbeidet med Handlingsplanen kort tid etter at Felleseklæringen fra de to organisasjonene ble gitt til Blegen-utvalget i november 1990. Den 23. mai 1991 ble samtlige av NHOs landsforeninger samlet for å få informasjon om fremdriften i arbeidet med planen.³²⁷ Kjell Grue fortalte i åpningstalen til konferansen at arbeidslivet hadde lyktes med å synliggjøre de store problemene som det norske fagopplæringssystemet hadde:

«Etter betydelig lobby-virksomhet mot Blegen-utvalget ble Felleseklæringen tillagt stor vekt i utvalgets sluttprodukt. Vi maktet å hindre at fagopplæringssystemet knyttet til fagopplæring ble feid av banen. Men dette har sin pris. Den må vi nå betale».³²⁸

For departementet var det sentralt at arbeidslivets parter fulgte opp løftene fra Felleseklæringen. Grunnmuren for et fremtidig nytt fag- og yrkesopplæringssystem, som var skissert i Blegen-utvalgets konklusjoner, var at arbeidslivet stilte 21 000 lærlingplasser til rådighet. Reform 94 kunne med andre ord ikke realiseres i den form som var skissert i Blegen-utvalgets konklusjoner uten at arbeidslivet fulgte opp forpliktelsene sine fra

---

³²⁷ Brev fra NHO-seksjon kompetanse til NHO - landsforeninger om utviklingen i forhandlingene om Handlingsplan. 29.04.1991. Mappe: 714 Fagopplæring Lærlingeordninger Yrkesutdanning, NHO, arkiv.

³²⁸ Foredrag av Kjell Grue om trusler og mulig for fag- og yrkesopplæringen. 23.05.1991. Mappe: 714 – Blegen-utvalget. NHO, arkiv.

Felleserklæringen. Felleserklæringen var derfor et viktig bidrag til avklaringen av fag- og yrkesopplæringens fremtid. Dette satte NHO og LO i en sterk posisjon i de videre forhandlingene, men det var enighet i NHO om at man raskt måtte demonstrere vilje til handling og akseptere et større ansvar for fag- og yrkesopplæring.³²⁹ Dette måtte gjøres ved raskt å få på plass konkrete forpliktelser om tilgang på opplæringsplasser. Direktør Kjell Grue var bekymret for at hvis det tok for lang tid, så kunne arbeidslivet miste den sentrale posisjonen som Blegen-utvalget hadde gitt partene i realiseringen av en fremtidig reform.³³⁰ NHO og LO var i all hovedsak enig om de større linjene i en ny fag- og yrkesopplæringsmodell. De var enige om selve oppbyggingen av opplæringsløpet, men uenige om lønnen til lærlingen i praksisperioden.

Handlingsplanen og lærlinglønn som konfliktområde – Hernes griper inn

Dette hadde sitt utspring fra at i kjølvannet av Felleserklæringen hadde de to partene satt Fagbevegelsens senter for forskning, utredning og dokumentasjon (FAFO) til å utrede den norske fag- og yrkesopplæringsmodellen med formål om å hente inn kunnskap om yrkesopplæringssystemet. Rapportens konklusjoner, som kom i september 1991, fikk store konsekvenser for forhandlingene om Handlingsplanen til NHO og LO, og det ble roten til en konflikt høsten 1991. FAFO-rapporten «Fagopplæring i arbeidslivet» var skrevet av Thore Karlsen, og den sammenlignet den norske fagopplæringsmodellen med den tyske modellen. Den tyske fag- og yrkesopplæringsmodellen utdannet ca. 70 prosent av hvert ungdomskull til fagbrev, noe som var svært høyt sammenlignet med det norske systemet.³³¹ En sentral konklusjon i rapporten var at en forutsetning for økt antall lære plasser var en dramatisk senkning av lønningene til lærlingene.³³² Det var dette siste punktet som splittet partene.

Allerede sommeren 1991 hadde NHO tatt opp det dette punktet med LO, og konklusjonene i FAFO-rapporten førte til at dette ble et absolutt krav fra NHO. Lærling-lønningene i den nye fag- og yrkesopplæringsmodellen måtte senkes.³³³ Årsaken til at NHO sto så hardt på dette punktet, var at organisasjonen mente at den enkeltes bedrifts inntak av lærlinger var nært

---

³²⁹ Foredrag av Kjell Grue om trusler og mulig for fag- og yrkesopplæringen. 23.05.1991. Mappe: 714 – Blegen-utvalget. NHO, arkiv.

³³⁰ Ibid.

³³¹ Thore K. Karlsen, *Fagopplæring i arbeidslivet* (Oslo: Fagbevegelsens senter for forskning, utredning og dokumentasjon, 1991) s.

³³² Ibid.

³³³ Brev adressert til Yngve Hågensen om Handlingsplan for fag- og yrkesopplæring. 20.09.1991. Mappe: 714 – Fagopplæring, lærlingsordninger og yrkesutdanning 1991. NHO, arkiv.

knyttet til konjunktorene.³³⁴ Under høykonjunktur tok bedriftene lærlinger inn, under lavkonjunktur tok de ikke inn. LO kunne ikke akseptere en reduksjon av lærling-lønningene, da organisasjonens standpunkt var at de allerede var svært lave.³³⁵ LO mente at lærlinger måtte ses på som arbeidstakere da de bidro med verdiskaping, mens NHO mente at de måtte regnes som studenter. Verken NHO eller LO firte på dette punktet, og da de ikke kom frem til en løsning brøt forhandlingene mellom partene sammen i september 1991.³³⁶ I et brev fra Karl Glad til LO-leder Yngve Hågensen, skrev Glad at NHO umulig kunne fortsette forhandlingene hvis ikke partene kunne komme frem til en bindende løsning om lærling-lønnens nivå.³³⁷ Det var en alvorlig situasjon som truet med å sparke bena under hele den fremtidige fag- og yrkesopplæringsmodellen. For hvis ikke partene kom frem til en fellesløsning, var et mulig utfall at det offentlige skoleverket ville ta over ansvaret for den norske fag- og yrkesopplæringen. NHO tok kontakt med statsrådene Gudmund Hernes og Tove Strand Gerhardsen (arbeids- og administrasjonsdepartementet) via brev. I brevet trakk NHO frem resultatene av FAFOs forskningsprosjekt.³³⁸ Karl Glad skrev til Hernes og Gerhardsen:

«Det er med dyp beklagelse fra NHO at vi ikke kan komme frem til en felles plan med LO. På denne bakgrunn vil NHO be om et møte for å diskutere den alvorlige situasjon som er oppstått i forbindelse med utviklingen av fag- og yrkesopplæringen».³³⁹

Fra NHO var presset på LO og regjeringen et bevisst trekk. Jørgen Bjelke i NHO skrev i et interndokument at det knyttet seg spenning til resultatet av presset en la på LO og til de politiske myndigheters behandling av saken.³⁴⁰ Hernes sitt svar på Glads brev viste at NHO lyktes med strategien og med viktigheten av Handlingsplanen for den kommende reformen. Hernes skrev:

«Regjeringen ser med stor bekymring på signalene om at arbeidet med Handlingsplanen er stilt bero. Statsministeren har på dette grunnlaget bedt meg ta kontakt med ledelsen i

---

³³⁴ Brev adressert til Yngve Hågensen om Handlingsplan for fag- og yrkesopplæring. 20.09.1991. Mappe: 714 – *Fagopplæring, lærlingsordninger og yrkesutdanning 1991*. NHO, arkiv.

³³⁵ Pressemelding om FAFO-rapporten «Fagopplæring i arbeidslivet». Mappe: 670-20-670.238 *Videregående og skole*. LO, arkiv.

³³⁶ Brev adressert til adm. direktør Karl Glad fra Yngve Hågensen 18.09.1991. Mappe: *Fagopplæring, lærlingsordninger og yrkesutdanning 1991*. NHO, arkiv.

³³⁷ Brev adressert til Yngve Hågensen fra Karl Glad om Handlingsplan for fag- og yrkesopplæring. 27.09.1991. Mappe: 714 *fagopplæring, lærlingeordninger og yrkesutdanning*. NHO, arkiv.

³³⁸ Brev adressert til Gudmund Hernes og Tove Strand Gerhardsen fra Karl Glad 02.10.91 Mappe: 714 *fagopplæring, lærlingsordninger og yrkesutdanning 1991*. NHO, arkiv.

³³⁹ Ibid.

³⁴⁰ Brev til fylkesforeninger om Handlingsplan for fag- og yrkesopplæring. 01.10.1991. Mappe: 714 *Fagopplæring Lærlingordninger Yrkesutdanning 1991*. NHO, arkiv.

LO og NHO med sikte på et møte for å drøfte mulighetene for videre framdrift i arbeidet».³⁴¹

Den 5. november 1991 møttes NHO, LO og departementet, og det ble i møtet enighet om å starte opp forhandlingene om Handlingsplanen igjen.³⁴² I et internt referat hos NHO ble møtet beskrevet som et gjennombrudd i forhandlingene om lærlingordningen. LO aksepterte at arbeidsgivernes utgifter var for store, men partene ble ikke enige om en ny finansieringsmodell, så det ble ingen seier for NHO utover at de fikk aksept for at utgiftsnivået var for høyt.³⁴³ På samme møte satte Hernes press på partene da han satte som krav at partene måtte komme til enighet om Handlingsplanen innen 1. desember 1991. Hvis partene ikke kom til enighet, så ville ikke arbeidslivets synspunkter bli tatt med i departementets arbeid med en ny modell for fag- og yrkesopplæringen. Dette var noe som NHO og LO absolutt ville unngå, og forhandlingsviljen mellom partene økte jo nærmere en kom tidsfristen.³⁴⁴ Den 6. desember 1991 sendte NHO og LO ut en pressemelding der de bekreftet at de var kommet til enighet om en felles Handlingsplan.³⁴⁵ Vedrørende forhandlingene om Handlingsplanen forteller Kjell Grue:

«Forhandlingene mellom oss var vanskelige, men vi greide omsider å komme til enighet om en handlingsplan som sa at næringslivet påtok seg ansvaret for å tilby lærlingplasser til 1/3 av kullet».³⁴⁶

Den 31. januar 1992 mottok Gudmund Hernes offisielt den endelige Handlingsplanen, signert Karl Glad og Yngve Hågensen.³⁴⁷

Handlingsplanen - 20 000 lærlingplasser – etablering og finansiering

Ett år etter Felleserklæringen ble gitt til Blegen-utvalget hadde NHO/LO fått på plass en Handlingsplan som var en milepæl i fag- og yrkesopplæringens historie. Næringslivet garanterte at det ville stille til disposisjon 20 000 lærlingplasser hvert år, og på den måten

---

³⁴¹ Brev fra Gudmund Hernes adressert til Karl Glad og Yngve Hågensen. 15.10.91 Mappe: 714 – fagopplæring, lærlingsordninger og yrkesutdanning 1991. NHO, arkiv.

³⁴² Brev til NHO om møte med Gudmund Hernes 15.10.1991. Mappe: 714 – fagopplæring, lærlingsordninger og yrkesutdanning 1991. NHO, arkiv.

³⁴³ Brev fra Skønberg om gjennombrudd i forhandlingene om ny lærlingordning. 05.11.1991. Mappe: 714- fagopplæring, lærlingordninger og yrkesutdanning 1991. NHO, arkiv.

³⁴⁴ Orientering om fremdrift i forhandlingene om handlingsplan for fag- og yrkesopplæring.04.12.1991 Mappe: 714 – fagopplæring, lærlingordning og yrkesutdanning. NHO, arkiv.

³⁴⁵ Enighet mellom NHO/LO om Handlingsplan 06.12.1991. Mappe: 714 - fagopplæring, lærlingordning og yrkesutdanning. NHO, arkiv.

³⁴⁶ Samtale med Kjell Grue 26.02. 2013.

³⁴⁷ Handlingsplan for etablering av et nytt system for fag- og yrkesopplæring 31.01.1992. Mappe: 714 – fagopplæring, lærlingsordninger og yrkesutdanning 1991. NHO, arkiv.

sørge for at majoriteten av alle kvalifiserte søkere fikk lærlingplass. Ansvaret for å få plass lærlingplasser lå imidlertid både hos det offentlige og det private næringslivet. Offentlig sektor bidro på dette tidspunktet med kun én lærling per kommune.³⁴⁸ Innenfor NHO og LO-området hadde partene på lands- og forbundsnivå ansvaret for å bidra til at bedriftene etablerte et tilstrekkelig antall lærlingplasser. En forutsetning for å nå målet om antall lærlingplasser var innføringen av den såkalte 2+2-modellen for oppbyggingen av fag- og yrkesopplæring.³⁴⁹ Den innebar at lærlingene først skulle tilbringe to år i skole for deretter å gå ut i bedrift for lære i to år. Etter de to årene i bedrift skulle lærlingen gå opp i en fag-/svenneprøve, og således få formell kompetanse som fagarbeider. Og det ble i Handlingsplanen lagt opp til en ny økonomisk modell for finansiering av fag- og yrkesopplæring.³⁵⁰ Den var todelt og innebar et løft fra både staten og næringslivet selv. De to årene med opplæring i skolen skulle bli finansiert av det offentlige, og i de to påfølgende årene med lære i bedrift skulle kostnadene deles i to. LO/NHO foreslo at det skulle ytes et grunntilskudd til bedriftene fra staten for det første året i opplæring ute i bedrift; et tilskudd som tilsvarte kostnaden for en tilsvarende elevplass i videregående skole.

Dette året skulle regnes som opplæringstid. Det andre året i lære skulle regnes som verdiskapningstid, og lærlingen skulle få lønn fra bedriften etter en egen tariff for lærlinger.³⁵¹ I forhandlingene om Handlingsplanen hadde det vært splid mellom LO og NHO på nettopp dette punktet. LO ønsket en modell der det var en 75/25 prosents oppdeling mellom opplæringstid og verdiskapningstid.³⁵² NHO satte imidlertid deres modell med 50/50 prosents oppdeling mellom opplæring og verdiskapning som et absolutt krav, og det ble derfor også en del av den endelige modellen som ble skissert i Handlingsplanen.³⁵³ Finansieringen av lærlingene i 2+2-modellen ville ifølge partene på langt nær dekke de reelle utgiftene for den enkelte bedrift som tok inn lærlinger. For å fordele den økonomiske belastningen foreslo NHO og LO i Handlingsplanen opprettelsen av en solidarisk finansieringsordning som skulle få navnet «Arbeidsgivernes refusjonsordning for fag- og yrkesopplæring» (AR). Refusjonsordningen innebar at arbeidsgivere i både privat og offentlig sektor ble pålagt en

---

³⁴⁸ Lars Sæthre, "NHO og LO med krav til myndighetene: gi plass til lærlinger," *Aftenposten Morgen*, 19.03.1993 s.6.

³⁴⁹ Helge Halvorsen (NHO-seksjon kompetanse), i samtale med Bertelsen 03.09.2012.

³⁵⁰ Brev fra LO og NHO til Stortingets Kirke- og undervisningskomité om finansieringen av fag- og yrkesopplæring. 22.05.1992. Mappe: *Yrkesutdanning 1992*. NHO, arkiv.

³⁵¹ Handlingsplan for etableringen av et nytt system for fag- og yrkesopplæring 31.01.1992. Mappe: 714 *fagopplæring, lærlingordninger og yrkesutdanning 1991*. NHO, arkiv.

³⁵² Ukjent, "Håp for Lærlinger," *Nordlys*, 04.12 1991. s. 9

³⁵³ Samtale med Helge Halvorsen 03.09. 2012.

avgift som gikk inn i et eget fond. Hver bedrift som tok inn lærlinger skulle da få kompensasjon fra fondet i tillegg til tilskuddet fra staten.³⁵⁴ Man håpet også at dette ville bidra til at en unngikk «gratispassasjerer», det vil si bedrifter som ikke ville ta inn lærlinger grunnet den økonomiske belastningen. Yngve Hågensen forteller:

«NHO hadde veldig dårlig erfaring med bedrifter som neglisjerte hele kravet til lærlingeplasser. Disse bedriftene ventet gjerne til lærlingene hadde tatt fagbrev, og deretter tilbød de dem jobber som gjerne var bedre betalt enn jobbene hos bedriftene hvor de hadde gått opplæring».³⁵⁵

Håpet var at den solidariske skattleggingen skulle gjøre det ytterligere attraktivt å ta inn lærlinger for bedriftene. I Felleserklæringen hadde kvalitetssikring av fag- og yrkesopplæringen stått sentralt, og dette fikk også en sentral posisjon i Handlingsplanen. Dette var som et ledd i å utvikle en fag- og yrkesopplæringsmodell som skulle holde høy kvalitet. Ifølge NHO/LO var det en risiko for at et kvantitativt løft i lærlingplasser ville svekke kvaliteten på opplæringen ute i bedrift. Derfor mente de at det ville bli behov for utdannede instruktører i bedriftene og etablering av et system som fulgte opp eleven/lærlingen fra eleven begynte i videregående skole og til fag- eller svenneprøven var avlagt. Karl Glad anbefalte i et brev til departementet at kvalitetssikringssystemet skulle være direkte knyttet opp mot Arbeidsgivernes refusjonsordning. Bedrifter som ga opplæring av høy kvalitet kunne få et større tilskudd fra ordningen.³⁵⁶ En slik ordning ville gi bedriftene incentiv til å holde høy kvalitet på opplæringen som ble gitt. NHO/LO foreslo at det ble nedsatt en arbeidsgruppe våren 1992, med representanter fra arbeidslivets parter og departementet. Målet skulle være å få på plass refusjonsordningen og et kvalitetssikringssystem.³⁵⁷

Et siste viktig punkt for NHO/LO var at arbeidslivets parter skulle ha flertall i opplæringsrådene. Disse rådene lå under Rådet for fagopplæring i arbeidslivet, og de hadde ansvar for utredning av læreplaner for lærlingene frem til de tok fagbrev. Læreplanene skisserte i detalj hvilken kompetanse en ventet at elevene skulle ha når de gikk opp til fag-/svenneprøven. Begrunnelsen for at arbeidslivets parter skulle ha flertall i rådene, var at det var arbeidslivets behov som måtte definere målene for yrkesutdanning.

---

³⁵⁴ Handlingsplan for etableringen av et nytt system for fag- og yrkesopplæring 31.01.1992. Mappe: 714 fagopplæring, lærlingordninger og yrkesutdanning 1991. NHO, arkiv.

³⁵⁵ Yngve Hågensen (leder i LO 1989-2001), i samtale med Bertelsen, 21.01.2013.

³⁵⁶ Brev fra Skønberg til ledelsen i NHO om gjennombrudd i forhandlingene om ny lærlingordning. 05.11.1991. Mappe: 714- fagopplæring, lærlingordninger og yrkesutdanning 1991. NHO, arkiv.

³⁵⁷ Ibid.

St meld. nr. 33 (1991-92) - Veien til Reform 94

På nyåret 1992 ble Stortingsmelding nr. 33 (1991-1992), «Kunnskap og kyndighet: Om visse sider ved videregående opplæring», gitt til Stortingets Kirke-, undervisnings og forskningskomité. Stortingsmelding nr. 33 var meldingen som konkretiserte den kommende Reform 94. Alle forutsetningene for innholdet i stortingsmeldingen var satt i foregående stortingsmeldinger og offentlige utredninger. Blegen-utvalgets utredning fra ett år tidligere var det mest sentrale av grunnlagsdokumentene, men også Felleserklæringen fra NHO/LO var sentral for meldingens konklusjoner. I «Kunnskap og kyndighet» ble det skissert en innholds-, struktur- og rettighetsform. I meldingen var det to ulike forhold som skulle balanseres.

På den ene siden skulle norsk videregående opplæring bygge på det faglige, pedagogiske og verdimessige fundamentet som var lagt for elevene i grunnskolen. På den andre siden skulle videregående opplæring legge et fundament for videre opptak til høyere utdanning og til deltakelse i arbeidslivet. Det var derfor et uttalt «behov for tette koblinger til høgre utdanning, arbeidslivets parter og et våkent blikk for næringslivets kortsiktige og langsiktige kompetansebehov».³⁵⁸ Reform 94 var også en rettighetsreform. Stortinget hadde i 1975 gitt sin tilslutning til at elever som hadde gått gjennom niårig grunnskole skulle få muligheten til å starte på en frivillig treårig videregående skole.³⁵⁹

Tjue år senere anbefalte «Kunnskap og kyndighet» å gi alle mellom 16 og 19 år som hadde fullført ungdomsskolen lovfestet rett til treårig videregående utdanning, fra og med skoleåret 1994/1995. All videregående opplæring skulle lede frem til studiekompetanse eller fagbrev. En ønsket å redusere antallet grunnkurs i skolen fra 109 til ni.³⁶⁰ De ni nye grunnkursene skulle ha bred dekning av ulike fagområder, og de ble inndelt i allmenne og merkantile fagområder, byggfag, industriell produksjon, næringsmiddelfag, naturbruk, formingsfag, helsefag, elektrofag og håndverksfag. Ideen bak var at ungdommene etter reformene kunne utsette sitt yrkesvalg, og kunne benytte de første to årene i videregående skole til å ta en endelig avgjørelse. Skulle en ha valgt feil ville man ha mulighet til å gå over på et annet grunnkurs, uten å måtte starte fra begynnelsen.³⁶¹ Det var en løsning NHO og LO ikke var fornøyd med. NHO og LO var at opptatt av at yrkesutdanning skulle få et innhold som sikret

---

³⁵⁸ Kirke- utdannings- og forskningsdepartementet, «Kunnskap og kyndighet. Om visse sider ved videregående opplæring,» i St.meld.nr. 33 (1991-1992) (Oslo: Departementet, 1992), s. 6

³⁵⁹ Jon Hustad, "Kunnskapsløysa før og no," *Dag og tid*, 07.12 2007, <http://old.dagotid.no/nyhet.cfm?nyhetid=1189>

³⁶⁰ St.meld.nr. 33 (1991-1992) s. 8

³⁶¹ Ibid s. 34

elevene en faglig tilknytning til fagene allerede fra første år.³⁶² Innføring av ni mer generelle grunnkurs ville ikke sikre dette. Årsaken var at lærlingene innenfor grunnkursene ikke vil få spesifikk kompetanse rettet mot sitt fagfelt. Læretiden måtte i verste fall forlenges, og den enkelte bedrift som tok inn en lærling ville få en økonomisk belastning.³⁶³ Organisasjonene skulle imidlertid ikke få gehør, verken hos Kirke- og undervisningskomiteen eller departementet.

Handlingsplanen og Stortingsmelding 33

I tråd med NHO/LOs Handlingsplan anbefalte departementet 2+2-modellen for fag- og yrkesopplæringen. Elevene/lærlingene skulle tilbringe to år i skole før de gikk ut to år i lære. Staten skulle finansiere driftsutgiftene for det første året ute i opplæring.³⁶⁴ Dette var oppbyggingen som departementet håpet skulle bidra til at næringslivets mål om å stille til rådighet 20 000 lære plasser lyktes. Og skulle ikke næringslivet klare å stille tilstrekkelig med lærlingplasser til disposisjon, fikk fylkeskommunen i tråd med den lovfestede retten til treårig utdanning ansvar for å opprette klasser til de elevene som ikke fikk opplæringsplass. Departementet understreket imidlertid at en håpet at arbeidslivet ville klare å stille til rådighet tilstrekkelig antall lærlingplasser slik at en kunne unngå dette.³⁶⁵ Departementet slo også fast at det var arbeidslivets parter som skulle ha flertall i opplæringsrådene.

Dette ga arbeidslivets parter kontroll over opplæringsplanene og således den kompetansen en ventet at lærlingene skulle ha med seg ut i arbeidslivet.³⁶⁶ Med utgangspunkt i Handlingsplanen hadde NHO og LO da fått igjennom sin 2+2-modell for fag- og yrkesopplæring, og målet om flertall for arbeidslivets parter i opplæringsrådene. Det var imidlertid to sentrale punkter fra Handlingsplanen som ikke ble fulgt opp av departementet. Stortingsmeldingen tok ikke for seg Arbeidsgivernes refusjonsordning (AR), som for NHO og LO sto sentralt for å finansiere den fremtidige fag- og yrkesopplæringsmodellen. De fikk heller ikke gjennomslag for forslaget om et kvalitetssikringssystem. Blegen-utvalget hadde anbefalt et system med opplæring av instruktører og utvikling av et evaluering- og

---

³⁶² Pressemelding fra NHO og LO i forbindelse med St. meld. Nr. 33. 10.06.1992 Mappe: *Yrkesutdanning 1992* NHO, arkiv.

³⁶³ Handlingsplan for etableringen av et nytt system for fag- og yrkesopplæring 31.01.1992. Mappe: 714 *fagopplæring, lærlingordninger og yrkesutdanning 1991*. NHO, arkiv.

³⁶⁴ St. meld. nr. 33 (1991-1992), s. 40

³⁶⁵ Ibid. s. 40

³⁶⁶ Ibid. s. 40

informasjonssystem.³⁶⁷ Utvalget anså det som vanskelig å sikre at opplæringen holdt et høyt nivå hvis departementet ikke hadde kunnskap om hva som faktisk skjedde i skolen. I motsetning til Blegen-utvalget la ikke Stortingsmelding nr. 33 vekt på en kvalitetssikring av fag- og yrkesopplæringen.³⁶⁸ Det var spesielt disse to punktene som førte til stor frustrasjon i NHO og LO. Kort tid før meldingen ble gitt til Kirke- og undervisningskomiteen orienterte Gudmund Hernes Jan Løkken og Dag Johnsen fra LO om hovedinnholdet i stortingsmeldingen. I etterkant av møtet skrev de to en orientering til næringspolitisk avdeling i LO, og de uttrykte sterk bekymring over at meldingen stred mot sentrale deler av LO og NHOs handlingsplan for fag- og yrkesopplæring.³⁶⁹ De var av den oppfatning at dersom ikke meldingen ble endret på blant annet disse sentrale punktene, «ville LO og NHOs handlingsplan komme i fare.»³⁷⁰ I et brev adressert til Gudmund Hernes den 1. juli 1992 skrev Sven Erik Skønberg fra NHO og Tor Andersen fra LO at behovet for samarbeid med næringslivets parter ble understreket både i stortingsmeldingen og i innstillingen.

De skrev også at det var «en forutsetning for dette samarbeidet at vi reelt blir tatt med på råd». ³⁷¹ Organisasjonene var kritisk til at reformarbeidet gikk raskt, og at de to organisasjonene fikk lite informasjon i prosessen.³⁷² Skønberg og Andersen anbefalte at arbeidet med utredning av arbeidsgivernes refusjonsordning og et kvalitetssikringssystem måtte komme i gang over sommeren. NHO og LO hadde høsten 1991 lyktes med å konkretisere løftene sine fra Felleserklæringen. Dette fikk da også anerkjennelse i Kirke- og undervisningskomiteen. At partene hadde kommet til enighet om en felles Handlingsplan i overensstemmelse med løftene fra Felleserklæringen, gjorde at flertallet i komiteen var av den oppfatning at partenes videre medvirkning og oppfølging ville være avgjørende for yrkesopplæring og fagopplæringen i Norge i årene framover.³⁷³ I partenes videre engasjement sto oppfølgingen av Arbeidsgivernes refusjonsordning og kvalitetssikring sentralt.

---

³⁶⁷ Blegen (1991) s. 22

³⁶⁸ St. meld. nr. 33 (1991-1992). s. 40

³⁶⁹ Brev til næringspolitisk avdeling i LO om utkastet til St. meld. nr. 33. 18.02.1992. Mappe: 670.20
videregående skoler. LO, arkiv.

³⁷⁰ Ibid.

³⁷¹ LO og NHO i brev til Gudmund Hernes om arbeidslivets medvirkning i reformarbeidet 01.07.1992. Mappe: 670.20 - *Videregående Skoler*. LO, arkiv.

³⁷² Ibid.

³⁷³ Kirke- og undervisningskomiteen «Innst. S. nr. 200», (1991-92) s. 18

8 NHO og LOs videre arbeid mot Reform 94

Trine Deichmann-Sørensen skriver i sitt bidrag til evalueringen av Reform 94, som ble gjort av Arbeidsforskningsinstituttet, at et kjennetegn på prosessen frem mot 1994 var forhandlingsformen. I et intervju forklarte representanter for NHO og LO at det pågikk en skjult dialog hele tiden mellom partene. Det var mange interne møter, telefonkontakt og såkalte «ikke-møter» mellom Hernes, NHO og LO.³⁷⁴ Deichmann-Sørensen skriver at representanter fra øvrige parter eller lærerorganisasjoner ikke var representert i denne dialogen.³⁷⁵ Helge Halvorsen, Karl Glad, Yngve Hågensen og Sven Erik Skønberg forteller alle om slike møter mellom kun Hernes, Glad og Hågensen, og at det ble gjort en rekke politiske avklaringer på slike møter.³⁷⁶ De skriftlige kildene i NHO, LO og Kunnskapsdepartementet fra perioden sommeren 1992-1994 er begrensede. Jeg vil i dette kapittelet viderefølge noen generelle linjer som avtegner seg i NHOs engasjement fra sommeren 1992 og frem mot høsten 1994. Ut fra det begrensede kildematerialet som er tilgjengelig, vil jeg argumentere for at det hovedsakelig var tre områder NHO arbeidet videre med i forbindelse med realiseringen av Reform 94. Det var kvalitetssikring, finansiering av fag- og yrkesopplæringen og arbeidet med å skaffe til veie et tilstrekkelig antall læreplasser fra høsten 1996. Jeg vil avslutningsvis gi noe plass til en omtale av de større evalueringene av reformen som kom de påfølgende årene.

Arbeidsgivernes refusjonsordning

NHO og LO skulle, etter at Stortingsmelding nr. 33 (1991-1992) «Kunnskap og kyndighet» ble gitt til stortingskomiteen, arbeide for at komiteen tok forslaget om Arbeidsgivernes refusjonsordning på alvor. Målsetningen om å nå et økt antall lærlingplasser kunne ikke påtvinges medlemsbedriftene i NHO eller det offentlige. Et sentralt virkemiddel for å kunne nå målet om økt antall lærlingplasser var derfor å gi bedriftene gode økonomiske vilkår for å ta inn lærlinger. NHO/LO mente at Arbeidsgivernes refusjonsordning ville subsidiere bedriftene og gjøre det mer attraktivt å opprette lærlingplasser. NHO/LO var derfor bekymret

---

³⁷⁴ Rune Kvalsund, Trine Deichman-Sørensen, og Per Olaf Aamodt, *Videregående Opplæring - Ved En Skilleveg?* (Oslo: Pensumtjeneste, 2003), s. 358

³⁷⁵ Ibid s. 358

³⁷⁶ Intervjuer med Helge Halvorsen, Karl Glad, Yngve Hågensen og Sven Erik Skønberg.

for at Stortingsmelding nr. 33 ikke omtalte opprettelsen av en slik ordning.³⁷⁷ Kort tid etter at stortingsmeldingen ble gitt til komiteen, tok NHO og LO kontakt med Kirke-, undervisnings- og forskningsdepartementet. Målet var å få departementet til å ta stilling til ordningen, men departementet ga beskjed om at de ville avvente komiteens innstilling.³⁷⁸ NHO og LO tok derfor kontakt med Kirke-, undervisnings- og forskningskomiteen som på dette tidspunktet behandlet stortingsmeldingen, og de anmodet komiteen om å medvirke til at ordningen ble etablert raskt.³⁷⁹

Komiteen tok forslaget opp med statsråd Gudmund Hernes. Han ga komiteen beskjed om at han ikke så det som det offentliges ansvar å få på plass modellen. Det var først og fremst næringslivets ansvar, mente Hernes.³⁸⁰ I den grad det offentlige skulle finansiere en slik ordning, måtte eventuelle bevilgninger forelegges Stortinget ved ordinære budsjettforhandlinger. Det var tydelig at departementet mente at tilskuddet som bedriftene fikk for første år i opplæring burde være tilstrekkelig støtte fra det offentlige. I den endelige komitéinnstillingen stilte på sin side Kirke- og undervisningskomiteen seg positive til forslaget fra LO og NHO, og flertallet i komiteen anbefalte departementet å utrede hvorvidt en kunne bidra til en refusjonsordning som ikke ville belaste offentlige budsjetter.³⁸¹

Først den 7. desember 1992 tok Hernes og departementet initiativ til å utrede forslaget om Arbeidsgivernes refusjonsordning. Departementet tok kontakt med NHO, LO, Kommunenes Sentralforbund og Finansdepartementet, og nedsatte en arbeidsgruppe for å utrede ordningen.³⁸² Arbeidsgruppens utredning kom sent i gang våren 1993, men i mai 1993 gikk arbeidsgruppen i oppløsning grunnet manglende avklaringer fra Hernes og departementets side.³⁸³ Til tross for at gruppen gikk i oppløsning tok NHO og LO høsten 1993 kontakt med Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet og statsminister Gro Harlem Brundtland. De

---

³⁷⁷ Brev til næringspolitisk avdeling i LO om utkastet til St. meld. nr. 33. 18.02.1992. Mappe: 670.20 *videregående Skoler*. LO, arkiv.

³⁷⁸ Brev fra LO til NHO om Arbeidsgivernes Refusjonsordning 17.03.1992. Mappe: *Yrkesutdanning 1992*, NHO, arkiv.

³⁷⁹ Brev til Kirke og undervisningskomiteen fra NHO og LO om "Finansiering Av Fag- Og Yrkesopplæring" 22.05.1992. Mappe: *Yrkesutdanning 1992*, NHO, arkiv.

³⁸⁰ Hernes sitt svar til Kirke og undervisningskomiteens spørsmål om arbeidsgivernes refusjonsordning. 30.04.1992. Ligger i høringsuttalelsene til St. meld. nr. 33 (1991-1992) i Kunnskapsdepartementets arkiv, Oslo.

³⁸¹ Kirke-, undervisnings og forskningskomiteen, Innst. S. nr. 200. (1991-92) s. 18

³⁸² Brev til LO, NHO, KS og Finansdepartementet om nedsettelse av arbeidsgruppe 07.12.1992, Mappe: *Fagopplæring Lærlingordninger Yrkesutdanninger 1991*, NHO, arkiv.

³⁸³ Brev til administrasjonen fra næringspolitisk avdeling om arbeidsgivernes refusjonsordning 27.10.1993. Mappe: 673.00 - *Handlingsplan for Fag- Og Yrkesopplæring* LO, arkiv.

forsøkte å få med refusjonsordningen i statsbudsjettet.³⁸⁴ Den endelige avklaringen av spørsmålet kom i budsjettforhandlingene i november 1993. I behandlingen av bevilgninger på statsbudsjettet for Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet for 1994 var regjeringen tydelige, og Næringsminister Jens Stoltenberg slo fast at det var næringslivets ansvar å få på plass refusjonsordningen.³⁸⁵ NHO og LO gikk aldri til skrittet å alene forsøke å realisere Arbeidsgivernes refusjonsordning. Arbeidsgivernes refusjonsordning fra NHO og LO sin Handlingsplan ble derved aldri realisert, og finansieringsordningen ble slik den var forespeilet i Stortingsmelding nr. 33 «Kunnskap og kyndighet». Bedrifter som tok inn lærlinger skulle det første året i opplæring få tilskudd lik hva en tilsvarende elevplass kostet i den videregående skolen. Det påfølgende året fikk lærlingene lønn etter en egen lærling-tariff som var progressiv. I første halvdel av verdiskapningsåret fikk lærlingen 30% av lønnen til en nyutdannet fagarbeider, 40% det andre halvåret og slik steg det videre til lærlingen tok fagbrev. Det offentlige skulle i tillegg gi et såkalt kvalitetsforbedringstilskudd som sa at hvis lærlingen besto fag- eller svenneprøven, så fikk bedriften et kvalitetsforbedringstilskudd på 7500 kroner per år. Tilskuddet skulle brukes til nærmere spesifiserte tiltak for å bedre kvaliteten i opplæringen, for eksempel til etterutdanning av instruktører.³⁸⁶

Kvalitetssikring av utdanningen

Høsten 1992 startet opplæringsrådene arbeidet med å utrede læreplaner for fag- og yrkesopplæringen som skulle være på plass innen august 1993.³⁸⁷ Her skulle landsforeningene i NHO stå sentralt, og i oktober 1992 ble det oppnevnt representanter fra en rekke av de ulike landsforeningene til hvert fagfelt.³⁸⁸ Planene ble fortløpende utredet i løpet av 1993 og godkjent av departementet for bruk i skolen i løpet av 1993. Lærerplanene skisserte kun hvilken kompetanse en ønsket at lærlingene skulle ha med seg når man gikk opp til fagprøven. Læreplanene hadde ingen konkretisering av alle mål og momenter og hvordan det skulle legges til rette for en detaljert planlegging og gjennomføring av opplæringen ute i

---

³⁸⁴ Brev til administrasjonen fra næringspolitisk avdeling om arbeidsgivernes refusjonsordning 27.10.1993. Mappe: 673.00 - *Handlingsplan for Fag- Og Yrkesopplæring* LO, arkiv.

³⁸⁵ "Innstilling Fra Kirke-, Utdannings- Og Forskningskomiteen om bevilgninger på statsbudsjettet for 1994 (Budsjett-Innst. S. Nr. 12, Jf, St. Prp. Nr. 1 " (1993). side. 967

³⁸⁶ Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet, *Din lærling i dag - fagarbeider i morgen: fagopplæring i arbeidslivet etter Reform '94*, (Oslo:Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet, 1995). s. 12

³⁸⁷ Informasjon til landsforeninger om arbeidet med å utvikle nye fagspesifikke læreplaner, 15.10.1992. Mappe: 714 – *fagopplæring, lærlingordninger og yrkesutdanning*. NHO, arkiv.

³⁸⁸ Ibid.

bedriftene. En hadde heller ingen mulighet til å hente informasjon på hvorvidt målene en satte seg i læreplanene faktisk ble oppfylt.

Målstyringsmodellen forutsatte, ifølge NHO og LO, at en utviklet et system for vurdering og resultatoppfølging av den opplæringen som ble gitt i skolen.³⁸⁹ På en slik måte kunne en se hvorvidt man klarte å realisere de målene en satte seg for den fremtidige reformen. Grunnlaget for å sikre kvaliteten var resultatdokumentasjon som måtte ligge til grunn for eventuelt å iverksette korrigerende tiltak i utdanningspolitikken. Stortingsmelding nr. 37 (1990-1991) satte seg som mål å innføre målstyring, og der ble det slått fast at oppfølging og resultatvurdering av aktiviteten ned på skolenivå var en viktig del av styringen.³⁹⁰

I «Kunnskap og kyndighet» fikk et slikt system liten plass, og det ble ikke gitt noen konkrete løfter om når departementet skulle starte med en eventuell utredning av ordningen.³⁹¹ Det var ikke interesse fra departementet for å realisere et slikt kvalitetssikringsprosjekt. Ekspedisjonssjef Ole Briseid i departementet forteller at en heller ville støtte seg til forskningsprosjekter som skulle evaluere reformen og vellykketheten av den underveis, og på den måten sikre kvaliteten.³⁹² Men det var fra arbeidslivet at dette initiativet tok form.

I september 1992 fortalte LO-sekretær Per Gunnar Olsen i sin tale på Yrkesopplæringsnemndenes landskonferanse i Kirkenes at det ville være sentralt å få på plass et kvalitetssikringssystem for fag- og yrkesopplæringen. Med den raske oppbyggingen av læreplasser i årene som fulgte, var det en risiko for at det kunne gå utover kvaliteten på fag- og yrkesopplæring. Olsen fortalte forsamlingen at NHO og LO var i ferd med å starte opp et kvalitetssikringsprosjekt.³⁹³ Initiativet om kvalitetssikring kom fra NHO/LO, i en allianse med Skolenes Landsforbund og Faglærerlaget.³⁹⁴ I september startet prosjektet «Totalkvalitet i fag- og yrkesopplæringen». Prosjektet ble ledet av en styringsgruppe på åtte medlemmer, der majoriteten representerte LO og NHO. Helge Halvorsen fra NHO var engasjert som prosjektsekretær for en periode på ett år.³⁹⁵ Målet for gruppen var at når reformen skulle tre i

---

³⁸⁹ NHO - seksjon kompetanse, Kunnskapens Pris - hovedtrekk ved ressursbruken i det offentlige utdanningssystemet på åttitallet (Oslo: NHO, 1990) s. 7

³⁹⁰ St. meld. nr. 37 (1990-1991). s. 15

³⁹¹ St. meld. nr. 33 (1991-1992). s. 40

³⁹² Samtale med Ole Briseid 11.02.2013.

³⁹³ Per Gunnar Olsen tale på Yrkesopplæringsnemndenes landskonferanse 09.09.1992 Mappe: 679.01 *LOs forum for utdanningspolitikk*. LO, arkiv.

³⁹⁴ Prosjekt for utvikling av kvalitetssikringssystem i fag- og yrkesopplæring 04.09.1992. *Mappe 670.20 videregående skoler*. LO, arkiv.

³⁹⁵ *Ibid.*

kraft høsten 1994, skulle en ha formulerte kvalitetsmål og hevet kompetanse i alle ledd knyttet til fagopplæringen.³⁹⁶ I mai 1993 fremla prosjektet, i regi av NHO, LO, Norsk Faglærerlag og Skolenes Landsforbund, de foreløpige konklusjonene på et arrangement på Teknisk Museum. Det var påmeldt 150 deltakere fra LO/NHO, bransjer, fylker, departementet og skoler.³⁹⁷ Konferansens budskap var at ved å nært tredoble antallet læreplasser til dagens antall, ville det stille krav til tiltak som kunne møte kravene til å ivareta kvalitet. Sentralt i dette arbeidet sto utviklingen av en kvalitetshåndbok som skulle beskrive de ulike kravene og de nødvendige rammene for et godt fagopplæringssystem. Boka skulle være et viktig verktøy i forbindelse med planlegging, gjennomføring og vurdering av fagopplæringen. Alle lærlingene/elevene skulle føre en opplæringsbok. Det skulle være et verktøy for å dokumentere at de hadde gjennomgått de læremålene man skulle i løpet av lærlingtida. Opplæringsboka skulle også være dokumentasjon på at opplæringen var i samsvar med målene som var satt i læreplanene. NHO og LO forsøkte høsten 1992 å få departementet til å bidra til prosjektet, og etter invitasjon fra de to partene fikk departementet med en representant i prosjektet våren 1993. Men etter en forespørsel fra NHO og LO om støtte, ga departementet beskjed om at det ikke ville være med å finansiere prosjektet.³⁹⁸ Den 29. oktober ble fire omfattende rapporter som dekket en rekke ulike områder fra prosjektet gitt til departementet.³⁹⁹

Vinden skulle imidlertid snu. I Stortinget fikk «Totalkvalitet i fag- og yrkesopplæringsprosjektet» mye oppmerksomhet. Våren 1993 ble prosjektet nevnt i Innstilling O. nr. 80: «Om lov om endringer i lovene om videregående opplæring og fagopplæring» (1992-1993). Her kunne en lese at styringsgruppen for prosjektet hadde tatt kontakt med stortingskomiteen for å informere om arbeidet. Leder for komiteen Jon Lilletun uttalte:

«Partene har satt i gang et omfattende arbeid for å utvikle et system for kvalitetssikring. Dette arbeidet er i gang, med bred representasjon fra parter i den sentrale

---

³⁹⁶ Innkalling til møte i styringsgruppen «Kvalitetssikringsprosjekt av fagopplæringen». 01.10.1992. Mappe: *LO NHO kvalitetssikringsprosjekt totalkvalitet i fagopplæring og yrkesopplæringen*. Kunnskapsdepartementets, arkiv.

³⁹⁷ Markeringsdag for prosjektet «Totalkvalitet i fag og yrkesopplæring på Teknisk museum» 03.05.1993 Mappe: *LO NHO kvalitetssikringsprosjekt totalkvalitet i fagopplæring og yrkesopplæringen*. Kunnskapsdepartementets, arkiv.

³⁹⁸ Henvendelse Fra LO og NHO til departementet om deltakelse i styringsgruppen kvalitetssikringsprosjekt. Mappe: *LO NHO kvalitetssikringsprosjekt totalkvalitet i fagopplæring og yrkesopplæringen*. Kunnskapsdepartementets, arkiv.

³⁹⁹ Resultater fra kvalitetssikringsprosjekt av fagopplæringen fremlagt 22.10.1993. Mappe: *LO NHO kvalitetssikringsprosjekt totalkvalitet i fagopplæring og yrkesopplæringen*. Kunnskapsdepartementet, arkiv.

styringsgruppen. Det er vår oppfatning at dette prosjektet i kraft av sin faglige tyngde og bredde vil være en sentral faktor i arbeidet for å videreutvikle et nasjonalt system for kvalitetssikring».⁴⁰⁰

Dette satte ifølge Anders Folkestad press på Hernes for å etablere et system for kontinuerlig kvalitetssikring av utdanningen i hele den videregående skolen.⁴⁰¹ Med utgangspunkt i NHOs og LOs kvalitetssikringsprosjekt, og Stortingets anbefaling, startet Hovedutvalget for utdanning i Buskerud utviklingsprosjektet «elev-/lærlingbok» våren 1994.⁴⁰² NHO/LO sitt opprinnelige prosjekt var mer rettet mot fag- og yrkesopplæring, men det førte til press for at den samme modellen også skulle gjelde all videregående opplæring. Våren 1995 utredet en intern arbeidsgruppe i Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet bruken av opplæringsboka, og avgjørelsen ble tatt om at boka skulle brukes i alle yrkesfaglige studieretninger fra høsten 1996.⁴⁰³ Deretter skulle den fra høsten 1997 tas i bruk i samtlige studieretninger. Klarsignalet for innføringen av opplæringsboka ble ifølge Trine Deichmann-Sørensen, Jon Frode lov lovfeldt og Torunn Lauvdal gitt på et uformelt kveldsmøte der NHO og LO var til stede, men der ingen av lærerorganisasjonene var representert.⁴⁰⁴

Strategien for å skaffe til veie lærlingplasser

I februar 1993 var det enighet mellom LO og NHO om at en av de sakene som ville kreve mest innsats videre var Handlingsplanens målsetting om antallet nye lærlingkontrakter.⁴⁰⁵ Å få på plass nok lærlingplasser var et stort løft for fag- og yrkesopplæringen i Norge. På landsbasis skulle 1/3 av ungdomskullet få tilbud om opplæringsplass fra høsten 1996. I tillegg skulle næringslivet og det offentlige tilby opplæring til de over fylte 21 år. Det ville si en dobling i forhold til antall lærlingplasser som var tilgjengelig skoleåret 1992-1993.⁴⁰⁶ Innad i NHO og LO hadde en kommet frem til at dette innebar å måtte doble antall opplæringsplasser i nær sagt alle landets fylker. NHO og deres landsforeninger hadde kommet frem til at det var

---

⁴⁰⁰ Innstilling fra Kirke- og undervisningskomiteen «Om lov om endringer i lov av 21. Juni 1974 Nr. 55 om videregående opplæring og lov av 23. Mai 1980 Nr. 13 om fagopplæring i arbeidslivet (Oslo: Komiteen, 1993). s. 6

⁴⁰¹ Kaare Skagen, *Karakterboka: om karakterer og vurdering i ny skole* (Oslo: Universitetsforl., 1996). s. 105

⁴⁰² Ibid. s. 105

⁴⁰³ Ibid. s. 121

⁴⁰⁴ Rune Kvalsund, Trine Deichman-Sørensen, og Per Olaf Aamodt, *Videregående opplæring - ved en skilleveg?* (Oslo: Tano Aschehoug, 1999). s. 143

⁴⁰⁵ Brev til LO fra NHO om handlingsplan for etablering av nytt system for fag- og yrkesopplæring 03.02.1993. Mappe: 673.00 - handlingsplan for fag- og yrkesopplæring. LO, arkiv.

⁴⁰⁶ Notat til LO fra NHO om oppfølging av Handlingsplanens målsetting om antall nye lærekontrakter 03.02.1993 Mappe: 714 - Fagopplæring Lærlingordninger Yrkesopplæring. NHO, arkiv.

mulig å fremskaffe omtrent 14 000 av disse i det private næringsliv. Det ville imidlertid også kreve et kraftig løft fra offentlig sektor, som måtte skaffe til veie minst 6000 lærlingplasser.

Til tross for at partene allerede i januar 1992 var kommet til enighet om dette, så hadde ikke arbeidet frem til februar 1993 kommet langt. En årsak var at konkretiseringen av Reform 94 hadde tatt tid. Lovproposisjonen om Reform 94 gikk igjennom først et stykke ut på våren 1993.⁴⁰⁷

Våren 1993 tok derfor det sentrale NHO et grep for å få fortlgang i prosessen.⁴⁰⁸ I et møte i Drammen i mars 1993 var en rekke representanter fra NHOs fylkesforeninger samlet. En strategi for å nå målet med nok lærlingplasser var at det måtte etableres samarbeidsforum i hvert enkelt fylke der alle ulike parter var representert.⁴⁰⁹ Sentralt sto det å få formidlet informasjon til de som ville være den beste samarbeidspartneren, for å fremskaffe de opplæringsplassene som var nødvendig. Informasjonen skulle gis ut i regionale møter med bedriftene, hvor skolene og alle som hadde et ansvar for at reformen ble gjennomført var med. Alle landsforeningene måtte være aktive overfor sine medlemsbedrifter, om muligheter for opprettelse av opplæringsplasser det kommende året.⁴¹⁰ Kompetanseseksjonen i NHO hadde på dette tidspunktet etablert en referansegruppe og en arbeidsgruppe med hovedoppgave å planlegge og koordinere på tvers av fylkesgrensene. Det var tidlig klart at ingen bedrifter skulle tvinges til å ta inn lærlinger, og hver enkelt bedrift skulle også stå fritt til å velge hvilke lærlinger de ville ta inn. Kjell Grue i NHO-Seksjon kompetanse forteller:

«Vi brukte i all hovedsak informasjonskampanjer, da vi ikke hadde fullmakt til å pålegge noen å ta inn lærlinger. Vi brukte vår klassiske argumentasjon: Det var bedriftene som hadde behov for arbeidskraft, og de måtte derfor være med på å bære lasset».

I LO brukte man også en informasjonsstrategi. I LO-Aktuelt sitt store bilag om Reform 94 i 1993 oppfordret Per Gunnar Olsen hver registrerte lærlingbedrift i Norge til å ta inn en ekstra lærling. Det ville være umulig for LO sentralt å skaffe til veie 20 000 lærlingplasser. Derfor ville engasjement fra klubber og fagforeninger over hele landet være helt avgjørende. Olsen minnet om at det ikke var næringslivet som var de største synderne på dette området. Olsen

---

⁴⁰⁷ Kirke-, utdannings og forskningskomiteen, «Om lov om endringer i lov av 21. Juni 1974 Nr. 55 om videregående opplæring og lov av 23. mai 1980 Nr. 13 om fagopplæring i arbeidslivet». I Innst. O. nr. 80. (1992-1993)(Oslo: Stortinget, 1993).

⁴⁰⁸ Brev Fra LO Til NHO om Handlingsplan for etablering av nytt system for fag- og yrkesopplæring 09.02.1993 Mappe: 714 –fagopplæring, lærlingordninger og yrkesopplæring. NHO, arkiv.

⁴⁰⁹ Brev fra Kjell Sjølie til NHO representanter i Y-Nemndene og fylkesforeninger. 03.02.1993 Mappe: 714 – fagopplæring, lærlingordninger og yrkesopplæring, NHO, arkiv.

⁴¹⁰ Ibid.

skrev «Den offentlige sektoren har nesten ikke lærlinger i det hele tatt, samtidig som de røver fagfolk fra privat sektor».⁴¹¹ Fagsjef i NHO, Einar Røsåas, og skolesekretær i LO, Jan Løkken, gikk ut i Aftenposten og sa:

«Det er ikke tvil om at det offentlige må ta en langt større del av ansvaret hvis dette skal komme i havn. I dag bidrar ikke stat og kommune med mer enn gjennomsnittlig én lærling per kommune, og det er ingen tvil om at det offentlige kan ta unna langt flere. Det blir en katastrofe for Norge hvis den norske fagopplæringen blir så dårlig at norske bedrifter etter EØS velger å rekruttere utenlandsk arbeidskraft».⁴¹²

Dette skulle også understrekes av Kirke- og undervisningskomiteen. Det var også det offentliges ansvar å sørge for et tilstrekkelig antall lærlingplasser.⁴¹³ En sentral strategi fra både det offentlige og private var informasjonskampanjer. Høsten 1993 startet NHO kampanjen Volum 96, og NHO startet også sammen med LO og Kommunenes Sentralforbund en omfattende informasjonskampanje for å øke tilbudet av lærlingplasser.⁴¹⁴ Tilsvarende Handlingsplanen til LO og NHO ble det mellom partene i offentlig sektor inngått en intensjonsavtale om å fremskaffe totalt 5000 læreplasser i kommunesektoren.⁴¹⁵ Etter hvert som 1996 nærmet seg, viste det seg at arbeidet med å fremskaffe lærlingplasser i kommunene var vanskeligere enn antatt.⁴¹⁶ Da det første kullet gikk ut i lære, viste det seg at det fortsatt var nesten 6000 som sto uten lære plass.⁴¹⁷ Karl Glad, Yngve Hågensen og utdanningsminister Reidar Sandal gikk alle ut og oppfordret bedriftene til å opprette læreplasser. Til tross for kraftanstrengelser fra NHO lyktes man ikke med målsetningen, og fylkeskommunene måtte opprette nesten 285 nye skoleklasser for de elevene som ikke fikk tilbud om lærlingplass.⁴¹⁸

Evaluering av lærlingordningen og finansieringsmodellen

Våren 1997 kom Stortingsmelding nr. 22 (1996-1997), «Om lærlingsituasjonen», som evaluerte lærlingordningen etter det første inntaket høsten 1996. Det positive var at antall nye lærekontrakter hadde økt med 60 prosent, men til tross for økningen var det fortsatt mangel på

⁴¹¹ Per Gunnar Olsen, "Reform 94," *LO-aktuelt*, 01.09.1993.

⁴¹² Lars Sæthre, "NHO og LO med krav til myndighetene: gi plass til lærlinger," *Aftenposten morgen*, 19.03.1993. s. 6

⁴¹³ Kirke, utdannings- og forskningskomiteen, «Innstilling om bevilgninger på statsbudsjettet for 1994» i Budsjett-Innst. S. Nr. 12, Jf, St. Prp. Nr. 1(1993)(Oslo: Stortinget, 1993) s. 617

⁴¹⁴ Kirke, utdannings- og forskningsdepartementet «Om lærlingsituasjonen», i St. meld. nr. 23 (1996-97) (Oslo: Departementenes servicesenter, Informasjonsforvaltning, 1997). s. 11

⁴¹⁵ Blichfeldt et al (1996) s. 223

⁴¹⁶ Ibid. s. 224

⁴¹⁷ Lars Kluge, "Krever krafttak for flere lærlingeplasser", *Aftenposten morgen*, 07.09.1996. s. 3

⁴¹⁸ Lars Kluge, "285 nye klasser som nødløsning", *Aftenposten morgon* 16.10.1996. s. 3

læreplasser. Videre la departementet vekt på at mangelen på læreplasser kun gjaldt enkelte fag, og at det var elever som ikke fikk tilbud av geografiske årsaker.⁴¹⁹ Det var imidlertid faresignaler. Av de som ikke fikk tilbud om lærlingplass og heller fikk et opplæringstilbud ved en videregående skole, sa omtrent 30 prosent fra seg plassen. Disse falt da helt utenfor den videregående skolen.⁴²⁰ Året etter kom Stortingsmelding nr. 32 (1998-1999), «Videregående opplæring», som var den store evalueringen av Reform 94. De ulike forskningsmiljøene som ble engasjert i 1994 foretok en oppsummering av reformens fire første år.⁴²¹ Departementet presenterte reformen av fag- og yrkesopplæring som delvis vellykket. Antallet læreplasser hadde økt med mellom 60-70 prosent over de to årene, men det var fortsatt behov for flere, så en måtte fortsette samarbeidet med arbeidslivets parter.⁴²² Svein Michelsen, Håkon Høst og Jens Petter Gitlesen evaluerte i 1999 fag- og yrkesopplæringen i Reform 94. De konkluderte med at reformen hadde lyktes med å styrke 16-19-åringenes posisjon i overgangen mellom skole og lære. Og systemet hadde lyktes med å unngå avbrudd produsert av flaskehalser i utdanningssystemet, noe som var tilfelle før reformen for de yrkesfaglige studieretningene.⁴²³ Det var en ekspansjon på rundt 60 prosent i lærlingplasser sammenlignet med de to årene forut for reformen.

Men departementets konklusjon om økt antall lærlingplasser var ifølge forskningsgruppen misvisende. Hvis en tok i betraktning den økonomiske høykonjunkturen Norge gikk igjennom, og at det var en rekke nye fag som tidligere ikke var under fagopplæring med i statistikken, så var ikke økningen i lærlingplasser stor.⁴²⁴ Gruppen konkluderte med at fagopplæringens omfang og inntaket av lærlinger fortsatt fulgte konjunkturutviklingen. I et lengre perspektiv hadde fortsatt systemet de samme utfordringene i årene som fulgte. I handlingsplanen til kommunesektoren fra 1994 hadde en satt som ambisjon å stille til rådighet 5000 lærlingplasser per år. I 2001 stilte det offentlige imidlertid bare med omtrent 3300, og tallet sank frem mot 2006.⁴²⁵ I Handlingsplanen hadde LO og NHO arbeidet for å stille til rådighet omtrent 20 000 lærlingplasser. NHOs medlemsbedrifter stilte med omtrent 14 000

---

⁴¹⁹ Kirke, utdannings- og forskningsdepartementet «om lærlings situasjonen», i St. meld. nr. 23 (1996-97) (Oslo: Regjeringen, 1997) s. 11

⁴²⁰ Ibid. s. 16

⁴²¹ Kirke- utdannings- og forskningsdepartementet, " Videregående opplæring", i St. Meld. Nr. 32 (1998-99). (Oslo: Regjeringen, 1999) s. 9

⁴²² Ibid. s. 72

⁴²³ Kvalsund, Deichman-Sørensen, og Aamodt, *Videregående opplæring - Ved En Skilleveg?* (Oslo: pensumtjeneste, 2003) s. 43

⁴²⁴ Ibid. s. 43

⁴²⁵ Anna Hagen og Torgeir Nyen, *Læreplasser i kommunesektoren* (Oslo: Fafo, 2006). s. 21

lærlinger i 2001.⁴²⁶ Totalt tilbød næringslivet og det offentlige lærlingplasser til omtrent 60 prosent av kullet i 2001. Det neste var evaluering av finansieringsmodellen. NHO ga i 2001 FAFO i oppdrag å vurdere medlemsbedriftenes utgifter ved inntak av lærlinger. Fra arbeidsgiverhold ble det hevdet at bedriftene brukte like mye av egne midler som de fikk i tilskudd fra staten på hver enkelt lærling. FAFO konkluderte med at utgiftene var betraktelig større en tilskuddet.⁴²⁷ En FAFO-undersøkelse fra 2006, bestilt av Kommunenes Sentralforbund, konkluderte også med at utgiftene var betraktelig større en tilskuddet.⁴²⁸

I 2003 kom NOU 2003:16 «I første rekke. Forsterket kvalitet i en grunnopplæring for alle». Denne NOUen var med på å legge grunnlaget for «Kunnskapsløftet» i 2006, som var en reform av hele grunnskolen og videregående skole. «Kunnskapsløftet» videreførte modellen med fag- og yrkesopplæring fra Reform 94. Fortsatt lå Handlingsplanen og Felleserklæringen fra NHO og LO til grunn for den norske fag- og yrkesopplæringsmodellen.⁴²⁹

---

⁴²⁶ Torgeir Nyen, *NHOs kostnader til fagopplæring* (Oslo: FAFO, 2001). s. 9

⁴²⁷ Ibid.

⁴²⁸ Anna Hagen og Torgeir Nyen, *Læreplasser i kommunesektoren* (Oslo: Fafo, 2006). s. 30

⁴²⁹ Astrid Søggen, «I første rekke: forsterket kvalitet i en grunnopplæring for alle», i NOU 2003:16 (Oslo: Statens forvaltningstjeneste. Informasjonsforvaltning, 2003). s. 153

9 Konklusjon

I mitt innledningskapittel stilte jeg fire spørsmål: Hvorfor fikk utdanningssystemet en sentral rolle for næringslivet på dette tidspunktet? Hvilken strategi fulgte NHO for å vinne innflytelse i norsk utdanningspolitikk? Hvilke øvrige miljøer og aktører var sentrale i NHOs utdanningsengasjement? Hvilken innflytelse fikk organisasjonen på den politiske beslutningsprosessen som ledet frem til Reform 94?

Det var tidlig en klart formulert målsetning innad i ledelsen i NHO at næringslivets kompetansebehov og bedriftenes egen kompetansebehov skulle bli et av de viktigste arbeidsområder i årene fremover etter samlingen⁴³⁰ Vektleggingen av utdanningssystemet og kompetanse i forbindelse med samlingen gjenspeilte generelle trekk ved utviklingen i norsk utdanningspolitikk og utdanningstenkning i andre halvdel av 1980-tallet. Verdensøkonomien var i endring, og for å styrke konkurransevnen trengte norsk næringsliv kvalifisert arbeidskraft med kompetanse for å håndtere de framtidige utfordringene. Dette var utfordringer som Håndverkerforbundet, Norsk Arbeidsgiverforening og Norsk Industriforbund alle hadde felles, og NHO skulle over de neste årene engasjere seg tungt i utdanning- og kompetansepolitikk. Jeg vil argumentere for at det var fire sentrale milepæler i NHOs engasjement i norsk utdanningspolitikk i perioden fra 1988-1994.

Kompetanseprosjektet – den første milepælen

Den første milepælen var nedsettelsen av Kompetanseprosjektet våren 1988, hvis målsetning var å utrede NHO sin fremtidige kompetansepolitikk inn på 1990-tallet. Anbefalingene som prosjektet gav skulle bli fulgt over de neste årene, og linjene peker allerede her frem mot organisasjonen sine kjernesaker helt inn mot Reform 94. Det bevisstgjorde organisasjonen innad på utdanningssystemets viktighet, og ikke minst gjorde det tydelig at NHO aktet å bli en aktør i norsk utdanningspolitikk som talte næringslivets sak. Årskonferansen der Kompetanseprosjektet presenterte sine konklusjoner om behovet for reformer i utdanningssektoren synliggjør organisasjonens bevisste bruk av mediene for å vinne innpass for sine synspunkter. NHOs sine krav til reform skilte seg lite fra den generelle kritikken i

---

⁴³⁰ Egil Myklebust notat "Prosjektleder utpekt for NHO-prosjekt "Norsk næringslivs kompetansebehov frem mot århundreskiftet". 9. februar 1988. NHOs arkiv. Mappe NHO saksarkiv.

tiden rettet mot det norske utdanningssystemet, og organisasjonen hadde på dette tidspunktet heller ingen direkte kanaler for å vinne innflytelse med sine synspunkter, sammenlignet med de de skulle få senere i prosessen mot Reform 94. Våren 1988 frem mot sommeren 1989 kan mer ses som posisjoneringsfase, der en la grunnlaget for videre engasjement mer enn en fase der organisasjonen faktisk vant innflytelse. En ytterligere konkretisering av at NHO aktet å engasjere seg i norsk utdanningspolitikk var etableringen av NHO-seksjon kompetanse våren 1989. Enheten fikk ansvar for å forske på utdanningspolitikk, forskningspolitiske spørsmål og bedriftsintern kompetanseutvikling, og NHO fikk derfor intern kompetanse i sitt videre arbeid rettet mot det norske utdanningssystemet. Våren 1989 formulerte Seksjon-kompetanse en langsiktig strategi for hvilke områder NHO ønsket endringer og fikk godkjent strategiforslaget i ledelsen. Enheten anbefalte reformer innenfor fag- og yrkesopplæring og pekte på behovet for reorganiseringen av styringsmodellen for utdanningssektoren. Disse to saksområdene skulle NHO arbeide systematisk med frem mot 1994. Tidligere forskning har ikke sett på Kompetanseprosjektet eller NHO-seksjon kompetanse . Torstein Wille setter i sin hovedoppgave startpunktet for NHO sitt engasjement til 1991, noe som ikke stemmer, da startpunktet må ses med Kompetanseprosjektet våren 1988.

Felleserklæringen – den andre milepælen

Kunnskap om Kompetanseprosjektet og NHO–seksjon kompetanse gir et betraktelig mer utfyllende bilde av året 1990, et år som står som trolig er det mest sentrale i perioden 1988-1994. I oktober 1990 kom Felleserklæringen fra NHO og LO, som forpliktet arbeidslivets parter til å ta et stort ansvar for den kommende reformen av den norske videregående opplæringen. Både Kristin Tornes og Meidell Johanessen trekker frem Felleserklæringen mellom NHO og LO som et sentralt bakgrunnsdokument for Blegen-utvalgets konklusjoner, som igjen la plattformen for Reform 94. Mine funn støtter opp om viktigheten av Felleserklæringen for Blegen-utvalget sine konklusjoner. Felleserklæringen og bakgrunnen for den anser jeg som den andre milepælen i NHOs arbeid rettet mot norsk utdanningspolitikk.

Jeg har brakt til veie ny informasjon om bakgrunnen for samarbeidet og hvordan dette samarbeidet ble tvunget frem våren 1990. Jeg har vist hvordan samarbeidet mellom LO og NHO ble dannet våren 1990, og at NHO-Seksjon kompetanse og Ragnhild Sohlberg sto sentralt i dette arbeidet. Ragnhild Sohlberg som ledet den utøvende delen av Kompetanseprosjektet var NHOs representant i Blegen-utvalget. Det var NHO-seksjon –

kompetanse som fra NHOs side la grunnlaget for Felleserklæringen. Partene i arbeidslivet forpliktet seg i Felleserklæringen seg til å stille nok lærlingplasser til rådighet og i fellesskap ta sitt ansvar for fag- og yrkesopplæringen. Strategien var vellykket, og Blegen-utvalget ga arbeidslivet en sentral rolle i både utformingen av den fremtidige fag- og yrkesopplæringsmodellen og også i gjennomføringen av reformen, dette med bakgrunn i de forpliktelsene partene la opp til i Felleserklæringen. Denne milepælen er sentral for den videre utviklingen frem mot Reform 94, da den markerer starten på et samlet engasjement fra arbeidslivet i norsk utdanningspolitikk.

Den tredje milepælen – nye maktforhold

Jeg har vist at NHO også engasjerte seg tungt i Stortingsmelding nr. 37 (1990-1991): «Om organisering og styring av utdanningssektoren». Stortingsmeldingen lanserte målstyring for den norske utdanningssektoren. Jeg har vist at NHO og LO begge ble sterke pådrivere for å få innført målstyringsmodellen for den norske utdanningssektoren. Da målstyringsprinsippet ble vedtatt av Stortinget sommeren 1991, førte dette til en kraftig svekkelse av både lærerorganisasjonene og den pedagogiske profesjonens innflytelse på norsk utdanningspolitikk. Dette skjedde primært ved nedleggelsen av de sakkyndige rådene utenfor departementet. Lærerorganisasjonene og de tradisjonelle partene ble derfor gradvis mer passivisert i de videre forhandlingene om Reform 94. Målstyringsmodellen var effektiv for å bryte opp det tradisjonelle korporative systemet og de tradisjonelle samarbeidsformene. Spissformulert kan en si at departementet og statsråd gikk inn for målstyring for å kunne realisere de utdanningspolitiske målsetningene. I dette nye korporative systemet som oppsto fikk NHO og LO sentrale roller igjennom sine forpliktelser i Felleserklæringen, på bekostning av de tradisjonelle aktører.

Arbeidet med Stortingsmelding nr. 37 synliggjør en annen side ved NHOs utdanningspolitiske engasjement. Fra våren 1990 frem til våren 1991 utredet Seksjon – kompetanse de to rapportene «Kunnskapens pris» og «Kunnskap er makt». Rapportene var utarbeidet internt, og de viste at NHO hadde bygget opp intern kompetanse på saksområdet. Begge rapportene ble offentliggjort og brukt som en del av en mediestrategi rettet mot å synliggjøre NHOs synspunkter på svakhetene ved styringen og organiseringen av det norske utdanningssystemet. Både i Blegen-utvalget og Stortingsmelding nr. 37 hadde NHO-Seksjon kompetanse en sentral rolle, og dette viser hvordan den hadde vokst til å bli sentral i NHOs utdanningspolitiske engasjement. Fra våren 1989 der NHO formulerte krav om reformer av

det norske utdanningssystemet, var NHO våren 1991 sammen med LO blitt en sentral aktør i realiseringen av den fremtidige reformen.

Handlingsplanen - den fjerde milepælen

Felleserklæringen var i sin opprinnelige form en intensjonserklæring, og partene startet umiddelbart etter at den var ferdig forhandlingene om konkretiseringene av erklæringen. Den fjerde milepælen i NHOs engasjement i norsk utdanningspolitikk var Handlingsplanen mellom LO og NHO, der partene etter harde forhandlinger ga store forpliktelser, men også til dels stilte krav for videre medvirkning i realiseringen av reformen. Det mest sentrale punktet var at organisasjonene forpliktet seg til å stille til rådighet et tilstrekkelig antall lærlingplasser til hvert årskull. Dette punktet var en del av grunnmuren for den fremtidige reformen, og det satte NHO og LO i en sentral posisjon i realiseringen av en fremtidig reform av fag- og yrkesopplæringen. Organisasjonene lyktes i den endelige Reform 94 med å få gehør for deler av Handlingsplanen hovedmomenter. Handlingsplanens anbefaling om 2+2-modellen ble den endelige oppbyggingen av fag- og yrkesopplæringen som ble realisert med Reform 94. Et system for kvalitetssikring var også et initiativ fra arbeidslivets parter. Partene mislyktes imidlertid med å få på plass sin anbefalte finansieringsmodell for fag- og yrkesopplæring. Jeg har i denne oppgaven argumentert for at NHO ble en sentrale pådriver for hovedlinjene i Reform 94, og at organisasjonen også ble premissgiver for realiseringen av reformen. Jeg har vist hvordan dette initiativet startet i 1988 og vist hvordan det ble realisert frem mot Reform 94. Denne oppgaven var opprinnelig ment å handle om NHO sitt engasjement i norsk utdanningspolitikk, men har også handlet om LO sitt engasjement. For initiativet om endring av norsk utdanningspolitikk kom fra hele arbeidslivet. Et interessant videre forskningsprosjekt vil derfor være å se på LO sitt engasjement i norsk utdanningspolitikk.

10 Kilder og litteratur

Arkivmateriale

Arbeiderbevegelsens arkiv, Oslo.

- ARK-1006 Arbeiderpartiets stortingsgruppe, serie Ge boks 17.

Landsorganisasjonen i Norge, Oslo

- «670.01 - 670.13 - LO forum for Utd.politikk. skole og fagbevegelse.»
- «673.00 - Handlingsplan for fag- og yrkesopplæring.»
- «670-20-670.238 Videregående Skole.»
- «679.01 LOs forum for utdanningspolitikk»

Kunnskapsdepartementet, Oslo

- «Blegen-utvalget høringer»
- «Høringer til St. meld. Nr. 33 «Kunnskap og kyndighet. Om visse sider ved videregående opplæring, (1991-1992)»
- «LO NHO kvalitetssikringsprosjekt total kvalitet i fagopplæring og yrkesopplæringen.»

Næringslivets Hovedorganisasjon, Oslo

Arkivet er bygget opp av mapper, alle mappene ligger under NHO-saksarkiv 1989-1993.

- «Utdanning Opplæring Generelt»
- «456 Kompetanseprosjektet»
- «714 -Blegen-utvalget»
- «Fagopplæring lærlingeordninger yrkesutdanning.»

- «Yrkesutdanning 1992»
Stortingsarkivet, Oslo

- Høringsuttalelser til St. meld. Nr. 37 «Om organisering og styring av utdanningssektoren. (1990-91)

Muntlige kilder

Intervju med Gudmund Hernes, 30.01.2013, Oslo

Intervju med Karl Glad, 28.10.2012, Oslo

Intervju med Yngve Hågensen, 21.01.2013, Spydeberg

Intervju med Helge Halvorsen, 03.09.2012, Oslo

Intervju med Erik Nessheim, 15. 09.2012, Oslo

Intervju med Theo Koritzinsky, 01.09.2012, Oslo

Telefonintervju med Ragnhild Sohlberg, 18.02.2013.

Telefonintervju med Svein Sjøberg, 21.02.2013.

Telefonintervju med Kjell Grue, 26.02.2013.

Telefonintervju med Per Gunnar Olsen, 15.09.2013

Telefonintervju med Sven Erik Skønberg, 18.11.2012

Telefonintervju med Ole Briseid, 11.02.2013

Aviser

Aftenposten – kronologisk

Lederplass. "Skoledebatten NHO og kunnskapsbegrepet." *Aftenposten morgen*, 05.06 1991.

”Bedre faglig kvalitet og kunnskap." *Aftenposten*, 15.01 1985.

Andreassen, Thorleif. "Bondevik: revisjon av skolens innhold." *Aftenposten*, 19.08 1983.

Myklebost, Tone. "Vi får dårlig konkurransevne: naturfagene må inn i skolen " *Aftenposten Aften*, 13.11 1985. s. 19

Ukjent. "Tragikomisk Bondevik." *Aftenposten Aften*, 18.04 1986. s. 4

Wegner, Lars Christian. "NHO Kritikk Av Skolen." *Aftenposten Morgen*, 19.09 1990.

Wegner, Lars Christian. "NHO med sterk kritikk av skolen." *Aftenposten Morgen*, 20.09 1990. s. 15

Lederplass "NHO: - Skolen Uten Styring." *Aftenposten Aften* 14.03 1991. s. 2

Sæthre, Lars. "NHO Og LO med krav til myndighetene: Gi plass til lærlinger." *Aftenposten Morgen*, 19.03 1993. s. 6

Kluge, Lars. "Krever Krafftak for Flere Lærlinge plasser." *Aftenposten Morgen*, 07.09 1996. s. 3

Tessem, Liv Berit. "Vil Gi Ungdom Lovfestet Skolerett." *Aftenposten Morgen*, 1.02 1991.

Nordlys

Ukjent. "Håp for Lærlinger." *Nordlys*, 04.12 1991. s. 9

Norsk telegrambyrå

"Arbeiderpartiets Regjeringserklæring", 13.05 1986.

"Sjøberg: Bondevik førte Høyre og SP bak lyset.", 09.10 1986.

"Næringslivet med bredside mot norsk utdanning ", 03.01 1989.

"Kritisk søkelys på ressurbruken i skoleverket.", 19.09 1991.

"NHO-rapport med forslag om bedre opplæring", 1991.

Tidsskrift

Norsk Pedagogisk Tidsskrift

Norsk pedagogisk tidsskrift *Norsk Pedagogisk Tidsskrift* (Oslo: Universitetsforlaget, 1987, nr. 71), s. 243

LO-aktuelt

Per Gunnar Olsen, "Reform 94," *LO-aktuelt*, 01.09.1993. (alle utgaver finnes er tilgjengelig i LO sitt arkiv)

Kronikker

Eide, Kjell. "Ny eller gammel kurs for skolene? Dagens system gir et vidt spektrum." *Aftenposten*, 01.02 1989.

Sjøberg, Svein "Perspektiv skolen trenger ny kurs! ." *Aftenposten Morgen* 1989, s. 2.

Gudmund Hernes, "Kan man ha ambisjoner i Norge?," *Dagbladet*, 31.12 1986.

Rapporter

NHO – seksjon kompetanse. *Kunnskapens pris - hovedtrekk ved ressursbruken i det offentlige utdanningssystemet på åttitallet*. Oslo: Næringslivets Hovedorganisasjon, 1990.

NHO – seksjon kompetanse. *Kunnskap Er Makt*. Oslo: Næringslivets Hovedorganisasjon, 1991.

NHO – seksjon kompetanse. *Kunnskapens karakter*. Oslo: Næringslivets Hovedorganisasjon, 1994.

NOU'er

Blegen, Kari. "Veien videre til studie- og yrkeskompetanse." NOU 1991: 4. Oslo: Statens forvaltningstjeneste, Seksjon Statens trykning, 1991.

Hernes, Gudmund "Med viten og vilje." NOU 1988: 28, Oslo: Norges universitet og høyskoleutvalg, 1988.

Hernes, Gudmund, og Knud Knudsen. "Utdanning og ulikhet." NOU 1976:46, Oslo: Statens forvaltningstjeneste, Informasjonsforvaltning, 1976.

Søgnen, Astrid. "I første rekke: forsterket kvalitet i en grunnopplæring for alle". NOU 2003:16, Oslo: Statens forvaltningstjeneste. Informasjonsforvaltning, 2003.

Stortingsmeldinger

Kirke- utdannings- og forskningsdepartementet. *Kunnskap og kyndighet: om visse sider ved videregående opplæring*, i St. meld. Nr. 33 (1991-1992). Oslo: Departementet, 1992.

Kirke- og undervisningsdepartementet. «*Om organisering og styring i Utdanningssektoren*», St. meld. Nr. 37 (1990-1991), Oslo: Departementet, 1991.

Kirke, utdannings -og forskningsdepartementet «*Om lærlingsituasjonen*», St. meld. nr. 23 (1996-97) Oslo: Departementenes servicesenter, Informasjonsforvaltning, 1997.

Innstillinger

Innstilling fra Kirke, utdannings- og forskningskomiteen, «Innstilling om bevilgninger på statsbudsjettet for 1994» i Budsjett-Innst. S. Nr. 12, Jf, St. Prp. Nr. 1(1993) Oslo: Stortinget, 1993.

Innstilling Fra Kirke-, Utdannings- Og Forskningskomiteen om bevilgninger på statsbudsjettet for 1994 (Budsjett-Innst. S. Nr. 12, Jf, St. Prp. Nr. 1 (1993). Oslo: Stortinget, 1993.

Innstilling fra Kirke- og undervisningskomiteen «Om lov om endringer i lov av 21. Juni 1974 Nr. 55 om videregående opplæring og lov av 23. Mai 1980 Nr. 13 om fagopplæring i arbeidslivet . Oslo: Komiteen, 1993.

Elektroniske kilder

Liv Mjelde. "Myter om likhet og utdanning." *Manifest*, 29.04.2013, <http://www.manifesttidsskrift.no/myter-om-likhet-og-utdanning/> (besøkt: 21.10.2013)

Jon Hustad, "Kunnskapsløysa før og no," *Dag og Tid*, 07.12 2007, <http://old.dagotid.no/nyhet.cfm?nyhetid=1189> (besøkt 01.08.2013)

Hovedoppgave og masteroppgaver

Tjernshaugen, Karen R. *Hellige kyr på slakterbenken*. Bergen: UiB, 2006.

Wille, Torstein. "Kringsatt av fiender - utdanningspolitikk i klemme mellom pedagogiske idealer og næringslivets interesser." Tromsø, 1999.

Litteraturliste

Baune, Tove Aarsnes. *Den skal tidlig krøkes*. Oslo: Cappelen akademisk forl., 2007.

Bergersen, Arne. *Skolen i krise?* Oslo: Gyldendal, 1988.

Bergh, Trond. *Avtalt spill*. Oslo: LO/NHO, 2010.

Blichfeldt, Jon Frode, Heidi Engesbak, Håkon Haust, Rune Kvalsund, Torunn Lauvdal, Berit Lødding, Svein Michelsen, Tove Midtsundstad, Lars Monsen, Jan Olav Myklebust, Ole Johnny Olsen, Nina Sandberg, Lars Ove Seljestad, Kristin Tornes, Nils Vibe. *Utdanning for*

alle? Oslo: Tano Aschehoug, 1996.

Bogen, Hanne, *Fagopplæring i kommunesektoren*. Oslo: Fafo, 1996.

Dale, Erling Lars. *Fellesskolen*. Oslo: Cappelen akademisk, 2008.

Eide, Kjell. *Økonomi og utdanningspolitikk*. Oslo: Utredningsinstituttet, 1995.

Engen, Thor Ola. *Fagopplæring i arbeidslivet*. Hamar: Østlandsforskning : Oplandske bokforl., 1991.

Gundem, Bjørg Brandtzæg. *Mot en ny skolevirkelighet?* Oslo: Ad Notam Gyldendal, 1993.

Hagen, Anna, og Torgeir Nyen. *Læreplasser i kommunesektoren*. Oslo: FAFO, 2006.

Hansen, Guro. *1990-årenes danningsdiskurs ,eller humanismens vilkår i vår tid*. Oslo: Rådet, 1996.

Harbo, Torstein. *Norsk skole i et europeisk perspektiv: takt - eller utakt 1945-1997*. Oslo: Tano Aschehoug, 1997.

Helgesen, Vidar. *Partiet, makten og staten*. Oslo: Høyres hovedorganisasjon, 1995.

Helgøy, Ingrid. *Betydningen av den historiske arv i 1990-tallets skolereformer*. Bergen: LOS-senteret, 1999.

Helsvig, Kim G. *Pedagogikkens grenser : kampen om norsk pedagogikk ved pedagogisk forskningsinstitutt 1938-1980*. Abstrakt forl., 2005.

Hovdenak, Sylvi Stenersen. *90-tallsreformene*. Oslo: Gyldendal akademisk, 2000.

Imsen, Gunn. *Nok er nok : perspektiver på norsk lærerutdanning : festskrift til Per Østeruds 70-årsdag*. Opplandske bokforlag, 1998.

Karlsen, Gustav E. *Desentralisert skoleutvikling*. Trondheim: UNIT, 1991.

Karlsen, Gustav E. *Utdanning, styring og marked*. 2 ed. Oslo: Universitetsforl., 2006.

Karlsen, Thore K. *Fagopplæring i arbeidslivet*. Oslo: Fagbevegelsens senter for forskning, utredning og dokumentasjon, 1991.

Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet. *Din lærling i dag - fagarbeider i morgen: fagopplæring i arbeidslivet etter Reform '94*. Oslo: KUF-departementet, 1995.

Kjeldstadli, Knut. *Fortida er ikke hva den en gang var*. 2 utg. Oslo: Universitetsforlaget, 1999.

Kleppe, Per. *Kleppepakke*. Oslo: Aschehoug, 2003.

Koritzinsky, Theo. *Pedagogikk og politikk i L97*. Oslo: Universitetsforl., 2000.

Kvalsund, Rune, Trine Deichman-Sørensen, og Per Olaf Aamodt. *Videregående opplæring – ved en skilleveg?* Oslo: Pensumtjeneste, 1999.

Langslet, Lars Roar. *Fra innsiden: glimt fra et halvt liv i politikken*. Oslo: Cappelen, 1994.

Langslet, Lars Roar. *Uro i Skolen*. Oslo: Cappelen, 1977.

Notaker, Hallvard. *Høyres historie 1975-2005*. Oslo: Cappelen Damm, 2012.

Nyen, Torgeir. *NHOs kostnader til fagopplæring*. Fafo2001.

Nævdal, Bodil. *Dager etter dette: et politisk portrett av Kåre Willoch*. Oslo: Grøndahl, 1987.
Spartacus, 2008.

- Sejersted, Francis. *Sosialdemokratiets tidsalder*. Oslo: Pax, 2005
- Sjøberg, Svein. *Kampen om M85*. Oslo: Universitetsforlaget, 1986.
- Skagen, Kaare. *Karakterboka: om karakterer og vurdering i ny skole*. Oslo: Universitetsforl., 1996.
- Slagstad, Rune. *De nasjonale strateger*. Oslo: Pax, 1998
- Telhaug, Alfred Oftedal. *Høyre om? : tanker om pedagogikk og skolepolitikk 1978-1983*. Oslo: Universitetsforlaget, 1984.
- Telhaug, Alfred Oftedal. *Politikk og profesjon : engelsk skoleutvikling 1988-1997*. Oslo: Cappelen akademisk forl., 1997.
- Telhaug, Alfred Oftedal. *Utdanningsreformene*. Oslo: Didakta norsk forl., 1997.
- Telhaug, Alfred Oftedal, Alf Inge Wallum, Rolf Tønnesen. *Norsk utdanningspolitisk retorikk 1945-2000*. Oslo: Cappelen akademisk forl., 1999.
- Telhaug, Alfred Oftedal, og Odd Asbjørn Mediås. *Grunnskolen som nasjonsbygger : fra statspietisme til nyliberalisme*. Oslo: Abstrakt forl., 2003.
- Telhaug, Alfred Oftedal, og Rolf Th Tønnessen. *Dansk utdanningspolitikk under Bertel Haarder*. Oslo: Universitetsforlaget, 1992.
- Thompson, Kjell. *NHO 20år: fra strid til samling*. Oslo: NHO, 2009.
- Tornes, Kristin. *Utdanning for alle?* Oslo: Tano Aschehoug, 1996.
- Tom Are Trippestad, "Idealisme, utopisme og retorikk i 1990-årenes utdanningsreformer", i *Årbok for Norsk Utdanningshistorie, vol. 16. årgang*, red. Torill Scharning Lund, Alfred Oftedahl Telhaug og Knut Jordheim Oslo: Stiftelsen, 1998.

Tønnessen, Liv Kari Bondevik. *Norsk utdanningshistorie : en innføring*. Oslo: Universitetsforlaget, 1995.

Volckmar, Nina. *Fra solidarisk samværskultur til kunnskapssolidaritet*. Pedagogisk institutt, Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 2004.

Wagle, Tell-Christian. *Med skolen på dagsorden!: En intervjusamling*. Oslo: Kommuneforlaget, 1989.

Willoch, Kåre. *Minner og meninger*. Melhus: Lydbokforl, 1989.

